

การสื่อสารของสภาองค์กรชุมชนตำบลละมอ อำเภอนาโยง จังหวัดตรัง
เพื่อแก้ปัญหาที่ดินทำกิน

นางอุดมศรี ศิริลักษณ์พร

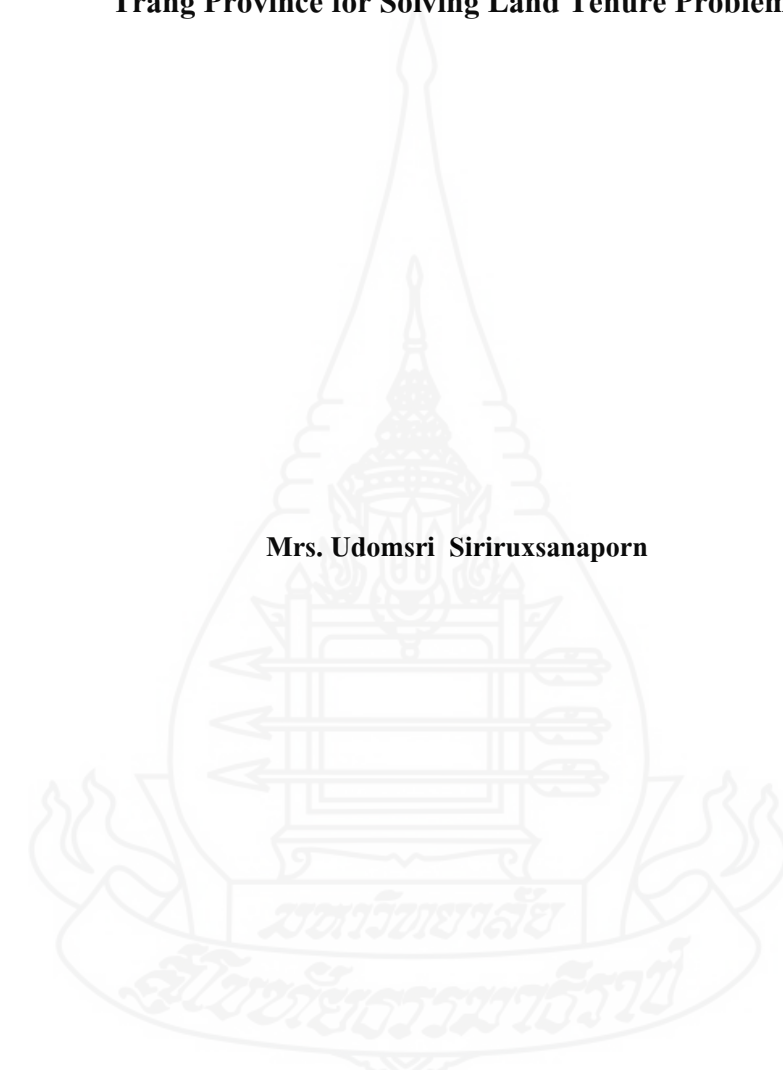

การศึกษาค้นคว้าอิสระนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาโทสาขาสังคมศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชานิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

พ.ศ. 2557

**Communication of Community Council of Lamor Sub-district, Na Yong District,
Trang Province for Solving Land Tenure Problems**

Mrs. Udomsri Siriruxsanaporn

An Independent Study Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements for
the Degree of Master of Communication Arts

School of Communication Arts

Sukhothai Thammathirat Open University

2014

หัวข้อการศึกษาค้นคว้าอิสระ	การสื่อสารของสภาองค์กรชุมชนตำบลละมอ อำเภอนาโยง จังหวัดตรังเพื่อแก้ปัญหาที่ดินทำกิน
ชื่อและนามสกุล	นางอุดมศรี ศิริลักษณ์พร
สาขาวิชา	นิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาราช
อาจารย์ที่ปรึกษา	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ภัสวดี นิติเกษตรสุนทร

การศึกษาค้นคว้าอิสระนี้ ได้รับความเห็นชอบให้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรระดับปริญญาโท เมื่อวันที่ 29 ตุลาคม 2558

คณะกรรมการสอบการศึกษาค้นคว้าอิสระ

..... ประธานกรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ภัสวดี นิติเกษตรสุนทร)

..... กรรมการ
(รองศาสตราจารย์ไพบูรณ์ คะเชนทร์พรรค)

.....
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สันทัต ทองรินทร์)
ประธานกรรมการประจำสาขาวิชานิเทศศาสตร์

ชื่อการศึกษาค้นคว้าอิสระ การสื่อสารของสภาองค์กรชุมชนตำบลละมอ อำเภอนาโยง จังหวัด
ตรังเพื่อแก้ปัญหาที่ดินทำกิน

ผู้ศึกษา นางอุดมศรี ศิริลักษณ์พร รหัสนักศึกษา 2561500428 **ปริญญา** นิเทศศาสตรมหาบัณฑิต
อาจารย์ที่ปรึกษา ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ภัสวดี นิติเกษตรสุนทร **ปีการศึกษา** 2557

บทคัดย่อ

การศึกษาค้นคว้าอิสระนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา 1) กระบวนการสื่อสารของสภา
องค์กรชุมชนตำบลละมอ อำเภอนาโยง จังหวัดตรัง เพื่อแก้ปัญหาที่ดินทำกิน และ 2) ผลที่เกิดจาก
กระบวนการสื่อสารของสภาองค์กรชุมชนตำบลละมอ อำเภอนาโยง จังหวัดตรัง

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ผู้ให้ข้อมูลหลักได้มาโดยการเลือกแบบเจาะจง
จำนวน 15 คน โดยแบ่งออกเป็น 3 กลุ่มคือ (1) ที่ปรึกษาและคณะกรรมการสภาองค์กรชุมชนตำบล
ละมอ จำนวน 4 คน (2) ตัวแทนผู้เดือดร้อนเรื่องที่ดินทำกิน ที่เข้ามามีส่วนร่วมอย่างเป็นทางการ
จำนวน 8 คน (3) ตัวแทนท้องถิ่น ท้องที่ จำนวน 3 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสัมภาษณ์
เชิงลึก และวิเคราะห์ข้อมูลโดยการพรรณนาวิเคราะห์

ผลการวิจัยพบว่า 1) กระบวนการสื่อสารของสภาองค์กรชุมชนตำบลละมอ อำเภอนา
โยง จังหวัดตรังประกอบด้วย (1) ผู้ส่งสาร ได้แก่ คณะกรรมการสภาองค์กรชุมชนตำบลละมอ
(2) สารที่ใช้ในการแก้ปัญหาที่ดินทำกิน ได้แก่ ข้อมูลเชิงกฎหมาย ข้อมูลเชิงนโยบาย ข้อมูลความ
เดือดร้อนเรื่องที่ดินทำกิน และข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการแก้ปัญหาที่ดินทำกิน (3) สื่อที่ใช้ในการ
สื่อสาร ประกอบด้วย สื่อบุคคล สื่อชุมชน สื่อกิจกรรม สื่อเฉพาะกิจ สื่อมวลชน และสื่อใหม่
(4) ผู้รับสาร ได้แก่ ประชาชนที่เดือดร้อนเรื่องที่ดินทำกิน หน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับปัญหา
ที่ดินทำกิน และสื่อมวลชนทั้งจากภูมิภาค และส่วนกลาง 2) ผลที่เกิดจากจากกระบวนการสื่อสาร
ของสภาองค์กรชุมชนตำบลละมอ อำเภอนาโยง จังหวัดตรัง จำแนกได้เป็น 3 ด้านคือ (1) เกิดการมี
ส่วนร่วมระหว่างประชาชนที่เดือดร้อนเรื่องที่ดินทำกิน กับสภาองค์กรชุมชนตำบลละมอ (2) เกิด
แนวทางการแก้ไขปัญหาเรื่องที่ดินทำกินที่เป็นรูปธรรม และ (3) ชุมชนเกิดความเข้มแข็ง

คำสำคัญ กระบวนการสื่อสาร ปัญหาที่ดินทำกิน สภาองค์กรชุมชนตำบลละมอ

Independent Study title: Communication of Community Council of Lamo Sub-district, Na Yong District, Trang Province for Solving Land Tenure Problems

Author: Mrs. Udomsri Siriruxsanaporn; **ID:** 2561500428;

Degree: Master of Communication Arts; **Independent Study advisor:** Dr. Passawalee Nitikasetsunthorn, Assistant Professor; **Academic year:** 2014

Abstract

The objectives of this research were to study 1) the communications process of the Federation of Community Organizations in Lamo Sub-district, Na Yong District, Trang Province, aimed at solving the problem of land ownership disputes; and 2) the results of that communications process.

This was a qualitative research. The 15 key informants, chosen through purposive sampling, came from 3 groups: (1) 4 consultants to or management committee members of the Federation of Community Organizations in Lamo Sub-district, Na Yong District, Trang Province; (2) 8 local citizens who were officially involved in negotiations regarding land ownership disputes; and (3) 3 representatives of local government agencies. Data were collected using an in-depth interview form and analyzed through descriptive analysis.

The results showed that 1) the communications process of the Federation of Community Organizations consisted of (a) the message senders, who were members of the federation's management committee; (b) the messages, including legal information, policy information, facts about citizens who were undergoing hardship due to the land ownership disputes, and information about the resolution of land ownership disputes; (c) the media, which included personal media, community media, activities, ad hoc media, mass media, and new media; and (d) the message receivers, who were the citizens with land problems, the relevant government agencies, and journalists from regional or national level mass media. 2) The results of the communications process were (a) citizens with land problems participated with and interacted with the Communications of the Federation of Community Organizations; (b) a tangible resolution to the problem was formed; and (c) the community was strengthened.

Keywords: Communication Process, Land Tenure Problems, Community Council of Lamo Sub-district

กิตติกรรมประกาศ

การทำงานวิจัยฉบับนี้ สำเร็จลุล่วงด้วยดีเกิดจากการสร้างแรงบันดาลใจ และความกรุณาเป็นอย่างยิ่งจาก ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ภัทวลี นิติเกษตรสุนทร และรองศาสตราจารย์ไพบูรณ์ คะเชนทรพรรค ที่ได้เอาใจใส่ ช่วยเหลือ ให้คำแนะนำ และติดตามการทำงานวิจัยอย่างต่อเนื่อง จนงานสำเร็จสมบูรณ์ ผู้วิจัยรู้สึกซาบซึ้งในความกรุณาและเอาใจใส่ของอาจารย์ทั้งสองท่านเป็นอย่างยิ่ง

ขอขอบพระคุณอาจารย์ทุกท่านสำหรับความรู้ด้านนิเทศศาสตร์ เพื่อนๆ และน้องๆ รุ่น 10 ทุกคน ที่ได้ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน แบ่งปันความรู้กันตลอดมา ขอขอบคุณพี่ศรีจิต เองเลอร์ ที่ให้คำแนะนำและเป็นกำลังใจกันทุกครั้งเท่าที่ต้องการ ขอขอบคุณผู้นำในสภามงคลกรชุมชน ตำบลละมอ อำเภอนาโยง จังหวัดตรังทุกท่าน ซึ่งเป็นเจ้าของเรื่องและที่มาของงานวิจัย และขอบคุณลูกๆ และทุกคนในครอบครัวที่ทำให้งานวิจัยฉบับนี้สำเร็จในที่สุด

อุดมศรี ศิริลักษณ์พร

ธันวาคม 2558

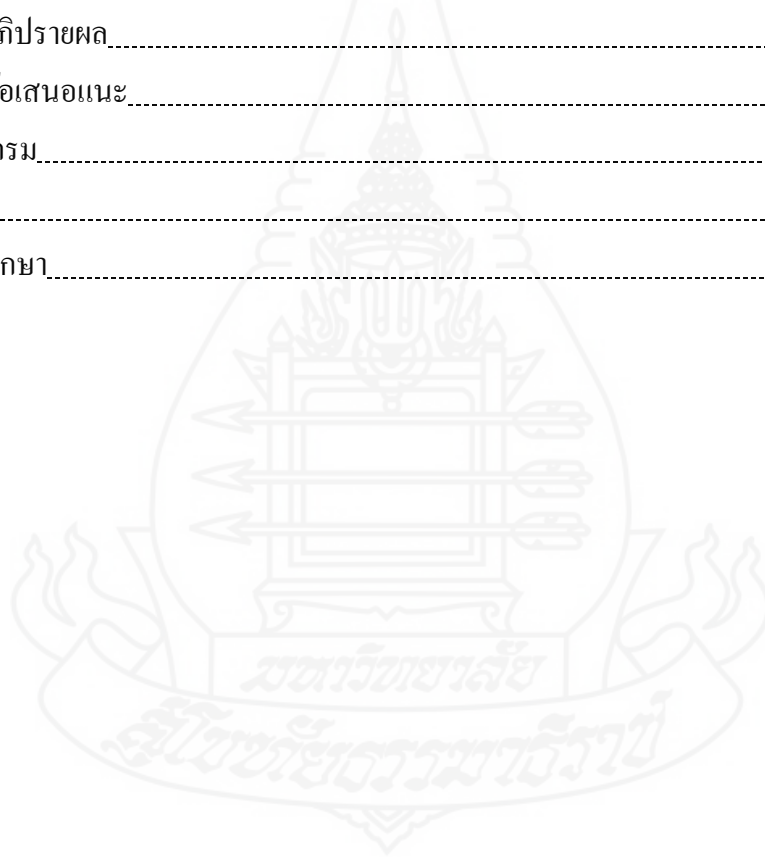

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	จ
กิตติกรรมประกาศ.....	ฉ
สารบัญภาพ.....	ฅ
บทที่ 1 บทนำ.....	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
ประเด็นปัญหาการวิจัย.....	9
วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	9
กรอบแนวคิดการวิจัย.....	9
ขอบเขตการวิจัย.....	10
นิยามศัพท์เฉพาะ.....	10
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	11
บทที่ 2 วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง.....	12
แนวคิดเรื่องการสื่อสารและแบบจำลองกระบวนการสื่อสาร (SMCR).....	12
แนวคิดเรื่องการมีส่วนร่วมและการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม.....	20
แนวคิดเรื่องการสื่อสารเพื่อการพัฒนา.....	29
แนวคิดเรื่องการสื่อสารชุมชน.....	39
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	41
บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย.....	47
ผู้ให้ข้อมูลหลัก.....	47
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย.....	48
การเก็บรวบรวมข้อมูล.....	49
การวิเคราะห์ข้อมูล.....	49

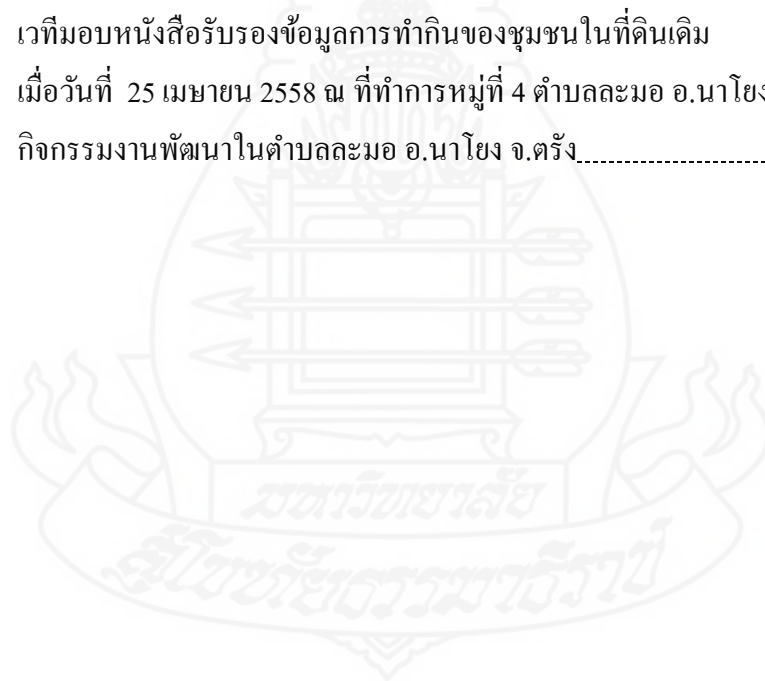
สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บทที่ 4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล.....	50
กระบวนการสื่อสารเพื่อแก้ปัญหาที่ดินทำกินของสภาองค์กรชุมชนตำบลละมอ.....	50
ผลที่เกิดจากกระบวนการสื่อสารของสภาองค์กรชุมชน ตำบลละมอ อำเภอนาโยง	
จังหวัดตรัง.....	62
บทที่ 5 สรุปการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ.....	74
สรุปการวิจัย.....	74
อภิปรายผล.....	80
ข้อเสนอแนะ.....	91
บรรณานุกรม.....	93
ภาคผนวก.....	97
ประวัติผู้ศึกษา.....	102

สารบัญภาพ

	หน้า
ภาพที่ 1.1 กรอบแนวคิดการวิจัย.....	9
ภาพที่ 2.1 แบบจำลองการสื่อสารของ David K. Berlo.....	13
ภาพที่ 4.1 กลไกการดำเนินงานของสภาองค์กรชุมชนตำบลละมอ อำเภอนาโยง จังหวัดตรัง....	52
ภาพที่ 4.2 การดำเนินงานของสภาองค์กรชุมชนตำบลละมอที่ทำงานกับเครือข่ายชุมชน นอกตำบล ในระบบเครือข่าย.....	52
ภาพที่ 4.3 สภาองค์กรชุมชนตำบลละมอร่วมกับเครือข่ายชุมชนแก้ปัญหาที่ดินภาคใต้ ยื่นหนังสือกับผู้ว่าราชการ จ.ตรัง และนายทหาร เพื่อให้ดำเนินการแก้ปัญหา ที่ดินในแนวทาง “รักษาป่า รักษาคน คนอยู่ได้ ป่าอยู่ดี” เมื่อวันที่ 7 ตุลาคม 2558 ที่โรงแรมตรัง อ.เมือง จ.ตรัง.....	67
ภาพที่ 4.4 เวทีมอบหนังสือรับรองข้อมูลการทำกินของชุมชนในที่ดินเดิม เมื่อวันที่ 25 เมษายน 2558 ณ ที่ทำการหมู่ที่ 4 ตำบลละมอ อ.นาโยง จ.ตรัง.....	69
ภาพที่ 4.5 กิจกรรมงานพัฒนาในตำบลละมอ อ.นาโยง จ.ตรัง.....	69

บทที่ 1

บทนำ

1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

1. สถานการณ์และข้อมูลผู้เดือดร้อนเรื่องที่ดินทำกินในประเทศไทย

จากข้อมูลจากการลงทะเบียนคนจน เมื่อปี 2547 ระบุว่า มีคนจนที่ต้องการที่ดินทำกินและอยู่อาศัยกว่า 4.8 ล้านคน ประกอบด้วยผู้ไม่มีที่ดินทำกินของตนเอง ผู้ที่มีที่ดินไม่เพียงพอ ผู้เช่าที่ดินของรัฐ ผู้ถือครองที่ดินของรัฐ รวมที่ดินที่คนจนต้องการประมาณ 42.04 ล้านไร่ ขณะที่รัฐจัดหาได้เพียง 28.89 ล้านไร่ จากบทวิเคราะห์ปัญหาที่ดินของ มนินท์ สุทธิวัฒนานิติ (2554) แบ่งปัญหาที่ดินเป็น 4 ประเภท คือ 1) การไร้กรรมสิทธิ์ เป็นปัญหาของผู้ที่ทำกินในที่ดินของรัฐ ทั้งพื้นที่ป่าไม้ ป่าสงวน อุทยานแห่งชาติ เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า ที่ราชพัสดุ และที่ดินในโครงการจัดที่ดินของรัฐ เป็นต้น โดยในปี 2535 กระทรวงมหาดไทยได้สำรวจพบว่า มีประชาชนเข้าทำกินและอยู่อาศัยในเขตป่าไม้ทั้งเขตป่าสงวนแห่งชาติและป่าไม้อาวุช จำนวน 5.3 ล้านคน ในพื้นที่ 37.6 ล้านไร่ 2) การไร้ที่ดินทำกิน ข้อมูลจากการขึ้นทะเบียนคนจนในปี 2547 พบว่า มีผู้ที่มาลงทะเบียนเป็นผู้ที่ไม่มีที่ดินทำกิน 1,303,360 ราย และผู้ที่มีที่ดินทำกินแต่ไม่พอเพียง 1,651,922 ราย รวม 2,955,360 ราย 3) การเช่าที่ดิน ข้อมูลจากการขึ้นทะเบียนคนจนในปี 2547 พบว่า ผู้ที่มาลงทะเบียนเป็นผู้เช่าที่ดิน 678,077 ราย ยืมผู้อื่น 314,090 ราย และเป็นผู้รับจ้างทำการเกษตร จำนวน 311,193 ราย ซึ่งการเช่าที่ดินนั้น มีผลเสียคือประสิทธิภาพการผลิตของเจ้าของที่ดินสูงกว่าแบบผู้เช่า และมีการกระจายรายได้ไม่เท่าเทียมกันระหว่างกลุ่มผู้เช่าที่ดินบางส่วนกับผู้เช่าที่ดินทั้งหมด 4) การถือครองที่ดินรายใหญ่ จากการสำรวจของมูลนิธิสถาบันในที่ดินในปี พ.ศ. 2544 พบว่า ที่ดินผืนใหญ่ที่มีเอกสารสิทธิประเภทโฉนดที่มีขนาดเกิน 200 ไร่ต่อแปลง มีร้อยละ 29.70 และที่มีขนาดเกิน 50,000 ไร่ต่อแปลง มีร้อยละ 6.30 และขนาดของที่ดินผืนใหญ่โดยเฉลี่ย คือ 249.8 ไร่ต่อแปลง

จากข้อมูลของประยงค์ ดอกคำไฮ ในเวที “ติดตามหนุนเสริมเครือข่ายที่ดินแนวใหม่ เพื่อขับเคลื่อน ไปสู่ นโยบายการจัดการที่ดินภาคใต้ ที่ โรงแรมแกรนด์ ปาร์ค อ.เมือง จ. นครศรีธรรมราช เมื่อวันที่ 15 สิงหาคม 2558 ระบุว่า ในภาพรวมประเทศไทยมีพื้นที่ทั้งหมด 320 ล้านไร่ เป็นพื้นที่ป่า 82 ล้านไร่ พื้นที่น้ำและทะเล 28 ล้านไร่ ประชาชนครอบครอง 130 ล้านไร่ โดยที่ดิน 130 ล้านไร่นี้ ที่ดินส่วนใหญ่หรือร้อยละ 70 ถูกครอบครองโดยกลุ่มคนเพียง 10% หรือ

ประมาณ 6 ล้านคน เฉลี่ยมากกว่า 100 ไร่ต่อคน ในขณะที่คน 90% หรือ 55 ล้านคน ครอบครองที่ดินเฉลี่ยไม่ถึงคนละ 1 ไร่ ปัญหาการกระจุกตัวของที่ดินจึงเป็นปัญหาการบริหารจัดการที่ดินในสังคมไทย

ทั้งนี้ในพื้นที่ชนบทซึ่งมีชุมชนทำกินและอยู่อาศัยในที่ดินป่าอนุรักษ์ เช่น ป่าสงวนแห่งชาติ อุทยานแห่งชาติ ที่ดินสาธารณะ โดยชุมชนส่วนหนึ่งอาศัยและทำกินในที่ดินเหล่านี้ก่อนจะมีการประกาศเป็นป่าอนุรักษ์ประเภทต่างๆ จึงเป็นผู้เดือดร้อนในประเภทไร้กรรมสิทธิ์ในที่ดิน ประชาชนชนบทเหล่านี้ได้รับผลกระทบและมีความเดือดร้อนมาต่อเนื่องยาวนาน คือ ขาดความมั่นคงในที่ดิน ถูกจับกุม ถูกเรียกร้อยค่าเสียหาย และไม่สามารถทำประโยชน์ในที่ดินได้อย่างเต็มที่

จากสถานการณ์ปัญหาที่ดินและการแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนด้านที่ดินที่ผ่านมา รัฐบาลแต่ละสมัยได้มอบหมายให้หน่วยงานและคณะกรรมการชุดต่างๆ ที่แต่งตั้ง ทำข้อเสนอและมาตรการในการแก้ปัญหาที่ดิน เพื่อลดความเหลื่อมและสร้างความเป็นธรรมด้านปัญหาที่ดินทำกินของประชาชน รวมทั้งเครือข่ายองค์กรชุมชนที่เข้ามามีบทบาทในการแก้ปัญหาที่ดินทำกิน ในฐานะที่เป็นผู้เดือดร้อนและได้รับผลกระทบโดยตรง

2. สถานการณ์การทำงานและกระบวนการสื่อสารของเครือข่ายองค์กรชุมชนเพื่อแก้ปัญหาที่ดินทำกิน

การแก้ไขปัญหาที่ดินไม่เพียงแต่ภาครัฐเท่านั้นที่เป็นผู้ดำเนินการตามนโยบาย ในส่วนของภาคประชาชนก็ได้ทำงานแก้ปัญหาที่ดินภายใต้กลุ่ม เครือข่ายองค์กรชุมชนที่มีความเดือดร้อนเรื่องที่ดิน ทั้งนี้ตั้งแต่ปี 2535 เป็นต้นมา พบว่า มีเครือข่ายองค์กรชุมชนและประชาสังคมได้ทำงานแก้ไขปัญหาของชุมชนที่เดือดร้อนเรื่องที่ดินทำกินทั้งในระดับชุมชน ระดับจังหวัด ระดับภาคและระดับชาติในพื้นที่ทุกภูมิภาคของประเทศ รวมทั้งการผลักดันเชิงนโยบายที่ขับเคลื่อนด้วยผู้เดือดร้อนเรื่องที่ดินเป็นหลัก ด้วยการประสานความร่วมมือกับหน่วยงานพัฒนา และนักวิชาการที่ทำงานด้านที่ดินทำกินและที่อยู่อาศัย โดยมีกระบวนการสื่อสารเพื่อสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชน โดยเฉพาะกับผู้เดือดร้อนเรื่องที่ดินในชุมชนชนบท ซึ่งมีทั้งคนที่ไม่มีที่ดินทำกิน มีที่ดินทำกินแต่ไม่เพียงพอ และมีที่ดินทำกินเพียงพอแต่ไม่มีกรรมสิทธิ์เป็นต้น

จากหนังสือรายงานประจำปี 2555 สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) ระบุว่า มีชุมชนที่เข้าร่วมกระบวนการแก้ปัญหาที่ดินกว่า 64,000 ครัวเรือน 24,000 หมู่บ้าน 556 ตำบล ใน 72 จังหวัด โดยให้ผู้เดือดร้อนเป็นแกนหลักในการแก้ปัญหาที่ดินทำกินของชุมชนในชนบท โดยในแทบทุกพื้นที่ที่มีการทำงานเพื่อแก้ปัญหาที่ดินทำกิน คณะทำงานของเครือข่ายองค์กรชุมชนในทุกระดับ จะมีกระบวนการสื่อสารเพื่อให้สมาชิกในชุมชนที่มีปัญหาเรื่องที่ดินเข้ามา

ส่วนร่วมและเป็นแกนหลักในการทำงาน โดยมีตัวอย่างของชุมชนที่ใช้การสื่อสารเป็นเครื่องมือในการแก้ปัญหาเรื่องที่ดิน และประสบความสำเร็จในการสร้างการมีส่วนร่วมอย่างมีประสิทธิภาพ สามารถช่วยแก้ปัญหาสาธารณะด้านที่ดินของชุมชนได้

3. สถานการณ์ความเดือดร้อนเรื่องที่ดินทำกิน ต.ละมอ อ.นาโยง จ.ตรัง

ในกรณีพื้นที่ตำบลละมอ อ.นาโยง จ.ตรัง เป็นพื้นที่หนึ่งที่ประชาชนประสบปัญหาเรื่องที่ดินและใช้กระบวนการสื่อสารของสภาองค์กรชุมชนตำบลละมอเพื่อแก้ปัญหาที่ดิน โดยตำบลละมอประกอบด้วย 10 หมู่บ้าน มีประชาชนกว่า 7,000 คน 1,918 ครัวเรือน มีพื้นที่ 41,885 ไร่ ส่วนใหญ่เป็นที่ราบสูงอยู่ใกล้เชิงเขาบรรทัด ทิศเหนือติดกับ ต.นาโยง อ.นาโยง จ.ตรัง ทิศใต้ติดกับ ต.นาข้าวเสีย อ.นาโยง จ.ตรัง ทิศตะวันออก ติดกับ ต.นาโยง อ.นาโยง จ.ตรัง ทิศตะวันตกติดกับ ต.นาโยงเหนือ อ.นาโยง จ.ตรัง อาชีพหลักคนในตำบลละมอคือทำสวนพารา รองลงมาคือ ทำสวนทำนา ปลูกผัก เลี้ยงสัตว์ รับจ้าง ปัญหาหลักของประชาชนในตำบลคือ เรื่องที่ดิน คือ ไม่มีการสิทธิตามกฎหมายในที่ดินทำกินและส่งผลกระทบต่อประกอบอาชีพหลัก คือ ไม่สามารถโค่นเปลี่ยนต้นยางพาราได้ บางรายถูกจับกุมดำเนินคดี โดยมีชาวบ้านที่ไม่มีกรรมสิทธิ์ในที่ดินอาศัยและทำกินในพื้นที่ที่ถูกประกาศเป็นป่าสงวนแห่งชาติ อุทยานแห่งชาติ ในพื้นที่หมู่ 1, 3, 4, 5, 8 เขตห้ามล่าสัตว์ป่าในพื้นที่หมู่ 2, 5, 6, 7, 8, 10 และที่สาธารณะประโยชน์ ในพื้นที่หมู่ 2, 5, 6, 7 รวมที่ดินที่ชาวบ้านเดือดร้อนจำนวน 33,853 ไร่จากที่ดินในตำบลทั้งหมด 41,885 ไร่

โดยสาเหตุหลักของปัญหาที่ดินคือ ชุมชนได้รับผลกระทบจากการประกาศป่าสงวนแห่งชาติเมื่อปี พ.ศ. 2510 และประกาศอุทยานแห่งชาติเขาปู่เขาเย่าในปี พ.ศ. 2525 อันเนื่องมาจากอยู่อาศัยทำกินในพื้นที่ก่อนการประกาศเป็นพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติและพื้นที่อุทยานแห่งชาติเขาปู่เขาเย่า โดยการประกาศเขตป่าทับพื้นที่ทำกินและที่อยู่อาศัยของชุมชนในตำบลละมอบางส่วน ซึ่งผู้นำชุมชนระบุว่าในท้ายพระราชกฤษฎีกา ประกาศอุทยานแห่งชาติเขาปู่เขาเย่าไม่มีรายชื่อตำบลละมอ แต่ชุมชนในตำบลละมอได้รับผลกระทบจากการประกาศอุทยานแห่งชาติเขาปู่เขาเย่าด้วย นอกจากนี้ปัญหาเรื่องที่ดินแล้ว ยังมีปัญหาเรื่องทรัพยากรธรรมชาติถูกทำลาย และความอุดมสมบูรณ์ของป่าต้นน้ำลดน้อยลง

4. การสื่อสารเพื่อแก้ปัญหาที่ดินและการจัดการทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนตำบลละมอระหว่างปี 2525-2555

ในระหว่างปี 2525-2551 หลังการที่ชุมชนได้รับผลกระทบจากการประกาศพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติและประกาศอุทยานแห่งชาติเขาปู่เขาเย่า รวมทั้งทรัพยากรธรรมชาติถูกทำลาย อาทิ ป่าต้นน้ำถูกทำลาย ส่งผลให้เกิดการรวมกลุ่มของชาวบ้านและใช้กระบวนการสื่อสารของชุมชนสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนป้องกันปัญหาไม่ให้มีการบุกรุกป่าเพิ่ม มีการสื่อสารโดยสื่อบุคคล

เป็นหลัก ส่งผลให้เกิดการพัฒนาชุมชนที่สำคัญ เช่น ในปี 2533 เกิดการอนุรักษ์ป่าต้นน้ำ จำนวน 1,500 ไร่ ในพื้นที่หมู่ที่ 4 มีการปลูกต้นไม้ยืนต้นเพื่อเป็นแนวเขตป่ากันชนระหว่างป่าอนุรักษ์กับป่าใช้สอย การปลูกไม้ประจำถิ่นที่หายากและเป็นไม้เศรษฐกิจโตเร็ว เพื่อใช้ประโยชน์ในพื้นที่และเป็นการเพิ่มพื้นที่ป่า กระบวนการสื่อสารของชุมชนทำให้เด็กและเยาวชนมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมพัฒนาชุมชน ได้ใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ เกิดความภาคภูมิใจและมีจิตสำนึกในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ ทำให้คนกับป่าอยู่ร่วมกันได้ ด้วยความร่วมมือของประชาชนในหมู่บ้านข้างเคียงและนอกชุมชน นอกจากนี้ในปี 2534 ประชาชนในพื้นที่ตำบลละมอมีการเชื่อมโยงการเรียนรู้เรื่องการอนุรักษ์ป่าและการจัดทรัพยากรธรรมชาติ โดยทุกฝ่ายเห็นด้วยกับการให้คนในชุมชนเป็นหลักในการช่วยกันอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและเกิดการเสวนา “การอนุรักษ์ป่าหนานปู – พื้นฟูคลองลำงา” ในปี 2535 มีการสร้างฝายน้ำล้น 4 จุดในตำบล พร้อมปิดป่าสมบูรณ์ 1,500 ไร่ ในปี 2536 มีการสำรวจแนวเขตที่ดินทำกิน แนวเขตป่าสมบูรณ์ และปิดป่าสัญลักษณ์ป่าสมบูรณ์ ปี 2538 มีการจัดตั้งกลุ่มพิทักษ์ป่า ในพื้นที่หมู่ที่ 4 หมู่ที่ 9 โดยในปี 2539-2541 ได้รับขงพระราชทานธงพิทักษ์ป่าเพื่อรักษาชีวิตจากสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ และในปี 2541 ประชาชนในตำบลเข้าร่วมกิจกรรมปรับปรุงระเบียบว่าด้วยการรักษาป่าอนุรักษ์และแต่งตั้งคณะกรรมการอาสาสมัครพิทักษ์ป่า แบ่งความรับผิดชอบเป็น 4 ด้านคือ ฝ่ายป้องกันรักษาป่า ฝ่ายส่งเสริมและพัฒนา ฝ่ายประชาสัมพันธ์และฝ่ายการเงิน

ในด้านการแก้ปัญหาที่ดินโดยตรงในปี พ.ศ. 2541 ที่มีมติคณะรัฐมนตรีลงวันที่ 30 มิถุนายน 2541 ให้มีการพิสูจน์สิทธิที่ดินรายแปลงเพื่อการแก้ปัญหาที่ดิน ชาวบ้านในตำบลละมอได้ร่วมลงรายคัดค้าน สื่อสารไปยังหน่วยงานที่เกี่ยวข้องว่าไม่เห็นด้วยกับแนวทางพิสูจน์สิทธิเนื่องจากกลุ่มแกนนำของชาวบ้านได้ศึกษาแล้วว่า มติคณะรัฐมนตรีดังกล่าวจะทำให้ชาวบ้านเสียสิทธิในที่ดินทำกิน

ในปี 2543 มีการก่อตั้งเครือข่ายองค์กรชุมชนรักษ์เทือกเขาบรรทัดใน 3 จังหวัดคือ จ.พัทลุง จ.นครศรีธรรมราช และ จ.ตรัง มีสมาชิกทั้งหมด 13 องค์กร มีวัตถุประสงค์เพื่อแก้ปัญหาที่ดินของประชาชนที่ถูกกฎหมายอุทยานแห่งชาติและกฎหมายอื่นๆ ประกาศทับที่และจัดตั้งองค์กรอาสาสมัครพิทักษ์ป่าจำนวน 111 คน พร้อมจัดตั้งกองทุนราษฎรอาสาสมัครพิทักษ์ป่า (ร.ส.ท.ป) ด้วยทุนแรกเริ่ม จำนวน 105,000 บาท เพื่อใช้ในกิจกรรมอนุรักษ์ป่าต้นน้ำ

ปี 2544 คณะกรรมการอาสาสมัครพิทักษ์ป่า ร่วมกับประชาชนในหมู่บ้านและผู้อาศัยในที่ดินทำกินตามแนวป่าสมบูรณ์ ป่าเสื่อมโทรม ได้สำรวจแนวเขตป่าอนุรักษ์ครั้งใหม่ร่วมกัน โดยจัดตั้งเครือข่ายอาสาสมัครพิทักษ์ป่าตำบลละมอ เพื่อดำเนินงานอนุรักษ์ป่าต้นน้ำ การแก้ปัญหาที่ดินทำกินและที่อยู่อาศัย การจัดการทรัพยากร ดิน น้ำ ป่า

ปี 2547-2551 ชาวบ้านที่มีปัญหาที่ดินทำกินในตำบลละมอ ไม่สามารถทำกินได้ตาม วิถีปกติ บางรายถูกจับกุม และดำเนินคดีตามกฎหมายทั้งคดีอาญาและคดีแพ่ง โดยมีคำสั่งจากศาล ปกครองในการรื้อถอนทำลายอาสินสิ่งปลูกสร้าง เครื่องมือขององค์กรชุมชนระดับตำบล ได้มีการศึกษา แนวทางในการแก้ไขปัญหาทั้งด้านกฎหมายและนโยบาย เพื่อการรู้เท่าทันในการต่อรองสิทธิ ประโยชน์ทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับชาติ มีการเชื่อมโยงกับเครือข่ายที่ดินระดับภาค และ ระดับชาติเช่นสมัชชาคนจนและระดับสากล (เวียกัมพาชีน่า) มีภารกิจสำคัญ 3 เรื่องคือ

1. พื้นที่ป่าซึ่งถูกบุกรุกและรกร้างซึ่งผู้จับจองมิได้เข้าทำประโยชน์และพื้นที่ส่วน หนึ่งซึ่งผู้ครอบครองได้ใช้ประโยชน์ทำกินมีอาณาเขตติดกับป่าอนุรักษ์มีเนื้อที่หลายพันไร่ สมควรปลูกไม้ผลยืนต้นเพื่อเป็นแนวเขตป่ากันชน ปลูกไม้ประจำถิ่นที่หายากและเป็นไม้เศรษฐกิจ โตเร็วเป็นป่าชุมชน เพื่อใช้ประโยชน์ในพื้นที่และเป็นการเพิ่มพื้นที่ป่า

2. ส่งเสริมให้เด็กเยาวชนมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรม ได้ใช้เวลาว่างให้เกิด ประโยชน์ เกิดความภาคภูมิใจที่ได้มีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน เกิดจิตสำนึกในการอนุรักษ์ ทรัพยากรธรรมชาติและจะเป็นกำลังสำคัญในการสืบทอดเจตนารมณ์การอนุรักษ์ป่าต้นน้ำ และถ้ำ คลองในอนาคต

3. เพิ่มพื้นที่ป่าให้คนกับป่าอยู่ร่วมกันได้อย่างยั่งยืน ด้วยการร่วมมือกับประชาชน ในหมู่บ้านข้างเคียงและชุมชนอื่นๆในบริเวณเทือกเขาบรรทัด เช่นบ้านเหมกน้อย บ้านคลองลำปริง บ้านกลาง ต.ละมอ บ้านน้ำราบ ต.ช่อง อ.นาโยง จ.ตรัง และบ้านตะแพน ต.เขาปู่ อ.ศรีบรรพต จ.พัทลุง เพื่อสร้างจิตสำนึกการอนุรักษ์ป่าที่ยั่งยืน

กล่าวได้ว่าในระหว่างปี 2535 – 2555 ผู้นำชุมชนในตำบลละมอพยายามสื่อสาร แก่ปัญหาที่ดินทำกิน โดยกลุ่มเครือข่ายองค์กรชุมชนในพื้นที่ในแนวทางรักษาป่ารักษาดิน จนทาง ราชการยอมรับในการดูแลทรัพยากรน้ำ ป่าของชุมชน แต่ปัญหาที่ดินทำกินยังเป็นปัญหาหลักที่ไม่ได้ รับการแก้ไข โดยประชาชนซึ่งทำกินในเขตป่าอนุรักษ์จำนวนหนึ่งถูกฟ้อง ถูกดำเนินคดีทั้งทางแพ่ง และอาญา รวมทั้งไม่สามารถเปลี่ยนโฉนดดินยางพารา ซึ่งเป็นพื้นที่เศรษฐกิจในพื้นที่ได้ รูปแบบและ ช่องทางการสื่อสารที่ผ่านมา มีทั้งการสื่อสารระดับบุคคล การสื่อสารระดับกลุ่ม การประชุม การ ชุมชุมประท้วงกดดันหน่วยงานภาครัฐ การยื่นหนังสือขอความเป็นความต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เป็นต้น

5. ผู้นำชุมชนตำบลละมอ ศึกษา พ.ร.บ.สภาองค์กรชุมชนตำบล เพื่อเป็นเครื่องมือในการแก้ปัญหาที่ดินทำกิน

ในปี 2555 ผู้นำชุมชนในตำบลละมอ ได้มีการศึกษาพระราชบัญญัติสภาองค์กรชุมชนตำบล พ.ศ.2551 ที่ประกาศใช้ในพระราชพระราชกิจจานุเบกษา เมื่อเดือนกุมภาพันธ์ 2551 ซึ่งมีการกิจในระดับตำบล ระดับจังหวัดและระดับชาติ โดยภารกิจในระดับตำบลตามมาตรา 21 มีเนื้อหาดังนี้

1. ส่งเสริมและสนับสนุนให้สมาชิกองค์กรชุมชน อนุรักษ์หรือฟื้นฟูจารีตประเพณี ภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปวัฒนธรรมอันดีงามของชุมชนและของชาติ
2. ส่งเสริมและสนับสนุนให้สมาชิกองค์กรชุมชนร่วมมือกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และหน่วยงานของรัฐในการจัดการการบำรุงรักษา และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติที่จะเป็นประโยชน์ต่อชุมชนและประเทศชาติอย่างยั่งยืน
3. เผยแพร่และให้ความรู้ความเข้าใจแก่สมาชิกองค์กรชุมชน รวมตลอดถึงความร่วมมือในการคุ้มครองสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลและยั่งยืน
4. เสนอแนะปัญหาและแนวทางแก้ไขต่อองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อนำไปประกอบการพิจารณา ในการจัดทำแผนพัฒนาองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น
5. เสนอแนะปัญหาและแนวทางแก้ไข หรือความต้องการของประชาชนเกี่ยวกับการจัดทำบริการสาธารณะของหน่วยงานรัฐ หรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น
6. จัดให้มีเวทีปรึกษาหารือของประชาชน เพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน ในการให้ความคิดเห็น ต่อการดำเนินโครงการหรือกิจกรรมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หรือหน่วยงานของรัฐหรือเอกชน ที่มีผลหรืออาจก่อให้เกิดผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม หรือทรัพยากรธรรมชาติ สุขภาพอนามัย คุณภาพชีวิตของประชาชนในชุมชน ทั้งองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หรือหน่วยงานของรัฐซึ่งเป็นผู้ดำเนินการหรือเป็นผู้อนุญาตให้ภาคเอกชนดำเนินการ ต้องนำความเห็นดังกล่าวมาประกอบการพิจารณาด้วย
7. ส่งเสริมและสนับสนุนให้องค์กรชุมชนเกิดความเข้มแข็งและสมาชิกองค์กรชุมชน รวมตลอดทั้งประชาชนทั่วไปในตำบล สามารถพึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืน
8. ประสานและร่วมมือกับสภาองค์กรชุมชนตำบลอื่น
9. รายงานปัญหาและผลที่เกิดขึ้น อันเนื่องมาจากการดำเนินการใดๆ ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หน่วยงานของรัฐ โดยรายงานต่อองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและหน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้อง
10. วางกติกาในการดำเนินกิจกรรมของสภาองค์กรชุมชนตำบล

11. จัดทำรายงานปีของสภาองค์กรชุมชนตำบล เพื่อเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนทราบ

12. ให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและหน่วยงานของรัฐสนับสนุน ให้ความร่วมมือ รวมตลอดทั้งชี้แจงทำความเข้าใจแก่สภาองค์กรชุมชนตำบลและชุมชนทุกประเภทที่ร้องขอ

องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่สภาองค์กรชุมชนตำบลอยู่ในเขต อาจให้อุดหนุน ค่าใช้จ่ายในการดำเนินการของสภาองค์กรชุมชนตำบล เป็นเงินอุดหนุนทั่วไปตามที่กรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่นกำหนด

ในการกำหนดตามวรรคสอง ให้กรมส่งเสริมการปกครองส่วนท้องถิ่นหารือกับ สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน)

และในมาตรา 23 ในการปฏิบัติการตามมาตรา 21 สภาองค์กรชุมชนตำบลอาจตั้ง คณะกรรมการขึ้น เพื่อปฏิบัติการแทนก็ได้ตามความจำเป็นและเหมาะสม

6. การสื่อสารของสภาองค์กรชุมชนตำบลละมอ เพื่อแก้ปัญหาที่ดินทำกิน (2555-2558)

ในปี 2555 ตำบลละมอได้มีการจัดตั้งสภาองค์กรชุมชนตำบลละมอ ตามพระราชบัญญัติสภาองค์กรชุมชน ในเดือนสิงหาคม 2555 หลังจากได้มีการศึกษาพระราชบัญญัติ สภาองค์กรชุมชน พ.ศ. 2551 เพื่อเป็นเครื่องมือในการแก้ปัญหาที่ดิน โดยมีกลุ่มองค์กรชุมชนใน ตำบล ร่วมจัดตั้งจัดตั้ง 14 กลุ่มองค์กร มีประชาชนที่เป็นสมาชิกของกลุ่มองค์กรจำนวน 1,505 คน มีคณะกรรมการสภาองค์กรชุมชนตำบล 38 คน ผู้ทรงคุณวุฒิ 9 คน เมื่อมีการจัดตั้ง จัดตั้งสภาองค์กรชุมชนเป็นที่เรียบร้อย สภาองค์กรชุมชนตำบลละมอได้มีการสำรวจปัญหาและ ความต้องการของประชาชนในปีเดียวกัน และพบว่า สิ่งที่ชาวบ้านต้องการแก้ปัญหาและพัฒนามากที่สุดคือ 1) การแก้ปัญหาที่ดินทำกิน โดยมีประชาชนมาลงทะเบียนความเดือดร้อนถึง 700 กว่าครัวเรือน 2) การมีส่วนร่วมในการเสนอแผนพัฒนากับองค์การบริหารส่วนตำบล และ 3) การจัดการขยะ ท่ามกลางปัญหาที่ดินทำกินที่ชาวบ้านประสบอยู่ สภาองค์กรชุมชนตำบลละมอ จึงได้ ใช้ช่องทางของ พ.ร.บ.สภาองค์กรชุมชนตามมาตรา 21 และมาตรา 23 ในการแก้ไขปัญหาที่ดินและ สร้างโอกาสให้คนในพื้นที่ได้ร่วมจัดการทรัพยากรอื่นๆในชุมชน

เป้าหมายการแก้ปัญหาที่ดินของสภาองค์กรชุมชนมี 4 ประการคือ 1. ต้องการแก้ปัญหาและป้องกันการบุกรุกป่า 2. ต้องการให้มีการทำแนวเขตที่ดินทำกินของประชาชนออกจากเขตป่าให้ชัดเจน 3. ต้องการให้ครัวเรือนที่อยู่ในแนวป่าเขตช่วยเป็นเกราะในการรักษาป่า และ 4. ต้องการจัดทำข้อมูลของประชาชนที่เดือดร้อนเรื่องที่ดินทำกินในระบบสารสนเทศทางภูมิศาสตร์ นำไปสู่การรับรองข้อมูลที่ดินทำกินในชุมชนเดิมและเป็นเครื่องมือในการแก้ปัญหาที่ดินตาม กระบวนการของกฎหมายที่เกี่ยวข้องและนโยบายของรัฐบาล

สภาองค์กรชุมชนตำบลละมอ จึงมีบทบาทในการส่งเสริม สนับสนุนให้องค์กรชุมชนร่วมมือกับท้องถิ่น ท้องที่ หน่วยงานภาครัฐ ร่วมจัดการ การบำรุงรักษาในการดูแลและการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติ คือ ดิน น้ำ ป่า รวมทั้งการวางกติกาในการดำเนินงานของสภาองค์กรชุมชนตำบล อาศัยความตามภารกิจในกฎหมายของพระราชบัญญัติสภาองค์กรชุมชนตำบล ในมาตรา 21 และอ้างอิงมาตรา 23 ในการจัดตั้งคณะทำงานแก้ปัญหาที่ดินในสภาองค์กรชุมชนตำบลละมอ เพื่อดำเนินการแก้ปัญหาที่ดินร่วมกับคณะกรรมการสภาองค์กรชุมชนตำบลละมอ และกำหนดระเบียบกติกาในการดูแล การอนุรักษ์ทรัพยากร ดิน น้ำ ป่า และการแก้ปัญหาที่ดินด้วยการส่งเสริมการจัดทำข้อมูลที่ดินทำกินของชุมชน นำไปสู่การรับรองข้อมูลที่ดินทำกินของชุมชนในที่ดินเดิม เพื่อเป็นเครื่องมือในการแก้ปัญหาที่ดินกับราชการ หน่วยงานที่รับผิดชอบและการผลักดันเชิงนโยบาย

ในช่วงปี 2555-2558 สภาองค์กรชุมชนตำบลละมอได้มีการสื่อสารกับกลุ่มเป้าหมายทั้งภายในและภายนอก เพื่อแก้ปัญหาที่ดินของประชาชนในรูปแบบการจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างครบวงจรคือดิน น้ำ ป่า ผลการดำเนินงานที่เป็นรูปธรรมในช่วงที่ผ่านมา คือส่งเสริมให้มีการจัดทำข้อมูลและใช้ระบบสารสนเทศภูมิศาสตร์หรือ GIS เพื่อแก้ปัญหาที่ดิน โดยมีการรับรองข้อมูลข้อมูลที่ดินทำกินในชุมชนเดิม 552 แปลงของสมาชิก 519 ราย รวมที่ดิน 6,642 ไร่ ทำให้สภาองค์กรชุมชนตำบลละมอมีระบบสารสนเทศด้านที่ดินของชุมชนเป็นเครื่องมือในการสื่อสาร เจาะประสานงานกับราชการและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ส่งผลให้เกิดการยอมรับในข้อมูลที่มีการรับรองและเกิดความร่วมมือในการแก้ปัญหาที่ดิน โดยในปลายปี 2558 ผู้ว่าราชการจังหวัดตรังได้แต่งตั้งคณะทำงานแก้ปัญหาที่ดินระดับจังหวัดที่มีผู้ว่าราชการจังหวัดเป็นประธานและมีตัวแทนสภาองค์กรชุมชนตำบลละมอและสภาองค์กรชุมชนตำบลอื่นๆ ในจังหวัดตรังร่วมเป็นคณะทำงาน รวมทั้งการแต่งตั้งคณะทำงานแก้ปัญหาที่ดินระดับอำเภอ ที่มีนายอำเภอเป็นประธานและมีสมาชิกสภาองค์กรชุมชนร่วมเป็นคณะกรรมการในด้านการจัดการทรัพยากรด้านอื่นๆ เช่น การทำประปาภูเขาในปี 2558 ซึ่งเป็นแผนงานหนึ่งในการจัดการทรัพยากร ดิน น้ำ ป่าได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากองค์การบริหารส่วนจังหวัดตรังร่วมกับงบประมาณของชุมชนและสภาองค์กรชุมชนตำบลละมอ เพื่อการแก้ปัญหาเรื่องน้ำในการอุปโภคบริโภคของประชาชนในตำบล ตำบลละมอจึงเป็นพื้นที่หนึ่งของการเรียนรู้ ศึกษาดูงาน ด้านการจัดการทรัพยากร ดิน น้ำ ป่า โดยชุมชนที่มีสภาองค์กรชุมชนเป็นศูนย์กลางในการประสานความร่วมมือกับทุกภาคส่วน

การแก้ปัญหาที่ดินทำกินของชุมชนในตำบลละมอ มีความน่าสนใจเนื่องจากเป็นพื้นที่ๆ แกนนำชุมชนได้ดำเนินงานแก้ปัญหาที่ดินมานานกว่า 20 ปี นับตั้งแต่ปี 2535 ถึงปัจจุบัน โดยใช้รูปแบบวิธีการสื่อสารที่หลากหลาย แต่ปัญหาที่ดินทำกินก็ยังไม่ได้รับการแก้ไขอย่างเป็น

รูปธรรม แก่นนำชุมชนจึงได้ช่องทางของกฎหมายในการแก้ปัญหาที่ดิน คือพระราชบัญญัติสภาองค์กรชุมชน พ.ศ.2551 เป็นเครื่องมือในการแก้ปัญหาที่ดินทำกิน ตั้งแต่เดือนสิงหาคม 2555 ผู้วิจัยจึงเลือกศึกษาการสื่อสารของสภาองค์กรชุมชนตำบลละมอเพื่อแก้ปัญหาที่ดิน และผลจากการใช้พระราชบัญญัติสภาองค์กรชุมชน เป็นเครื่องมือในการแก้ปัญหาที่ดินทำกิน

2. ประเด็นปัญหาการวิจัย

2.1 สภาองค์กรชุมชนตำบลละมอ อำเภอนาโยง จังหวัดตรัง มีกระบวนการสื่อสารเพื่อสร้างการมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาที่ดินอย่างไร

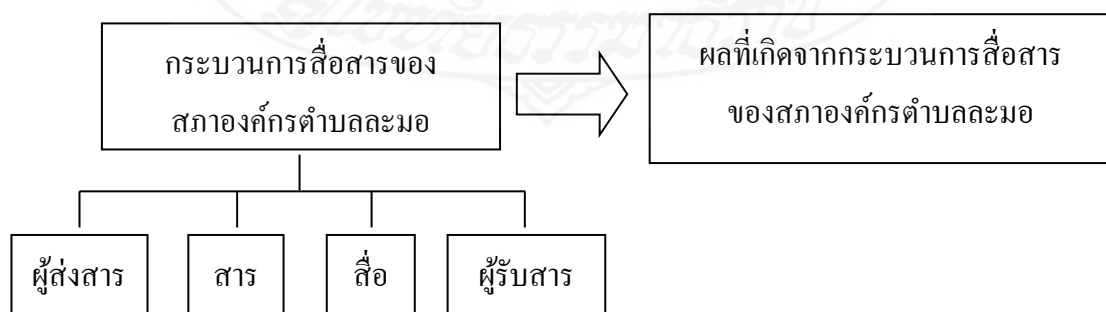
2.2 ผลจากกระบวนการสื่อสารเพื่อแก้ปัญหาที่ดินของสภาองค์กรชุมชนตำบลละมอ อำเภอนาโยง จังหวัดตรัง ได้สร้างการมีส่วนร่วมของชุมชนที่เดือดร้อน ท้องถิ่น ท้องที่ และเกิดรูปธรรมในการแก้ปัญหาที่ดินอย่างไร

3. วัตถุประสงค์ของการวิจัย

3.1 เพื่อศึกษากระบวนการสื่อสารของสภาองค์กรชุมชนตำบลละมอ อำเภอนาโยง จังหวัดตรัง เพื่อแก้ปัญหาที่ดินทำกินของชุมชน

3.2 เพื่อศึกษาผลที่เกิดจากกระบวนการสื่อสารของสภาองค์กรชุมชนตำบลละมอ อำเภอนาโยง จังหวัดตรัง

4. กรอบแนวคิดการวิจัย

ภาพที่ 1.1 กรอบแนวคิดการวิจัย

5. ขอบเขตการวิจัย

5.1 เลือกศึกษากระบวนการสื่อสารของสภาองค์กรชุมชนตำบลละมอ อำเภอนาโยง จังหวัดตรัง เพื่อแก้ปัญหาที่ดินทำกินของประชาชนตำบลละมอ การศึกษาจึงมีลักษณะเฉพาะของบริบทพื้นที่ คือสภาองค์กรชุมชนตำบลละมอ อำเภอนาโยง จังหวัดตรัง โดยมีขอบเขตในการศึกษาดังนี้

5.2 ขอบเขตด้านเนื้อหา เป็นกระบวนการสื่อสารของสภาองค์กรชุมชนตำบลละมอ อำเภอนาโยง จังหวัดตรัง เพื่อแก้ปัญหาที่ดินและผลที่เกิดขึ้นจากกระบวนการสื่อสารของสภาองค์กรชุมชนตำบลละมอ อำเภอนาโยง จังหวัดตรัง

5.3 ขอบเขตด้านผู้ให้ข้อมูลหลัก ประกอบด้วย 1) ผู้ให้ข้อมูลจากคณะกรรมการและที่ปรึกษาที่เป็นผู้ทรงคุณวุฒิของสภาองค์กรชุมชนตำบลละมอ ซึ่งมีบทบาทและประสบการณ์ในการแก้ไขปัญหาที่ดินมาอย่างต่อเนื่องเกิน 20 ปี จำนวน 3 คน 2) ผู้ให้ข้อมูลที่เป็นตัวแทนของผู้เดือดร้อนเรื่องที่ดินและเข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาที่ดินจำนวน 9 คน 3) ตัวแทนของกลุ่มท้องถิ่น ท้องที่ คือ ผู้ใหญ่บ้าน 2 คน และสมาชิกสภาองค์กรส่วนตำบลละมอ 1 คน

5.4 ขอบเขตด้านเวลา ศึกษาวิจัย ระหว่างวันที่ 1 กันยายน – 30 พฤศจิกายน 2558

6. นิยามศัพท์เฉพาะ

6.1 สภาองค์กรชุมชน หมายถึง การจัดตั้งจัดตั้งของผู้แทนชุมชนท้องถิ่น ผู้แทนชุมชนดั้งเดิมในหมู่บ้านกับผู้ใหญ่บ้านและผู้แทนชุมชนอื่นที่ได้จัดตั้งจัดตั้งกับกำนันในตำบล โดยชุมชนเหล่านี้มีการรวมตัวไม่น้อยกว่าร้อยละ 60 ของชุมชนท้องถิ่น ชุมชนดั้งเดิมและชุมชนอื่นทั้งตำบล ประชุมกันเพื่อร่วมจัดตั้งจัดตั้งเป็นสภาองค์กรชุมชนตำบลต่อกำนันและจัดส่งเอกสารแจ้งผลการจัดตั้งไปที่สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) ซึ่งเป็นหน่วยงานในสังกัดรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ ที่ พ.ร.บ.สภาองค์กรชุมชนตำบล บัญญัติให้มีหน้าที่สนับสนุนการดำเนินของสภาองค์กรชุมชนตำบล

6.2 กระบวนการสื่อสาร หมายถึง กระบวนการถ่ายทอดข้อมูลข่าวสารจากที่หนึ่งไปอีกที่หนึ่ง ตามองค์ประกอบ ผู้ส่งสาร สาร สื่อ ผู้รับสาร

6.3 ปัญหาที่ดินทำกิน หมายถึง ประชาชนผู้เดือดร้อนเรื่องที่ดินทำกินที่ในตำบลละมอ อำเภอนาโยง จังหวัดตรัง ในกรณีทำกินในที่ดินเดิมก่อนประกาศกฎหมายป่าสงวน กฎหมายอุทยาน รวมกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับป่าอนุรักษ์ทุกประเภทและที่สาธารณะประโยชน์

7. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

7.1 ทราบถึงกระบวนการสื่อสารของสภาองค์กรชุมชนตำบลละมอ อำเภอนาโยง จังหวัดตรัง เพื่อแก้ปัญหาที่ดินทำกิน

7.2 ทราบถึงผลจากกระบวนการสื่อสารของสภาองค์กรชุมชนตำบลละมอ อำเภอนาโยง จังหวัดตรัง

7.3 สภาองค์กรชุมชนตำบลละมอ สามารถนำงานวิจัยนี้ไปใช้ในการยกระดับระดับและพัฒนากการสื่อสารให้ประสบความสำเร็จในการแก้ปัญหาที่ดินทำกินของผู้เดือดร้อนเรื่องที่ดินทำกิน และให้การดำเนินงานของสภาองค์กรชุมชนตำบลละมอเป็นที่รับรู้ ยอมรับ และได้รับการสนับสนุนจากผู้ที่เกี่ยวข้องในตำบล ตลอดจนหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการแก้ปัญหาที่ดิน

บทที่ 2

วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาวิจัย “การสื่อสารของสภาองค์กรชุมชนตำบลละมอ อำเภอนาโยง จังหวัดตรัง เพื่อแก้ปัญหาที่ดินทำกินของชุมชน” ผู้ศึกษาใช้กรอบความคิด ทฤษฎีและวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง 5 แนวคิด คือ

1. แนวคิดเรื่องการสื่อสารและแบบจำลองกระบวนการสื่อสาร (SMCR)
2. แนวคิดเรื่องการมีส่วนร่วมและการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม
3. แนวคิดเรื่องการสื่อสารเพื่อการพัฒนา
4. แนวคิดเรื่องการสื่อสารชุมชน
5. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. แนวคิดเรื่องการสื่อสารและแบบจำลองกระบวนการสื่อสาร (SMCR)

1.1 แนวคิดเรื่องการสื่อสาร

การสื่อสาร หมายถึง กระบวนการสื่อสารที่ประกอบด้วยการจัดการข้อมูล/เนื้อหา/ความรู้/สื่อ ที่ประกอบด้วย ผู้ส่งสาร สาร วิธีการ/ช่องทางการสื่อสาร ผู้รับสาร และปฏิกิริยาตอบกลับ

การสื่อสารเป็นกระบวนการถ่ายทอดสารในรูปแบบต่างๆจากบุคคลฝ่ายหนึ่งที่เราเรียกว่าผู้สื่อสารไปยังผู้รับสาร โดยผ่านสื่อและช่องทาง ทั้งนี้การสื่อสารจะประสบความสำเร็จด้วยดีหากผู้ส่งสารและผู้รับสารมีวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายในการสื่อสารที่สอดคล้องกัน เพื่อให้เกิดความเข้าใจและสามารถสื่อสารได้ตอบไปหากันได้ การสื่อสารมีลักษณะเป็นกระบวนการ หมายถึงมีลักษณะต่อเนื่องอยู่ตลอดเวลา โดยกระบวนการสื่อสารนั้นมีการกระทำได้กลับไปกลับมาระหว่างผู้ส่งสารและผู้รับสาร โดยผู้ส่งสารและผู้รับสารสามารถเปลี่ยนบทบาทเป็นผู้รับสารและส่งสารกันได้ตลอดเวลา

เดวิด เกล เบอร์โล (รัชชัช ดวงไทย 2556, น. 18 อ้างถึงในกิตติมา สุรสนธิ, 2548, น. 78) ได้พิมพ์ตำราชื่อ The Process of Communication ในทศวรรษที่ 1960 โดยอธิบายถึงคุณลักษณะ

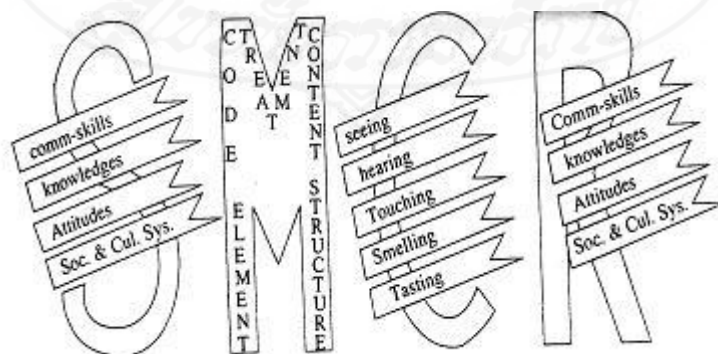
และปัจจัยในกระบวนการสื่อสาร โดย เบอร์โล ได้สรุปองค์ประกอบของการสื่อสารว่ามี 6 ประการ คือ

1. แหล่งสาร (Communication Source)
2. ผู้เข้ารหัสสาร (Encoder)
3. เนื้อหาข่าวสาร (Message)
4. ช่องสาร (Channel)
5. ผู้ถอดรหัสสาร (Decoder)
6. ผู้รับสาร (Communication Receiver)

1.2 แบบจำลองกระบวนการสื่อสาร SMCR (SMCR Model)

การสื่อสารตามทฤษฎี SMCR ของเดวิด เค เบอร์โล (David K. Berlo) และ เอเวอร์เรตต์ เอ็ม โรเจอร์ส ประกอบด้วยองค์ประกอบดังนี้

- ผู้ส่งสาร (หมายถึงบุคคล ที่เป็นคนคนหนึ่ง หรือคนหลายคน ที่พูด เขียน หรือแสดงกิริยาท่าทางไปยังบุคคลหรือองค์กร หรือกลุ่มอื่น
- สาร (Message) หมายถึง ข้อมูล เนื้อหา ความรู้ เป็นสิ่งที่ทำหน้าที่กระตุ้นให้ที่ผู้ส่งสารส่งไปยังผู้รับสาร
- ช่องทางการสื่อสาร (Channel or Medium) เป็นสิ่งที่นำสารจากผู้ส่งสารไปยังผู้รับสาร
- ผู้รับสาร (Receiver) หมายถึงผู้รับสารจากแหล่งสาร เป็นจุดหมายปลายทางที่สารส่งไปถึง
- ปฏิกริยาตอบกลับ (Feedback) สารที่ผู้ได้รับแสดงออกเพื่อให้ผู้ส่งสารได้ทราบถึงผลของสารที่ผู้ส่งได้ส่งไปให้ผู้รับ

ภาพที่ 2.1 แบบจำลองการสื่อสารของ David K. Berlo

ในแบบจำลองนี้ ประสิทธิภาพของการสื่อสารขึ้นอยู่กับองค์ประกอบของผู้ส่งสาร ที่จะต้องมีทักษะในการสื่อสาร ผู้รับสารก็มีทักษะในการสื่อสารเพียงพอที่จะเข้าใจในสารที่ได้รับ รวมทั้งระดับความรู้ของผู้รับสาร ประสิทธิภาพของสารที่ประกอบด้วยรหัสสาร เนื้อหาของสารที่เป็นความหมายที่ผู้ส่งสารตั้งใจจะส่งไป ช่องทางการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพเข้าถึงได้ เบอร์โล ได้กล่าวถึงช่องทางที่ผ่านประสาททั้งห้า คือการได้เห็น ได้ยิน การสัมผัส การได้กลิ่น และการรู้รส

แบบจำลองการสื่อสารของ เดวิด เค เบอร์โล กล่าวถึงองค์ประกอบของการสื่อสาร และรายละเอียดเกี่ยวกับคุณลักษณะขององค์ประกอบไว้ดังนี้

1. ผู้ส่งสาร (Source)

ผู้ส่งสาร หมายถึง บุคคลที่เป็นคนหนึ่งหรือหลายคนส่งหรือถ่ายทอดข้อมูลข่าวสาร ความรู้สึกนึกคิด อารมณ์ ความรู้สึกต่างๆ โดยการเข้ารหัส (Encoder) ออกไปเป็นสัญญาณ สัญลักษณ์ กิริยาท่าทาง โดยเบอร์โลเชื่อว่าการสื่อสารจะสำเร็จได้นั้น ผู้ส่งสารจำเป็นต้องมีคุณลักษณะที่เอื้ออำนวยต่อความสำเร็จและประสิทธิผลของการสื่อสาร ดังนี้

1.1 ทักษะในการสื่อสาร (Communication Skills) อันได้แก่ ความสามารถ ความชำนาญในการเข้ารหัสสาร เช่น ความสามารถ ความชำนาญในด้านการพูด และการเขียน รวมทั้งการตีความข้อมูลข่าวสารต่างๆ

1.2 ความรู้ (Knowledge) ความรู้ในเรื่องข้อมูลข่าวสารที่ผู้ส่งได้ส่งไปยังผู้รับสารซึ่งอยู่ในส่วนของความรู้ี้จะมีผลต่อความเชื่อถือ ความน่าเชื่อถือของผู้ส่งสารในสายตาของผู้รับสาร (Source Credibility) เป็นอย่างมากและนอกจากความรู้ในเรื่องข้อมูลหรือผู้ที่ส่งแล้ว ยังรวมไปถึงความรู้เกี่ยวกับกระบวนการสื่อสารที่ทำให้ผู้ส่งสารสร้างและปรับองค์ประกอบต่างๆ ในกระบวนการสื่อสารให้สมบูรณ์ ลดอุปสรรคหรือสิ่งขัดขวางการสื่อสารที่เกิดขึ้นใหม่ให้หมดไป หรือลดน้อยลงด้วย

1.3 ทักษะคติ (Attitudes) หมายถึง ความรู้ ความคิดเห็น และความรู้สึกของบุคคลที่มีต่อบุคคลหรือเหตุการณ์ใดเหตุการณ์หนึ่ง อันจะมีผลต่อพฤติกรรมและการแสดงออกของบุคคลซึ่งในกระบวนการสื่อสารนั้นผู้ส่งสารจำเป็นต้องมีทัศนคติที่ดีต่อ 3 สิ่งด้วยกัน การสื่อสารจึงจะสำเร็จ คือ

1) ทัศนคติที่ดีต่อตนเอง (Attitudes Toward Self) ได้แก่ ความรู้สึกที่ดีต่อตนเองของบุคคล อันจะทำให้ผู้ส่งสารนั้นเกิดความเชื่อมั่นในตนเอง (Self Confidence) ว่าจะสามารถเป็นผู้ส่งสารที่มีประสิทธิภาพได้

2) ทัศนคติที่ดีต่อเนื้อหาข่าวสาร (Attitudes Toward Matters) ได้แก่ ความรู้สึกในทางที่ดีต่อเนื้อหาข่าวสารของผู้ส่งสารที่ผู้ส่งสารจะส่งออกไป อันจะมีผลต่อการสร้าง

ความสนใจติดตามกันว่าเรื่องต่างๆ ของผู้ส่งสารทำให้ผู้ส่งสารเป็นผู้ที่มีความรู้ดีในเรื่องนั้นๆ และทำให้ผู้ส่งสารเป็นบุคคลที่น่าเชื่อถือน่าเลื่อมใสในสายตาของผู้รับสารได้

3) ทักษะที่ดีต่อผู้รับสาร (Attitudes Toward Receiver) ได้แก่ ความรู้สึกในทางที่ดีต่อผู้รับสารของผู้ส่งสาร เป็นสิ่งสำคัญอีกประการหนึ่งที่จะทำให้การสื่อสารประสบความสำเร็จหรือล้มเหลวได้ เนื่องจากผู้รับสารเป็นบุคคลที่สำคัญในการสื่อสาร การสื่อสารจะสำเร็จหรือไม่ขึ้นอยู่กับ การตีความ (Interpret) การทำความเข้าใจหรือการถอดรหัสสาร (Decoder) ของผู้รับสาร หากผู้ส่งสารมีความรู้สึกที่ดีต่อผู้รับสารก็จะทำให้มีความตั้งใจกระตือรือร้น และมีความพยายามในการสื่อสาร ในทางตรงกันข้ามหากผู้ส่งสารมีความรู้สึกที่ไม่ดีต่อผู้รับสารก็จะทำให้ผู้ส่งสารขาดความตั้งใจ ไม่กระตือรือร้น และไม่ใช้ความพยายามเท่าที่ควรในการส่งสาร ทำให้การสื่อสารไม่มีประสิทธิภาพ

1.4 ระบบสังคมและวัฒนธรรม (Social and Culture System) ผู้ส่งสารเป็นบุคคลที่อาศัยอยู่ในสังคม ซึ่งมีกรอบ กฎ ระเบียบ ตลอดจนวิถีชีวิต ความเชื่อ ค่านิยม ศิลปวัฒนธรรม ประเพณีที่ล้วนแล้วแต่เป็นปัจจัยที่มีอิทธิพล รูปแบบ วิธีการสื่อสาร รวมทั้งพฤติกรรมต่างๆ ของผู้ส่งสารด้วย สิ่งเหล่านี้จะเป็นตัวหล่อหลอมบุคลิกลักษณะและพฤติกรรมในการแสดงออกต่อบุคคลอื่นของบุคคล เช่น คนที่มาจากครอบครัวที่แตกแยก มักเป็นคนมองโลกในแง่ร้าย ไม่ชอบพูดคุยกับคนอื่น หรือหากพูดคุยก็อาจพูดคุยในเรื่องที่เคร่งเครียด น่าหดหู่ใจ หรืออาจมีลักษณะที่ก้าวร้าวได้ เป็นต้น ดังนั้น ระบบสังคมและวัฒนธรรมจะเป็นตัวกำหนดรูปแบบวิธีการสื่อสารของผู้ส่งสาร เช่น คนไทยมักยกมือไหว้เพื่อเป็นการทักทาย ในขณะที่คนตะวันตกมักใช้การสัมผัสมือกัน เป็นต้น นอกจากนี้ระบบสังคม วัฒนธรรม ยังเป็นตัวกำหนดในการคัดเลือกเนื้อหาข่าวสารที่ผู้ส่งจะส่งออกไป ซึ่งส่วนใหญุ่มักจะเป็นเนื้อหาที่ตนเองชื่นชอบ เป็นเนื้อหาที่ตนเองมีประสบการณ์มาก่อน เป็นต้น

2. สาร (Message)

สาร ได้แก่ ผลผลิต (Output) ของความรู้สึกนึกคิด ความต้องการทางอารมณ์ ความรู้สึกต่างๆ หรือเนื้อหาสาระที่ผู้ส่งต้องการสื่อออกไป โดยอาจปรากฏออกมาในรูปของภาษาพูด ภาษาเขียน หรือกิริยาท่าทางก็ได้ ซึ่งเบอร์โลได้กล่าวถึงองค์ประกอบของสารว่ามีอยู่ 5 ส่วนด้วยกัน คือ

2.1 รหัสสาร (Message Codes) หมายถึง ส่วนที่เล็กที่สุดของสาร อันได้แก่ สระ พยัญชนะ หรือวรรณยุกต์ต่างๆ ที่นำมาประกอบเป็นคำที่มีความหมาย

2.2 เนื้อหาของสาร (Message Content) หมายถึง สารที่ผู้ส่งตั้งใจและต้องการที่จะสื่อออกไปยังผู้รับ เช่น “เร็วๆ น้อย ฉันหิวแล้ว” เป็นการบอกให้ผู้รับทำในสิ่งที่ปฏิบัติอยู่ให้เร็วขึ้นเพื่อจะได้ออกไปทานข้าว เป็นต้น

2.3 การจัดเรียงลำดับสาร (Message Treatment) หมายถึง การเรียบเรียงเนื้อหาของสารตามรูปแบบ (Styles) ของแต่ละบุคคล มักจะขึ้นอยู่กับบุคลิกภาพของผู้ส่งว่าเป็นบุคคลที่มีบุคลิกในการสื่อสารอย่างไร เช่น เป็นคนชอบพูดจาก้าวร้าว หรือเป็นคนสุภาพ นุ่มนวล อ่อนโยน เป็นต้น

2.4 องค์ประกอบย่อยของสาร (Elements) นอกจากสารจะแบ่งออกเป็นรหัสสาร เนื้อหาของสาร และการจัดเรียงลำดับสารแล้ว ยังอาจพิจารณาสารในแง่องค์ประกอบย่อยของสารในแง่ของโครงสร้างของภาษาที่ประกอบด้วยคำๆ หนึ่ง ประโยคๆ หนึ่ง ย่อหน้าหนึ่งๆ หรือเรื่องหนึ่งๆ ก็ได้ เช่น ในการเขียนเรียงความจะประกอบไปด้วยองค์ประกอบย่อย คือ คำนำ เนื้อเรื่อง และสรุป หรือในการเขียนข่าวก็จะประกอบด้วยประโยคต่างๆ ย่อหน้าต่างๆ ของข่าว เป็นต้น

2.5 โครงสร้างของสาร (Structure) ในแต่ละภาษาจะมีโครงสร้างของภาษาที่แตกต่างกันออกไป เช่น ประโยคในภาษาไทยจะมีโครงสร้างของประโยคโดยเรียงจากประธาน กริยา และกรรม หรือในการเขียนข่าว โครงสร้างของข่าวจะประกอบด้วย พาดหัวใหญ่ พาดหัวรอง เนื้อข่าว และสรุปข่าว เป็นต้น

3. ช่องสาร (Channel)

ช่องสาร ได้แก่ ช่องทางหรือตัวกลางที่ใช้ในการส่งหรือถ่ายทอดสาร ซึ่งเบอร์โลเชื่อว่า มนุษย์เราสามารถใช้ประสาทสัมผัสทั้ง 5 อัน ได้แก่ การมองเห็น (Seeing) การได้ยิน (Hearing) การดมกลิ่น (Smelling) การลิ้มรส (Tasting) การสัมผัส (Touching) ในการส่งและถ่ายทอดข้อมูลข่าวสารต่างๆ ได้ เช่น เราเห็นคนหน้าตาขี้มึนแหม่นแหม่น เราจะรู้ได้ว่าเขากำลังมีความสุข ถ้าเราได้ยินเสียงคนตะโกนเรียกชื่อเรา เราจะรีบหันไปหาเสียงนั้น เพราะรับรู้ว่ามีเรื่องที่สำคัญมาก หรือการที่เรารับรู้ว่าการนี้เหมือนกับดอกกุหลาบเพราะจะมีกลิ่นที่แตกต่างไปจากดอกมะลิ เรารู้ว่าพริกมีรสเผ็ดและยาส่วนใหญ่มีรสขม เราทราบว่าคนที่เพื่อนบิ๊บไหล่เราเบาๆ เป็นวิธีใช้แทนการปลอบใจ เป็นต้น อย่างไรก็ตามเบอร์โลได้สรุปถึงช่องทางการสื่อสารไว้ใน 3 ลักษณะ ด้วยกัน คือ

3.1 การเข้ารหัสและการถอดรหัส หมายถึง ทักษะในการสื่อสารของบุคคล อัน ได้แก่ การพูด การฟัง การเขียน การอ่าน ซึ่งเป็นวิธีที่ทำให้คนรับรู้และเข้าใจความหมายที่สื่อสารกันอยู่

3.2 พาหนะที่บรรจุข่าวสารนั้น หมายถึง สิ่งที่เป็นตัวเก็บและแสดงข้อมูลข่าวสารนั้น อันได้แก่ จอภาพ หน้ากระดาษ หนังสือพิมพ์ เครื่องส่ง เครื่องรับส่งวิทยุ โทรศัพท์ เป็นต้น

3.3 พาหนะที่นำหรือพาหนะที่บรรจุข่าวสารนั้นไป หมายถึง สิ่งที่ทำให้เกิดการมองเห็นและการได้ยินในการสื่อสาร ได้แก่ คลื่นแสง คลื่นเสียง ซึ่งถ้าเราจะอ่านหนังสือก็จำเป็นต้องใช้แสงสว่าง หรือผู้ฟังจะได้ยินก็ต่อเมื่อมีการเคลื่อนไหวหรือการสั่นสะเทือนของอากาศบริเวณรอบๆ นั้นเกิดขึ้น เป็นต้น

4. ผู้รับสาร (Receiver)

ผู้รับสาร ได้แก่ บุคคลที่เป็นผู้รับข้อมูลข่าวสารจากผู้ส่งสาร ซึ่งการสื่อสารจะสำเร็จได้หรือไม่ขึ้น ผู้รับสารจะต้องมีคุณสมบัติ ดังนี้

4.1 ความสามารถ ความชำนาญในการสื่อสาร (Communication Skill) หมายถึง ความสามารถ ความชำนาญในการถอดรหัสสาร อันได้แก่ ความสามารถในการอ่าน การฟัง การตีความ การจับใจความสำคัญของผู้รับสาร ซึ่งสิ่งเหล่านี้มีผลต่อการทำความเข้าใจในสารของผู้รับสารตามที่คุณผู้ส่งสารต้องการ ความสามารถความชำนาญในการอ่านหรือการฟังของบุคคลนั้นจะแตกต่างกันไปตามระดับความรู้ ประสบการณ์ และสติปัญญาของแต่ละบุคคล เช่น คนที่มีความรู้สูงย่อมสามารถฟังและจับประเด็นต่างๆ จากสิ่งที่ฟังง่ายกว่าคนที่มึนระดับการศึกษาต่ำ เป็นต้น

4.2 ความรู้ (Knowledge) หมายถึง สิ่งที่ได้รับสั่งสมมาจากประสบการณ์หรือจากการเรียนรู้สิ่งต่างๆ หรือเรื่องราวต่างๆ ที่อาจเป็นทั้งความรู้ในแง่วิชาการ หรือความรู้ด้านอื่นๆ ความรู้ในส่วนของผู้รับสารนั้นจะหมายถึงความรู้ขั้นพื้นฐานในการอ่านออกเขียนได้ของบุคคล ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับข้อมูลข่าวสารที่รับและความรู้เรื่องกระบวนการสื่อสาร ซึ่งสิ่งเหล่านี้จะทำให้ผู้รับสารสามารถทราบถึงบทบาทของตนในการสื่อสาร และไม่ทำตัวกลายเป็นอุปสรรคในการสื่อสาร เช่น ในขณะที่เราเป็นผู้ฟังเราก็ไม่ควรจะพูดแข่งกันกับผู้พูดหรืออาจเตรียมศึกษาข้อมูลล่วงหน้าก่อนที่จะไปรับทราบข้อมูลข่าวสารก็จะทำให้เข้าใจได้ง่ายขึ้น เป็นต้น ความรู้ดังกล่าวจะมีผลต่อการทำความเข้าใจเนื้อหาของสารที่ผู้รับได้รับมาอันจะมีผลต่อความสำเร็จของการสื่อสาร

4.3 ทักษะคติ (Attitudes) หมายถึง การรับรู้ การรู้สึกนึกคิด ความคิดเห็นที่บุคคลมีต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง บุคคลใดบุคคลหนึ่ง หรือเหตุการณ์ใดเหตุการณ์หนึ่ง อาจเป็นความคิดเห็นหรือความรู้สึกที่ลึกซึ้งเหนียวแน่นเปลี่ยนแปลงได้ยาก เช่น ความรู้สึก ความคิดเห็นเกี่ยวกับการเมือง รูปแบบการดำเนินชีวิตซึ่งเป็นเรื่องที่สั่งสมมานาน หรืออาจเป็นความรู้สึกนึกคิดที่ค่อนข้างผิวเผินไม่ลึกซึ้งเปลี่ยนแปลงได้ง่าย เช่น แฟชั่น จังหวะการเดินรำ แนวเพลงที่นิยม ฯลฯ ซึ่งจะเปลี่ยนแปลงไปตามยุคตามสมัย เป็นต้น

สำหรับทัศนคติของผู้รับสารในการสื่อสารนั้นค่อนข้างมีความสำคัญมาก เนื่องจากผู้รับสารมีความรู้สึกในทางที่ไม่ดีหรือมีอคติ (Bias) ในทางลบกับองค์ประกอบของการสื่อสารแล้วจะทำให้เกิดการหลีกเลี่ยงการสื่อสาร ขาดความสนใจ และปฏิเสธการรับข่าวสารต่างๆ จากผู้ส่งสาร ดังนั้น ทัศนคติของผู้รับสารที่จะมีผลต่อความสำเร็จในการสื่อสารมีดังนี้

1) ทัศนคติต่อตนเอง (Attitude Toward Self) หมายถึง ความรู้สึกของตัวเองในการสื่อสาร ซึ่งอาจเป็นความรู้สึกทั้งในทางที่ดีและในทางที่ไม่ดีก็ได้ ความรู้สึกในทางที่ดีส่วนใหญ่เป็นความรู้สึกที่สะสมมาจากประสบการณ์ที่สำเร็จในชีวิต มีผลต่อบุคลิกภาพของบุคคล เช่น คนที่ประสบความสำเร็จในชีวิตมักเป็นบุคคลที่มีบุคลิกของการเปิดตัวเองสู่โลกภายนอกสูง ชอบคบค้าสมาคมกับบุคคล รวมทั้งชอบหาความรู้แปลกๆ ใหม่ๆ อยู่เสมอ แตกต่างกับคนที่มีความประสบการณ์ในชีวิตที่ล้มเหลว มักมีบุคลิกที่ปิดกั้นตนเอง หลีกเลี่ยงที่ติดต่อสื่อสารกับบุคคลอื่น ความรู้สึกนึกทัศนคติของผู้รับสารเหล่านี้ย่อมมีผลต่อการรับรู้ การตีความ และการหาความเข้าใจต่อข่าวสารที่ได้รับของผู้รับสาร เช่น บางคนชอบดูถูกหรือประเมินตนเองว่าเป็นคนโง่ ไม่ฉลาด ไม่สามารถเรียนรู้หรือฟังภาษาต่างประเทศให้เข้าใจได้ก็หลีกเลี่ยงหรือไม่รับข่าวสารนั้นๆ เป็นต้น

2) ทัศนคติต่อเนื้อหาสาร (Attitude Toward Matters) หมายถึง ความรู้สึกของผู้รับสารที่มีต่อเนื้อหาสารซึ่งอาจเป็นความรู้สึกในทางที่ไม่ดีก็ได้ โดยปกติบุคคลมักเลือกรับข้อมูลข่าวสารที่ตนเองสนใจและเป็นเนื้อหาข่าวสารที่ตนเองชอบตรงหรือสอดคล้องกับทัศนคติที่มีต่อเรื่องนั้นๆ ที่ผู้รับสารมีอยู่แล้วและมักปฏิเสธไม่สนใจเนื้อหาที่ตนไม่ชอบ ไม่ตรง หรือไม่สอดคล้องกับทัศนคติเดิมของตน เช่น นางสาวสมลไม่ฟังคำบรรยายในวิชาคณิตศาสตร์เบื้องต้นเพราะเป็นวิชาคำนวณที่เธอไม่ชอบ แต่นางสาวสมลมักจะเข้าฟังวิชาประวัติศาสตร์ทุกครั้งไม่เคยขาด เพราะเธอชอบวิชานี้ เป็นต้น

3) ทัศนคติต่อผู้ส่งสาร (Attitude Toward Sender) หมายถึง ความรู้สึกในทางที่ดีและต่อผู้ส่งสารของผู้รับสาร ซึ่งส่วนใหญ่บุคคลมักมีความประทับใจและชื่นชมคุณลักษณะของผู้ส่งสารในด้านต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นอุปนิสัย รูปร่างหน้าตา ความมีชื่อเสียง หรือการเป็นคนที่มีความรู้ดีในเรื่องนั้นๆ ความรู้สึกเหล่านี้ทำให้ผู้รับสารมักมีแนวโน้มที่จะประเมินผู้ส่งสารก่อนว่าผู้ส่งสารเป็นใคร สังกัดหน่วยงานใด มีชื่อเสียงระดับใด รูปร่างหน้าตาหรือดูทำให้อุปนิสัยใจคอของผู้ส่งสารว่าเป็นอย่างไร เป็นต้น ความรู้สึกเหล่านี้ทำให้ผู้รับสารมีความสนใจ มีความกระตือรือร้นในการที่จะรับข่าวสารจากผู้ส่งสารที่ตนชื่นชอบ ในทางตรงกันข้ามหากผู้ส่งสารมีความรู้สึกในทางที่ไม่ดีต่อผู้ส่งสาร ไม่ชอบเนื้อหาสารด้วยสาเหตุอะไรก็ตาม ผู้รับสารก็จะไม่สนใจ หลีกเลี่ยงที่จะรับข่าวสารจากผู้ส่งสารทำให้การสื่อสารอาจไม่เกิดขึ้นหรือไม่ประสบผลสำเร็จ

4) ระบบสังคมและวัฒนธรรมของผู้รับสาร (Social and Culture System)

เนื่องจาก ผู้รับสารเป็นบุคคลเช่นเดียวกับผู้ส่งสารและอาศัยอยู่ในสังคมที่มีระเบียบแบบแผน ขนบธรรมเนียม วัฒนธรรม ประเพณี ค่านิยม ความเชื่อ ซึ่งเหล่านี้จะมีผลต่อความรู้ ประสบการณ์ ความเข้าใจ ความเชื่อ ค่านิยม ทักษะ และพฤติกรรมของบุคคล รวมทั้งอิทธิพลของความเป็นกลุ่ม ก็จะมีผลต่อสิ่งเหล่านี้ของบุคคลด้วยเช่นกัน บุคคลที่อยู่ในระบบสังคม วัฒนธรรมที่ต่างกันย่อมมีความชื่นชอบ มีการคัดเลือกข้อมูลข่าวสารหรือมีการรับรู้ข่าวสารที่แตกต่างกันออกไป เช่น ในเรื่องพื้นที่คนที่อยู่ภาคเหนือมักจะสนใจในเรื่องต่างๆ แตกต่างไปจากคนภาคอื่นเนื่องมาจากสภาพแวดล้อมที่แตกต่างกัน เป็นต้น หรือคนภาคใต้อาจเปิดฟังสถานีวิทยุที่มีผู้จัดเป็นชาวใต้และชื่นชอบเป็นพิเศษเพราะเป็นภาษาท้องถิ่นที่ตนคุ้นเคย เป็นต้น ส่วนค่านิยมที่บุคคลจะมีประสบการณ์ที่ตนมีอยู่ เช่น ในสังคมชาวเหนือถ้าชายถูกเนื้อต้องตัวหญิงจะถือว่าเป็นการแสดงความรู้สึกทางผู้ชายที่เรียกว่าการผิผิ ในขณะที่สังคมภาคกลางอาจไม่ถือว่าเป็นการแสดงความรู้สึกทางผู้ชายที่เรียกว่าการผิผิ ในขณะที่สังคมภาคกลางอาจไม่ถือว่าเป็นเรื่องที่รุนแรงนัก เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีความเชื่อของแต่ละสังคมซึ่งจะมีความเชื่อแตกต่างกันอันมีผลต่อการรับรู้ การตีความของบุคคลนั้นๆ ในสังคม เช่น คนในชนบทจะเชื่อเรื่องดวงชะตาและจรรยาบรรณเกี่ยวกับโหราศาสตร์ หรือหมอคู่ ในขณะที่คนกลุ่มอื่นๆ อาจฟังได้โดยไม่ถือว่าเป็นเรื่องจริงจังอะไร

ดังนั้น ผู้วิจัยจะนำแบบจำลองกระบวนการสื่อสาร SMCR ของเดวิด เค เบอร์โล มาเป็นกรอบแนวคิดในการวิเคราะห์กระบวนการสื่อสารเพื่อการแก้ปัญหาที่ดินทำกินของประชาชนที่เดือดร้อนเรื่องที่ดินทำกินในตำบลละมอ

1. ผู้ส่งสาร ผู้วิจัยกำหนดประเด็นในการวิเคราะห์ คือ การทำหน้าที่การสื่อสารของสภาองค์กรชุมชนตำบลละมอ
2. สาร ผู้วิจัยกำหนดประเด็นในการวิเคราะห์ คือ เนื้อหาสาร ซึ่งหมายถึงข้อมูลประเด็นเนื้อหาที่ใช้ในการสื่อสาร
3. สื่อและช่องสาร คือ ช่องสารที่สภาองค์กรชุมชน เลือกใช้เพื่อสร้างการรับรู้ความเข้าใจ และการมีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาที่ดิน
4. ผู้รับสาร ผู้วิจัยกำหนดกลุ่มเป้าหมาย ของผู้รับสารที่เป็นกลุ่มเป้าหมายภายใน คือ ประชาชนผู้เดือดร้อนเรื่องที่ดินทำกินและลงทะเบียนแก้ปัญหาความเดือดร้อนกับสภาองค์กรชุมชนตำบลละมอ ผู้ใหญ่บ้าน กำนัน และองค์การบริหารส่วนตำบล กลุ่มเป้าหมายภายนอกคือ เครือข่ายชุมชนที่ทำงานแก้ปัญหาที่ดิน องค์การบริหารส่วนจังหวัด หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และระดับนโยบาย

2. แนวคิดเรื่องการมีส่วนร่วมและการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม

2.1 แนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชน

ปาริชาติ วลัยเสถียรและคณะ (2548, น. 193) กล่าวว่า กระบวนการมีส่วนร่วม นับเป็นหัวใจที่สำคัญของการพัฒนาในทุกระดับ ตั้งแต่องค์กรชุมชนในชุมชนเล็กๆ ในชนบท องค์กรชุมชนในบริษัทเอกชน จนถึงการพัฒนาประเทศ ที่ต้องใช้มติของภาคประชาชนในการจัดการและแก้ไขปัญหาาร่วมกัน กระบวนการมีส่วนร่วมก่อให้เกิดพลังของทุกฝ่ายในการร่วมกันคิด ร่วมกันทำ และร่วมกันรับผิดชอบต่อแทนจากการที่ได้ทำงานร่วมกันนั้น และผลจากการร่วมกันคิด ร่วมกันทำนำไปสู่การพัฒนาที่มีประสิทธิภาพ

ปาริชาติ วลัยเสถียร (2548, น. 198 -199) ได้ให้ความหมายของการมีส่วนร่วมใน 2 ลักษณะคือ

1. การมีส่วนร่วมในลักษณะที่เป็นกระบวนการของการพัฒนา โดยให้ประชาชนมีส่วนร่วมในกระบวนการพัฒนาดังแต่เริ่มต้นจนถึงสิ้นสุดโครงการ เช่น การร่วมกันค้นหาปัญหา การวางแผนการตัดสินใจ การระดมทรัพยากรและเทคโนโลยีท้องถิ่น การบริหารจัดการ การติดตาม ประเมินผล รวมถึงการรับผลประโยชน์ที่เกิดขึ้นจากโครงการ โดยที่โครงการพัฒนาดังกล่าวจะต้องมีความสอดคล้องกับวิถีชีวิตและวัฒนธรรมของชุมชน

2. การมีส่วนร่วมทางการเมือง สามารถจำแนกได้เป็นสองประเภท คือ

- 2.1 การส่งเสริมสิทธิและพลังอำนาจของพลเมือง โดยประชาชนหรือชุมชน เพื่อพัฒนาขีดความสามารถในการจัดการเพื่อรักษาผลประโยชน์ของกลุ่ม ควบคุมการใช้และการกระจายทรัพยากรของชุมชน อันจะก่อให้เกิดกระบวนการและโครงสร้างที่ประชาชนในชนบทสามารถแสดงออกซึ่งความสามารถของตน และได้รับผลประโยชน์จากการพัฒนา

- 2.2 การเปลี่ยนแปลงกลไกการพัฒนาโดยรัฐ มาเป็นการพัฒนาที่ประชาชนมีบทบาทหลัก โดยการกระจายอำนาจในการวางแผนจากส่วนกลางมาสู่ส่วนภูมิภาคเพื่อให้ภูมิภาคมีลักษณะเป็นเอกเทศ ให้มีอำนาจทางการเมือง การบริหาร มีอำนาจต่อการจัดการทรัพยากร โดยอยู่ในมาตรฐานเดียวกันและประชาชนสามารถตรวจสอบได้ ซึ่งอาจกล่าวได้ว่าเป็นการคืนอำนาจในการพัฒนาให้แก่ประชาชนเพื่อให้มีส่วนร่วมในการกำหนดอนาคตของตนเองกล่าวโดยสรุปได้ว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนในความหมายกว้างซึ่งมักจะคาบเกี่ยวกับการพัฒนานั้นก็คือ การให้ออกาสประชาชนเป็นฝ่ายการตัดสินใจ กำหนดปัญหาความต้องการของตนเองอย่างแท้จริง เป็นการเสริมพลังอำนาจ ให้แก่ประชาชน/กลุ่ม/องค์กรชุมชนให้สามารถระดมขีดความสามารถในการจัดการทรัพยากร การตัดสินใจ และควบคุมดูแลกิจกรรมต่างๆ ในชุมชนมากกว่าที่จะเป็นฝ่ายตั้ง

รับ สามารถกำหนดการดำรงชีวิตได้ด้วยตนเองให้มีชีวิตมีความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นตามความจำเป็นอย่าง มีศักดิ์ศรีและสามารถพัฒนาศักยภาพของประชาชน/ชุมชนในด้านภูมิปัญญา ทักษะ ความรู้ ความสามารถ และการจัดการและรู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงของโลกได้ และประชาชนจะต้องเข้ามามี ส่วนร่วมในกระบวนการอย่างมีอิสระ การทำงานต้องเน้นในรูปกลุ่มหรือองค์กรชุมชนที่มี วัตถุประสงค์ในการเข้าร่วมอย่างชัดเจน เนื่องจากพลังกลุ่มจะเป็นปัจจัยสำคัญที่ทาให้งานพัฒนา ต่างๆ บรรลุผลสำเร็จตามความมุ่งหมายได้

กระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนในงานพัฒนานั้น ประชาชนจะต้องเข้ามามี ส่วนร่วมในทุกขั้นตอนของการปฏิบัติงาน โดยมีนักวิชาการจากภายนอกเป็นผู้ส่งเสริม/สนับสนุน ทั้งในด้านข้อมูลข่าวสาร และเทคโนโลยีที่เหมาะสม

เสน่ห์ จามริก (2540, น. 20) การพิจารณาการมีส่วนร่วมในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการ พัฒนา อาจนำไปสู่ข้อสรุปที่ว่า การมีส่วนร่วมเป็นกระบวนการปลดปล่อยมนุษย์จากโซ่ตรวนผูกพัน ให้เป็นอิสระในการกำหนดวิถีชีวิตของตนเอง ดังมีสุนียามว่า โดยพื้นฐานแล้ว การมีส่วนร่วม หมายถึง การปลดปล่อยประชาชนให้หลุดพ้นจากการเป็นผู้รับผลจากการพัฒนาและให้กลายเป็น ผู้กระทำในกระบวนการเปลี่ยนแปลงและการเข้าสู่ภาวะทันสมัย อย่างไรก็ตาม ได้มีผู้ให้ความหมาย คว้า การมีส่วนร่วมที่หลากหลาย และมีความแตกต่างกันไปตามความเข้าใจและประสบการณ์ของ แต่ละบุคคล ซึ่งจะได้แยกพิจารณานิยามความหมายของคำดังกล่าวในแต่ละบริบทดังนี้ เสน่ห์ จาม ริก (2540, น. 20 อ้างใน <http://th.wikipedia.org/wiki/การมีส่วนร่วมของประชาชน>) ให้ความหมายว่า การให้ประชาชนเป็นผู้ตัดสินใจปัญหา เป็นผู้นำทุกอย่าง ซึ่งไม่ใช่การกำหนดจากภายนอกแล้วให้ ประชาชนเข้าร่วม ต้องเป็นเรื่องที่ประชาชนคิดเอง โดยแบ่งการมีส่วนร่วมออกเป็น 5 ขั้นตอน คือ

1. การมีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหา
2. จัดลำดับความสำคัญของปัญหาร่วมในการวิเคราะห์ถึงสาเหตุและที่มาของ ปัญหา ร่วมในการเลือกวิธีการ
3. วางแผนร่วมกันในการแก้ปัญหา
4. ร่วมในการดำเนินงานตามแผน
5. ร่วมในการประเมินผล วิเคราะห์ปัญหาอุปสรรค และปัจจัยที่มีส่วนทำให้ เกิดผลสำเร็จ และหมายถึงการเข้าร่วมอย่างกระตือรือร้น และมีพลังของประชาชนในการตัดสินใจ เพื่อกำหนดเป้าหมายของสังคม จัดทรัพยากรเพื่อให้บรรลุเป้าหมายนั้น และเป็นการปฏิบัติตาม แผนการหรือโครงการต่างๆ

บัทธ อ่อนคำ (ปาริชาติ วลัยเสถียร, 2548, น. 201 - 202 อ้างถึงใน ทศพล กฤตยพิสิฐ, 2537, น. 13) กล่าวถึงการมีส่วนร่วมในการพัฒนา ซึ่งเป็นการวัดเชิงคุณภาพออกเป็น 5 ขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การมีส่วนร่วมในขั้นการริเริ่มการพัฒนา เป็นขั้นตอนที่ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหา/สาเหตุของปัญหาภายในชุมชน ตลอดจนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจกำหนดความต้องการของชุมชน และจัดลำดับความสำคัญของความต้องการของชุมชน

ขั้นตอนที่ 2 การมีส่วนร่วมในขั้นการวางแผนในการพัฒนาซึ่งเป็นขั้นตอนของการกำหนดนโยบาย วัตถุประสงค์ของโครงการ วิธีการตลอดจนแนวทางการดำเนินงานและทรัพยากรที่จะใช้

ขั้นตอนที่ 3 การมีส่วนร่วมในขั้นตอนการดำเนินการพัฒนา เป็นส่วนที่ประชาชนมีส่วนร่วมในการสร้างประโยชน์ให้กับชุมชน โดยได้รับการสนับสนุนด้านงบประมาณเทคโนโลยี ฯลฯ จากองค์กรภาคีพัฒนา

ขั้นตอนที่ 4 การมีส่วนร่วมในขั้นตอนรับผลประโยชน์จากการพัฒนา ซึ่งเป็นทั้งการได้รับผลประโยชน์ทางด้านวัตถุและทางด้านจิตใจ

ขั้นตอนที่ 5 การมีส่วนร่วมในขั้นประเมินผลการพัฒนาเป็นการประเมินว่าการที่ประชาชนเข้าร่วมพัฒนา ได้ดำเนินการสำเร็จตามวัตถุประสงค์เพียงใด การประเมินอาจประเมินแบบย่อย (Formative evaluation) เป็นการประเมินผลความก้าวหน้าเป็นระยะๆ หรืออาจประเมินผลรวม (Summative evaluation) ซึ่งเป็นการประเมินผลสรุปรวบยอดจากกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชน

Amstein (1969) (อ้างใน ปาริชาติ สถาปิตานนท์และคณะ, 2549, น. 19-21) อธิบายถึงการมีส่วนร่วมของประชาชน โดยพิจารณาเกี่ยวกับฐานของความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างประชาชนและหน่วยงานในพื้นที่ ควบคู่ไปกับการพิจารณาโอกาสของประชาชนในการนำเสนอข้อมูลข่าวสาร และการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจเกี่ยวกับนโยบายต่างๆ ระดับในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันและอิงข้อมูล โดยอิงข้อมูลเกี่ยวกับสัดส่วนของอำนาจ ซึ่งประชาชนพึงได้รับในการดำเนินการพัฒนาในด้านต่างๆ

White (1994) (อ้างถึงใน ปาริชาติ สถาปิตานนท์และคณะ, 2549, น. 21) กล่าวว่า การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนาสามารถแยกแยะได้เป็น 2 ลักษณะ คือ การมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง (genuine participation) และการมีส่วนร่วมแบบเทียม (pseudo-participation) การมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง (genuine participation) เป็นกระบวนการที่เกี่ยวข้องกับสิ่งที่ Amstein เรียกว่า การร่วมแลกเปลี่ยนข้อคิดเห็น การร่วมเป็นพันธมิตร การส่งตัวแทนเข้าไปร่วมใช้สิทธิในการ

ตัดสินใจและการควบคุมการตัดสินใจโดยพลเมือง และไม่ใช้การมีส่วนร่วมทั้งหมดเป็นการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง แต่ยังคงกิจกรรมในเชิงความร่วมมือของประชาชนกับองค์กรต่างๆ ที่มีลักษณะเป็นการมีส่วนร่วมแบบเทียม (pseudo-participation) การมีส่วนร่วมแบบเทียมเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับสิ่งที่ Amstein เรียกว่า การจัดการแบบเบ็ดเสร็จโดยตรง การบำบัดรักษา การร่วมให้ข้อมูลข่าวสาร การร่วมให้คำปรึกษา กล่าวสรุปได้ว่า การมีส่วนร่วมในการพัฒนา คือ การที่ประชาชนได้เข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องในการแสดงความคิดเห็น การตัดสินใจในการดำเนินงานที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชนของตนเอง ในทุกกระบวนการและกิจกรรมที่มีการเรียนรู้ การระดมทรัพยากรในท้องถิ่นตนเองมาใช้ในการพัฒนาชุมชน ทั้งในเรื่องกำลังคน เงินและวัสดุอุปกรณ์ ตลอดจนการร่วมกันแก้ปัญหาและอุปสรรคต่างๆ ภายในชุมชน ตามแนวทางของกระบวนการมีส่วนร่วม

2.2 การสื่อสารแบบมีส่วนร่วมและการพัฒนาชุมชน (ปาริชาติ สถาปิตานนท์, 2549, น. 33-41)

หลักการสำคัญของการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน การสื่อสารแบบมีส่วนร่วมเกี่ยวข้องกับหลักการสำคัญ 7 ประการคือ ความหลากหลายของผู้เข้าร่วม การเข้าถึงสื่อ ความเชื่อมั่นในศักยภาพของประชาชน ความโดดเด่นของสาร การปรึกษาหารือร่วมกัน การสนับสนุน และกระบวนการเชิงประชาธิปไตย ดังรายละเอียดดังนี้

1) ความหลากหลายของผู้เข้าร่วม (Various Participants)

Gray –Fedler (2001) กล่าวว่าสิ่งสำคัญในการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมไม่ใช่ “สื่อ” แต่เป็นเสียงของบุคคลที่มีความหลากหลาย ทั้งนี้เนื่องจากกระบวนการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมเน้นหนักในการรับฟังความคิดเห็น และยอมรับฟังความเห็นของผู้อื่น

ดังนั้น การสื่อสารแบบมีส่วนร่วม จึงให้ความสำคัญกับความหลากหลายของผู้เข้าร่วม และบุคคลที่เข้าร่วมกล่าวคือ ยิ่งบุคคลมีความหลากหลายในด้านต่างๆ มากเท่าไร ไม่ว่าจะเป็น อายุ วรรณะ ประสบการณ์ หน้าที่การงาน ความหลากหลายดังกล่าวจะส่งผลให้เสียงของประชาชนที่หลากหลายยิ่งขึ้น สะท้อนความต้องการต่างๆ ได้ชัดเจนขึ้น อย่างไรก็ตามกิจกรรมการสื่อสารต่างๆ ซึ่งเน้นความหลากหลายของผู้เข้าร่วม จำเป็นต้องดำเนินการบนพื้นฐานของความสมัครใจ ซึ่งไม่ใช่เป็นการบังคับให้บุคคลเหล่านั้นให้เข้ามามีส่วนร่วม ผู้จัดกิจกรรมการสื่อสารในรูปแบบต่างๆ อาทิ การประชุม การเสวนา หรือการจัดกิจกรรมผ่านสื่อ จำเป็นต้องตระหนักถึงความสำคัญ เกี่ยวกับความหลากหลายของประชาชนหรือกลุ่มบุคคล การให้โอกาสในการเข้าถึงสื่อ ตลอดจนการสื่อสารบนพื้นฐานของการเคารพสิทธิและความเท่าเทียม และการกระทำดังกล่าวจะส่งผลให้การพัฒนาด้านต่างๆ เป็นไปในทิศทางเดียวกัน

2) การเข้าถึงสื่อ (Media Accessibility)

การสื่อสารแบบมีส่วนร่วมให้ความสำคัญกับโอกาสของบุคคล ในการเข้าถึงสื่อหรือช่องทางการสื่อสารต่างๆ โดยแนวคิดดังกล่าวพัฒนาจากทฤษฎี Democratic Participatory Media ซึ่งย้ำให้เห็นว่าบุคคลมีสิทธิเสรีภาพเท่าเทียมกันในการเข้าถึงข้อมูลข่าวสารและสื่อประเภทต่างๆ ตลอดจนบ่งชี้ให้เห็นว่าบุคคลมีสิทธิในการสื่อสารและแสดงความคิดเห็นของตนเกี่ยวกับเรื่องต่างๆ และการใช้ประโยชน์จากสื่อสาธารณะ การเข้าถึงสื่อประกอบด้วยการเข้าถึงในฐานะผู้บริโภค การเข้าถึงสื่อในฐานะผู้ผลิต การเข้าถึงสื่อในฐานะผู้บริหารสื่อ หมายถึง มีส่วนเกี่ยวข้องในระบบการตัดสินใจ การกำหนดเนื้อหาและรูปแบบที่เหมาะสม การวางระบบบริหาร ระบบงบประมาณ การมีส่วนร่วมในการพัฒนาแผนงานและนโยบายต่างๆ การกำหนดแนวทางในการจัดการและวิธีการแสวงหาแหล่งทุน ตลอดจนการกำหนดแผนการสื่อสารต่างๆ ทั้งในระดับชุมชน ภูมิภาคและระดับชาติ

การเข้าถึงสื่อ นับว่าเป็นหลักการสำคัญในการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม ทั้งนี้เนื่องจากการเข้าถึงสื่อ จะนำไปสู่การที่ผู้เกี่ยวข้องได้พัฒนาความรู้ผูกพันกับประเด็นปัญหา เกิดความตระหนักร่วมเป็นเจ้าของ นอกจากนี้การเข้าถึงสื่อยังเป็นการถ่วงดุลอำนาจกับกลุ่มผลประโยชน์ต่างๆ ตลอดจนการเพิ่มอำนาจและความเสมอภาคให้กับประชาชน

3) ความเชื่อมั่นในศักยภาพของมนุษย์ (Human Potential) ความเชื่อมั่นในศักยภาพมนุษย์ เป็นองค์ประกอบพื้นฐานที่มีความสำคัญในกระบวนการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม

White (1994) กล่าวว่า บุคคลที่เกี่ยวข้องกับประเด็นปัญหาต่างๆ จำเป็นต้องมีความเชื่อมั่นในศักยภาพของบุคคลกลุ่มต่างๆ โดยเฉพาะความเชื่อมั่นว่า ทุกคนมีความสามารถเชิงสติปัญญา และความสามารถในการสื่อสารในการจัดการชีวิตของตนเองได้อย่างอิสระ

Singhal (2001) ชี้ให้เห็นว่า การสื่อสารแบบมีส่วนร่วมจะไม่เกิดขึ้น หากบุคคลที่เกี่ยวข้องไม่เชื่อมั่นในศักยภาพมนุษย์ ในทางกลับกันการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมสามารถเริ่มต้นได้อย่างดีหากบุคคลที่เกี่ยวข้องคำนึงเสมอว่า “ทุกคนมีสิทธิ และหน้าที่ในการกำกับดูแล และติดตามกระบวนการตัดสินใจ ในประเด็นสาธารณะต่างๆ อย่างใกล้ชิด ตลอดจนการร่วมรับผลต่างๆ ที่สืบเนื่องจากการตัดสินใจเท่านั้น

4) ความโดดเด่นของสาร (Salient Messages)

ประเด็นที่สามารถกระตุ้นให้เกิดการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม มักเป็นประเด็นที่มีเนื้อหาสาระที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของชุมชน หรือตอบสนองความต้องการของชุมชน หรือเป็นประเด็นที่ชุมชนสามารถนำเนื้อหาดังกล่าวไปใช้ประโยชน์ได้ (กาญจนา แก้วเทพ, 2547)

Grey-Felder (2001) ชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของประเด็นท้องถิ่นว่า ยิ่งสมาชิกในชุมชนรู้สึกถึงการเป็นเจ้าของ สารจะสำคัญในประเด็นหนึ่งๆ หรือมีความรู้สึกคุ้นเคย มีความผูกพัน หรือมีความเกี่ยวข้องกับผลประโยชน์หรือผลกระทบที่อาจได้รับภายหลัง ตลอดจนเห็นคุณประโยชน์ต่างๆ ที่เกี่ยวข้องมากเท่าไร สิ่งที่จะตามมาคือ บุคคลที่เข้ามามีส่วนร่วมจะมีความจริงจังมากขึ้น ยิ่งไปกว่านั้นบุคคลที่รับผิดชอบในการจัดเตรียมข้อมูลต่างๆ จำเป็นต้องให้ความสำคัญกับข้อมูลทั้งด้านกว้างและลึก ตลอดจนการเปิดโอกาสให้คนที่เกี่ยวข้องได้เข้าใจเกี่ยวกับประเด็นปัญหาต่างๆ และเปิดโอกาสให้มีการแลกเปลี่ยนข้อมูลต่างๆ ร่วมกัน

5) การปรึกษาหารือ Dialogue

การสื่อสารแบบมีส่วนร่วมไม่ใช่การโน้มน้าวใจบุคคลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงไปในทิศทางที่พึงประสงค์ของกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง แต่เป็นกระบวนการที่ผู้เกี่ยวข้องหันหน้าเข้าหากัน และดำเนินการปรึกษาหารือร่วมกัน โดยกระบวนการให้ความสำคัญกับการสื่อสารสองทาง (two-way communication) ในทิศทางแนวระนาบ ในการเปลี่ยนข้อมูล มุมมองและทัศนะต่างๆ อย่างสมดุล ที่สำคัญคือการดำเนินการดังกล่าว อยู่บนการเคารพความคิดของทุกฝ่าย และความเชื่อว่าทุกฝ่ายต่างมีความเชี่ยวชาญและประสบการณ์ที่ลึกซึ้งต่อประเด็นปัญหาวงเวียนกันทั้งสิ้น ที่สำคัญคือบุคคลที่เกี่ยวข้องกับการปรึกษาหารือ มิได้มีความหมายเฉพาะผู้กำหนดนโยบายต่างๆ เท่านั้น แต่บุคคลที่เกี่ยวข้องยังหมายถึงผู้ได้รับผลกระทบจากนโยบายต่างๆ หรือสมาชิกในชุมชนระดับท้องถิ่นด้วย ซึ่ง Gumucio Dagron (2001) เรียกบุคคลเหล่านี้ว่า กลุ่มบุคคลที่มีส่วนส่วนเกี่ยวข้องกัผลประโยชน์จากนโยบายต่างๆ

6) การสนับสนุนการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม จำเป็นต้องเกิดขึ้นภายใต้การออกแบบของระบบสนับสนุนต่างๆ และการกำหนดบทบาทให้บุคคลกลุ่มหนึ่ง ทำหน้าที่เป็นผู้สนับสนุนกระบวนการมีส่วนร่วมให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งมีทั้งการสนับสนุนในเวทีเชิงประชุมแบบเห็นหน้ากัน หรือสนับสนุนผ่านการวิจัยเชิงปฏิบัติการ หรือเป็นผู้สนับสนุนในเชิงโครงสร้างของระบบสังคม เช่น เป็นแหล่งทุน แหล่งนโยบาย หรือการสนับสนุนในเชิงพื้นที่ทางกายภาพหรือพื้นที่ทางอากาศ

7) กระบวนการประชาธิปไตย (Democratic Process)

Deetz (1999) ชี้ให้เห็นว่าการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมคือกระบวนการเชิงประชาธิปไตยนั่นเอง ทั้งนี้เนื่องจากการสื่อสารเป็นหัวใจสำคัญของกระบวนการประชาธิปไตย ซึ่งเกี่ยวข้องกับการแลกเปลี่ยนอุดมการณ์ การปรึกษาหารือร่วมกัน การพัฒนาความเข้าใจซึ่งกันและกัน การให้วาทกรรมและการแสวงหาทางออกร่วมกัน Habermas นักวิชาการชาวเยอรมัน มองว่าการปรึกษาหารือ (dialogue process) มีบทบาทในการสร้างสรรค์สังคมประชาธิปไตย เนื่องจากเขา

เชื่อว่าการปรึกษาหารือมักทำให้เกิดการสร้างอัตลักษณ์ต่างๆในเชิงการกระจายอำนาจ นั้นหมายความว่ากลุ่มบุคคลต่างๆจะได้ฝึกฝน การพัฒนาศักยภาพและความสามารถของตนในการเข้าร่วมปฏิบัติการด้านการสื่อสาร (communication action)

จากการประชุมขององค์การยูเนสโก ประเทศยูโกสลาเวียปี ค.ศ.1977 ได้กำหนดสาระสำคัญของแนวความคิดเรื่องการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมของประชาชนไว้ 3 ประการดังนี้ (Jan Servaes and et., 1996, น. 18)

1. การเข้าถึงสื่อ (access) หมายถึง การเข้าถึงสื่อที่ให้บริการแก่ชุมชนรวมทั้งประชาชนย่อมได้รับโอกาสในการเลือกรับรายการหรือมีส่วนร่วมในการเข้าไปจัดทำในสิ่งที่จะเป็นประโยชน์แก่ตน อีกทั้งต้องมีช่องทางให้ประชาชนได้แสดงความคิดเห็นต่อรายการหรือแสดง

กาญจนาแก้วเทพ (2543, น. 144) ได้กล่าวเกี่ยวกับการเข้าถึง (accessibility) เพิ่มเติมว่าอาจจะแยกแยะออกได้เป็นหลายมิติที่เป็นอุปสรรคต่อการเข้าถึงสื่อดังนี้

1) การเข้าถึงในด้านกายภาพ เช่นชาวบ้านไม่มีโอกาสได้พบปะกับเจ้าหน้าที่ เพราะระยะทางห่างไกลหรือไม่มีโอกาสได้รับเอกสารสิ่งพิมพ์ซึ่งแจกไปไม่ถึง

2) การเข้าถึงในด้านเศรษฐกิจ สื่อต้องมีค่าใช้จ่ายในการดำเนินงานเช่น หนังสือพิมพ์ที่จะเข้าไปถึงหมู่บ้านแต่ถ้าชาวบ้านไม่มีเงินที่จะซื้อหามาอ่าน

3) การเข้าถึงทางด้านวัฒนธรรม – สังคม ได้แก่ เครื่องกีดขวางด้านวัฒนธรรม – สังคมที่ปิดกั้นโอกาสในการเข้าถึงประชาชนที่เห็นได้ชัดที่สุดคือช่องว่างทางวัฒนธรรม

2. การมีส่วนร่วม (participation) หมายถึง การเข้าไปมีส่วนร่วมในระบบการสื่อสารในทุกๆระดับนั้นคือประชาชนสามารถมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนทั้งในกระบวนการผลิตรายการการบริหารจัดการและการวางแผนระบบการสื่อสารต่างๆในชุมชน

3. การจัดการด้วยตนเอง (self - management) หมายถึง กระบวนการตัดสินใจของประชาชนในชุมชนที่มีอำนาจและสิทธิในการตัดสินใจตั้งแต่เริ่มคิดกำหนดนโยบายการวางแผนการลงทุนการกำหนดและการจัดสรรงบประมาณเป็นต้น

การจัดการด้วยตนเองเป็นการมีส่วนร่วมที่สำคัญยิ่งกว่าสิ่งใด ยูเนสโกยอมรับการจัดการด้วยตนเองว่าจะต้องกระทำอย่างค่อยเป็นค่อยไป ส่วนการเข้าถึงสื่อและการมีส่วนร่วมในการสื่อสารมีความเป็นไปได้มากและสามารถทำได้ง่ายกว่า

เชอร์เลย์เอ.ไวท์และคณะ (Shirley A. White, et al, 1996, pp. 15-31) กล่าวว่าหัวใจสำคัญของกระบวนการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมคือกระบวนการร่วมกันคิด ร่วมรับฟังและเคารพในความคิดของผู้อื่นตระหนักในสิทธิและหน้าที่ของสมาชิกในชุมชนร่วมวิเคราะห์ประเด็นปัญหาทางสังคมแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารซึ่งกันและกัน ตลอดจนกระบวนการร่วมกันค้นหาแนวทางและ

ตัดสินใจร่วมกันโดยอาศัยพื้นฐานของข้อมูลที่สมบูรณ์การสื่อสารแบบมีส่วนร่วมของสมาชิกในสังคมจะนำไปสู่การเกิดสานึกเชิงสาธารณะร่วมกัน (Public Concretization) และกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน (Learning Process) ระหว่างสมาชิกในสังคมเพื่อนำไปสู่การพัฒนาเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่เหมาะสมและเป็นที่ยอมรับของสมาชิกในสังคม

กาญจนา แก้วเทพและคณะ (2543, น. 55-67) ได้อธิบายถึงการมีส่วนร่วมในองค์ประกอบของการสื่อสารดังนี้

1. เป้าหมายของการสื่อสารได้กำหนดให้ชุมชนเข้าไปมีส่วนร่วมในระดับใด
2. ประเภทของช่องทาง/สื่อสื่อสารขนาดเล็กหรือสื่อเฉพาะกิจเปิดโอกาสให้ชุมชนมีส่วนร่วมได้มากกว่าสื่อมวลชนสื่อที่ชาวบ้านคุ้นเคยเช่นสื่อประเพณีจะเอื้ออำนวยให้ชาวบ้านเข้าร่วมได้ง่ายกว่าสื่อสมัยใหม่ที่แปลกหน้า
3. ผู้รับสารและการมีปฏิกิริยาย้อนกลับสำหรับการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมนั้นมีความเชื่อที่เกี่ยวข้องกับผู้รับสารแตกต่างกันไปจากการสื่อสารเพื่อการพัฒนาการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมเชื่อว่าผู้รับสารมิใช่ผู้ว่างเปล่าและไม่รู้อะไรเลยเกี่ยวกับเนื้อหาที่สื่อสารไปหากแต่ความรู้ที่ผู้รับสารมีนั้นอาจจะเป็นความรู้คนละชุดที่แตกต่างจากที่ผู้ส่งสารคาดคิดไว้ชุมชนไม่ว่าจะเข้ามามีส่วนร่วมระดับใดก็ตามการจัดช่องทางสำหรับปฏิกิริยาป้อนกลับก็จะเป็นปัจจัยที่ขาดไม่ได้ของการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม

4. ระดับการมีส่วนร่วมมี 3 ระดับโดยเรียงลำดับจากระดับการมีส่วนร่วมน้อยที่สุดไปจนถึงมากที่สุดดังนี้

4.1 การมีส่วนร่วมในลักษณะผู้รับสาร/ผู้ใช้สารกระบวนการสื่อสารตั้งแต่ต้นยังอยู่ในการกำหนดของผู้ส่งสาร ไม่ว่าจะเป็นการเลือกประเด็นเนื้อหา การเลือกวิธีการนำเสนอไปจนกระทั่งการเลือกช่องทางสื่อที่จะเผยแพร่ และผู้รับสารยังคงมีฐานะเป็นเพียงผู้รับสารแต่เพียงอย่างเดียว แต่เพิ่มเติมฐานะของผู้รับสารในการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม ก็คือต้องขยายความคิดของผู้รับสารให้ตระหนักถึงสิทธิที่จะรู้ของตนและสิทธิที่จะบอกกล่าวข้อมูลข่าวสารของตนต่อสาธารณะ จะต้องสร้างหลักประกันในการมีส่วนร่วมของผู้รับสารทั้งในช่วงขาเข้าและขาออก เช่นในช่วงนำเข้าข้อมูล จะต้องมีการสำรวจว่ามีช่องทางข่าวสารอะไรบ้างสำหรับชุมชน โอกาสในการเข้าถึงเป็นอย่างไร เนื้อหาข่าวสารนั้นเกี่ยวข้องกับชุมชนหรือเปล่า และมีรูปแบบการนำเสนอในลักษณะใด และปัจจัยสำคัญของการมีส่วนร่วมในฐานะผู้รับสาร ก็คือช่องทางข่าวสารที่เป็นช่วงเวลาที่เหมาะสมของชุมชน

4.2 การมีส่วนร่วมในฐานะผู้ส่งสารเป็นขั้นตอนของการมีส่วนร่วมในระดับที่สูงขึ้นมา และจำเป็นต้องสร้างเงื่อนไขใหม่ๆเพิ่มเติม หรือต้องมีการปฏิรูปเปลี่ยนแปลงโครงสร้าง

เก่าๆที่มีอยู่ ชุมชนอาจจะเข้ามามีส่วนร่วมในฐานะผู้ผลิตหรือผู้ร่วมผลิตก็ได้ การมีส่วนร่วมในขั้นตอนการผลิต จำเป็นต้องมีการอบรมให้ชาวบ้านเรียนรู้การใช้อุปกรณ์เสียก่อน และที่สำคัญควรเปิดโอกาสให้มีส่วนร่วมให้มากที่สุดในลักษณะการร่วมคิดร่วมวางแผนร่วมดำเนินการระหว่างนักสื่อสารมวลชนกับชุมชน ในขั้นตอนการผลิตอาจจะให้ชุมชนเลือกประเด็น

4.3 การมีส่วนร่วมในฐานะผู้วางแผนและกำหนดนโยบาย ถือว่าเป็นระดับสูงสุดของการมีส่วนร่วมจะสังเกตเห็นว่า ยิ่งระดับการมีส่วนร่วมสูงมากขึ้นเท่าใดสัดส่วนของชุมชนที่จะเข้ามามีส่วนร่วมก็จะเล็กลง กล่าวคือในระดับผู้รับสารคนในชุมชนทุกคนสามารถเข้ามามีส่วนร่วมได้แต่เมื่อถึงขั้นการผลิตก็อาจจะมีคนบางกลุ่มในชุมชนเท่านั้น ที่จะเข้ามามีส่วนร่วมจนกระทั่งถึงขั้นตอนสุดท้าย คือระดับวางแผนและนโยบายนี้ คงมีเพียงตัวแทนบางคนเท่านั้นจากชุมชนที่จะดำเนินการในระดับนี้ การมีส่วนร่วมในฐานะผู้วางแผนและกำหนดนโยบาย หมายถึงการวางแผนและนโยบายดำเนินการใช้สื่อที่รวมเอาชุมชนเข้ามาอยู่ในโครงสร้างการสื่อสารของชุมชนในระดับกว้าง การวางแผนเป็นการสร้างความเชื่อมโยงระหว่างสื่อแต่ละประเภท เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด ในการใช้ส่วนในระดับแคบอาจจะหมายถึงการมีส่วนร่วมในการกำหนดแผนและนโยบายของสื่อบางประเภทที่เข้ามาในชุมชน ชุมชนเองต้องร่วมรับผิดชอบการดำเนินงานของสื่อซึ่งรวมทั้งด้านงบประมาณ อุปกรณ์ บุคลากรฯลฯส่วนสื่อจะต้องสนองความต้องการของชุมชน

5. ลักษณะของการโต้ตอบทางการสื่อสาร (Interactivity) ยังมีการสื่อสารมาก มีการโต้ตอบตลอดเวลาซึ่งมีส่วนร่วมมากขึ้นเท่านั้น

6. ใครคือผู้ส่งสาร ตัวแทนในชุมชนมีส่วนร่วมในการส่งสารไม่น้อยเพียงใด

7. ประเภทของเนื้อหาเป็นเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับชุมชนหรือไม่ มีวิธีการนำเสนอในเชิงการสนทนาแลกเปลี่ยนทัศนะซึ่งกันและกันแสวงหาความร่วมมือจากหลายฝ่ายและก่อให้เกิดการตัดสินใจโดยกลุ่ม

8. ประเภทของช่องทางการสื่อสารเป็นสื่อที่เข้าถึงชุมชน ให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการสื่อสารได้ง่ายโดยเฉพาะการผสมผสานกับสื่อประเพณี

9. ผู้รับสารและการมีปฏิกิริยาป้อนกลับ ซึ่งการคิดเชิงการสื่อสารเพื่อชุมชนต้องเชื่อว่าผู้รับสารนั้นมีชุดความรู้ที่อาจจะแตกต่างจากชุดความรู้ของผู้ส่งสาร วิธีการรับสารเป็นแบบโต้ตอบและมีการป้อนกลับทางความคิดเห็น

2.3 การประชาสัมพันธ์และการสื่อสารชุมชนเพื่อชุมชนท้องถิ่นจัดการตนเอง

สำนักสื่อสารสาธารณะ สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) (2554) ระบุถึงปัจจัยความสำเร็จของการสื่อสารประชาสัมพันธ์เพื่อการเปลี่ยนแปลง คือ งานแต่ละงานที่จะสื่อสารประชาสัมพันธ์ ต้องมียุทธศาสตร์และเป้าหมายที่จะบรรลุในช่วงเวลาอย่างชัดเจนจึงจะ

กำหนดกลุ่มเป้าหมาย เนื้อหา และช่องทางการสื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพ ถ้าไม่มียุทธศาสตร์หรือเป้าหมายที่ชัดเจน การสื่อสารจะทำได้แค่การรับรู้ สร้างความเข้าใจ ไม่สามารถนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงทัศนคติและพฤติกรรมของกลุ่มเป้าหมายได้

การสื่อสารทำหน้าที่แจ้งความจริง บอกความจริงอย่างน่าสนใจ ไม่ใช่การสร้างหรือตกแต่งความจริงให้น่าสนใจ การสื่อสารต้องทำพร้อม/ร่วมกันหลายช่องทาง และต้องทำต่อเนื่องยาวนาน จึงจะเห็นผลเป็นรูปธรรม และสร้างผลกระทบต่อกุมเป้าหมายได้

หลักการและจริยธรรมของการสื่อสารในงานพัฒนา คือ การนำเสนอข้อมูล เรื่องราว ข้อเท็จจริง ความรู้ ความคิดเห็น ความต้องการ เพื่อหวังผลในการเปลี่ยนแปลงสังคมที่มีประโยชน์ สร้างความสุข ความภาคภูมิใจ และความมั่นคงในชีวิตของประชาชนที่เป็นกลุ่มเป้าหมาย เป็นเป้าหมายสูงสุด และการที่เข้าของงาน ในฐานะผู้ใกล้ชิดกับเนื้อหาที่สุด เป็นผู้ดำเนินการสื่อสาร หรือเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการทำงานอย่างน้อยคือ การวางแผนการสื่อสารด้วยตนเอง อย่างตระหนักในคุณค่าเห็นความสำคัญของการสร้างสาร เพื่อการสื่อสาร เป็นการดำเนินการอย่างมียุทธศาสตร์ เป้าหมายและยุทธวิธีที่ชัดเจน ย่อมประกันผลสำเร็จของการสื่อสารได้เป็นอย่างดีในระดับหนึ่ง เพราะเนื้อหาของสื่อสารอยู่ที่เนื้อหาของเรื่อง เข้าใจเรื่องราวมากที่สุดลึกที่สุด

3. แนวคิดเรื่องการสื่อสารเพื่อการพัฒนา

3.1 แนวคิดการสื่อสารเพื่อการพัฒนา

การพัฒนาที่เน้นในเรื่องคุณภาพชีวิตของประชาชน และการแบ่งสรรความเจริญอย่างยุติธรรมในกระบวนการทางเลือกใหม่ บทบาทของการสื่อสารเพื่อการพัฒนาจึงปรับจากการสื่อสารแบบเดิมที่มีลักษณะจากบนลงล่างเป็นการสื่อสารทางเดียวและถูกวางแผนจากส่วนล่าง

แมคครูส์ (1993, กมลรัฐ อินทรทัศน์, 2547, น. 23-24 อ้างถึงในกาญจนา แก้วเทพ และคณะ, 2542) ได้ประมวลคุณลักษณะสำคัญของการสื่อสารที่จะเข้ามามีบทบาทในการพัฒนาแนวทางใหม่ เช่น

- มีลักษณะหลากหลาย
- เป็นการสื่อสารขนาดเล็ก
- สร้างและใช้ในที่อยู่ท้องถิ่นเอง
- ไม่มีลักษณะแข็งตัว ยืดหยุ่นได้ ไม่เป็นสถาบัน
- มีการแลกเปลี่ยนบทบาทระหว่างผู้ส่งสาร
- เน้นการสื่อสารแนวนอนในทุกระดับของสังคม

การพัฒนาความมุ่งมั่นที่ความต้องการของประชาชนที่เป็นสมาชิกของสังคม โดยคำนึงถึงการผสมผสานทางวัฒนธรรม ค่านิยม ความเชื่อ และบรรทัดฐานทางสังคม เป็นกระบวนการที่สนับสนุนให้ประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนา ตลอดจนส่งเสริมให้มีการพึ่งพาตนเองในแต่ละชุมชนให้สามารถช่วยเหลือตนเองได้ โดยไม่ได้ตัดขาดจากสังคมภายนอก เพื่อเปิดโอกาสให้เกิดความเท่าเทียมกันในทางทรัพยากรและเข้าถึงสื่อตลอดจนข้อมูลข่าวสารต่างๆ

3.2 หน้าที่ของการสื่อสารในการพัฒนา

การสื่อสารโดยทั่วไปเป็นได้ทั้งกิจกรรมส่วนบุคคล และส่วนรวมในการแลกเปลี่ยนข้อมูลและความคิดภายในระบบสังคมใดสังคมหนึ่ง โดยหน้าที่สำคัญของการสื่อสารอาจจำแนกได้ดังนี้

- 1) ทางด้านข่าวสาร หมายถึง การเก็บรวบรวมแยกแยะและกระจายข่าวสารข้อเท็จจริงและความคิดเห็นซึ่งจำเป็นต่อปัจเจกชนในการทำความเข้าใจบุคคลอื่น ชุมชนอื่น สถานการณ์สิ่งแวดล้อม เพื่อนำไปสู่การตัดสินใจที่เหมาะสม
- 2) ทางด้านสังคมปริทัศน์ หมายถึง การสร้างสมความรู้ ความคิดร่วมกัน ซึ่งนำไปสู่ความร่วมมือร่วมใจกันเพื่อประโยชน์ของส่วนรวม
- 3) ทางด้านกระตุ้น หมายถึง การส่งเสริมสนับสนุนให้ไปสู่จุดมุ่งหมายของสังคมทั้งในระยะสั้นและระยะยาว โดยกระตุ้นให้บุคคลตระหนักถึงบทบาทและแสวงหาแนวทางในอันที่จะนำไปสู่การบรรลุเป้าหมายของสังคมร่วมกัน
- 4) ทางด้านการโต้แย้งและอภิปราย หมายถึง การแลกเปลี่ยนข้อมูล ความคิดเห็นของบุคคลต่างๆ เพื่อนำไปสู่การแก้ไขปัญหาของสังคม รวมทั้งก่อให้เกิดความสนใจต่อปัญหาในระดับชุมชน ประเทศ และระหว่างประเทศ
- 5) ด้านการศึกษา หมายถึง การสื่อสารเข้ามาช่วยในการถ่ายทอดความรู้ เพื่อก่อให้เกิดการพัฒนาสติปัญญา ลักษณะนิสัย และทักษะของบุคคลตลอดชีวิต
- 6) ด้านส่งเสริมวัฒนธรรม หมายถึง การเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรมเพื่อสงวนรักษามรดกที่ตกทอดกันมาจากบรรพบุรุษและการพัฒนาศิลปวัฒนธรรมโดยการส่งเสริมสติปัญญาและจินตนาการของบุคคล รวมทั้งกระตุ้นให้เกิดความคิดสร้างสรรค์ในทางสุนทรียภาพ
- 7) ด้านบันเทิง หมายถึง การเผยแพร่งานทางการละคร วรรณกรรม ดนตรี การละเล่น

3.3 การสื่อสารที่เป็นเครื่องมือสำหรับการพัฒนาอย่างแท้จริง ควรมีลักษณะดังต่อไปนี้ (วิภาวี รวิสุวรรณ, 2546)

1) ต้องให้ประชาชนเข้ามาเกี่ยวข้องกับกระบวนการสื่อสารประชาชนต้องเข้ามาเกี่ยวข้องกับทั้งในฐานะผู้รับสาร และผู้มีส่วนร่วมในการวางแผนและผลิตเนื้อหาของสื่อ จะเห็นได้ว่าในขณะนี้การเผยแพร่ข่าวสารเพื่อการพัฒนาให้แก่ประชาชนในชนบทไม่ว่าโดยสื่อมวลชนใดๆ ผู้ทำหน้าที่ส่งสารคือผู้กำหนดกิจกรรมการสื่อสารว่า จะเกิดขึ้นที่ไหน อย่างไร เมื่อไร และด้วยความถี่เท่าใด โดยผู้รับสารไม่ได้เข้ามาเกี่ยวข้องแต่อย่างใดเลยนอกจากนี้ ผู้รับสารมีโอกาสน้อยมากที่จะได้รับสารซ้ำในจุดที่น่าสนใจหรือที่มีความสลับซับซ้อนแม้สื่อสิ่งพิมพ์ซึ่งผู้รับสารสามารถอ่านซ้ำได้นั้น มักไม่เหมาะสมกับชาวชนบทที่มีระดับการอ่านเขียนต่ำ เพราะฉะนั้น จึงจำเป็นที่ต้องเน้นเทคโนโลยีหรือเทคนิคที่ผู้รับสารสามารถเข้าใจสารตามความต้องการและตามความสะดวกของตน ถ้าประชาชนสามารถเข้าใจสาร สามารถเลือกเวลาสถานที่ และความถี่ที่จะรับสารแล้ว ก็น่าเชื่อว่าการสื่อสารเพื่อการพัฒนาจะมีประสิทธิภาพมากขึ้น

2) ต้องเป็นการผลิตในท้องถิ่นปัจจัยที่สำคัญยิ่งอีกประการหนึ่ง ที่จะทำให้การสื่อสารเพื่อการพัฒนาประสบความสำเร็จคือ เนื้อหาของสื่อมวลชนควรได้รับการจัดทำขึ้นในท้องถิ่น เนื้อหาที่ผลิตในท้องถิ่นจะเป็นสิ่งที่มีประสิทธิภาพมากที่สุด เนื่องจากเกี่ยวข้องโดยตรงและเข้ากับสภาพของผู้รับสารการผลิตสื่อ ต้องเริ่มจากสภาพความเป็นจริงที่มีอยู่ และต้องมีลักษณะสอดคล้องกับสิ่งที่ชุมชนมี และสอดคล้องกับความเป็นจริงและความต้องการของชุมชน เป็นเหมือนวัคซีนป้องกันปัญหาการพึ่งพาและการครอบงำจากภายนอก นอกจากนี้ การกระทำความดังกล่าวยังสะท้อนให้เห็นถึงการเข้ามีส่วนร่วมในกระบวนการสื่อสารของประชาชนในท้องถิ่น

3) ต้องสนับสนุนบทบาทของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมหรือนักพัฒนาปัจจุบันในสังคมไทยมีเจ้าหน้าที่ส่งเสริมในชนบทน้อยมาก และคงไม่สามารถเพิ่มจำนวนเจ้าหน้าที่เหล่านี้ได้มากนัก เนื่องจากข้อจำกัดด้านงบประมาณ วิธีเดียวที่จะแก้ปัญหานี้ได้คือ การให้เจ้าหน้าที่เหล่านี้ทำงานให้หนักขึ้นและมีประสิทธิภาพมากขึ้น ก็คือ การนำเทคนิคและเทคโนโลยีด้านการสื่อสารมวลชนมาใช้สนับสนุนเจ้าหน้าที่ส่งเสริม

4) ด้านมนุษยธรรมการสื่อสารต้องมีคุณธรรม หมายความว่า การสื่อสารและการใช้สื่อต้องถือเอา “คน” เป็นเป้าหมาย มิใช่เอาเทคโนโลยีหรือผลกำไรเป็นเป้าหมาย

5) ด้านคุณค่าการสื่อสารและการใช้สื่อ ต้องช่วยให้ประชาชนเชื่อมั่นในระบบคุณค่าดั้งเดิมอันดีงามที่ตนมีอยู่ หากจะมีการเปลี่ยนแปลงอันใด การเปลี่ยนแปลงนั้นต้องสอดคล้องกับคุณค่าเดิม

6) ด้านการสร้างความรู้ความเข้าใจการใช้สื่อต้องช่วยให้ผู้รับสารสามารถเข้าใจปัญหาและสภาพแวดล้อมของตนเองคนในชุมชนจำเป็นต้องรู้ว่าเหตุใดหมู่บ้านของตนจึงแห้งแล้ง ทั้งที่ใน

อดีตเคยอุดมสมบูรณ์ การรู้สาเหตุที่แท้จริงนั้นเป็นก้าวสั้นๆ ก้าวหนึ่ง แต่เป็นก้าวที่สำคัญที่จะนำไปสู่การแก้ไขปัญหาด้วยตนเอง

7) ด้านความเป็นชุมชนการใช้สื่อ จะต้องเป็นหนทางให้ประชาชนเข้าใจความหมายของ “ความเป็นชุมชน” อย่างแท้จริง และในขอบเขตที่กว้างขวางขึ้น

3.4 หลักการสำคัญของการสื่อสารเพื่อการพัฒนา

หลักการสำคัญคือการที่ประชาชนต้องเข้ามาเกี่ยวข้องกับกระบวนการสื่อสารทุกขั้นตอน โดยมีให้เป็นผู้รับสารเท่านั้น และที่สำคัญที่สุด การสื่อสารต่างๆ เหล่านั้นจะต้องยึด “คน” เป็นเป้าหมาย เมื่อการพัฒนาเปลี่ยน การสื่อสารเพื่อพัฒนาก็เปลี่ยนไปด้วย สำหรับการเปลี่ยนแปลง ทั้งแนวคิดเรื่อง การพัฒนา และเรื่อง การสื่อสาร นั้น เจ เซอร์เวย์ (J. Servaes, 1996 อ้างใน กาญจนา แก้วเทพ, 2543) ได้ประมวลข้อสรุปของการเปลี่ยนแปลงที่มีลักษณะค่อนข้างเป็นวิชาการดังนี้

1) เป็นการเปลี่ยนแปลงวิธีการพิจารณาเรื่องการพัฒนาการสื่อสารแบบ Positivist-Instrumentalist (มองการพัฒนาในลักษณะเครื่องมืออย่างหนึ่ง) ซึ่งมักจะใช้ตัวบ่งชี้การพัฒนา/การสื่อสารแบบเชิงปริมาณ มาเป็นแนวทัศนะแบบมีปทัสฐาน (Normative standpoint) ที่มองว่าการพัฒนาเป็นเรื่องที่เกี่ยวกับการวางมาตรฐานบางอย่างให้แก่สังคมและชีวิตมนุษย์ โดยเน้นวิธีการดำเนินการและวิธีการศึกษาที่มีลักษณะเชิงคุณภาพและเชิงโครงสร้าง มิใช่แค่เป็นเครื่องมืออย่างหนึ่งเท่านั้น

2) เป็นการเปลี่ยนแปลงวิธีการให้คำนิยามการพัฒนาที่เคยกำหนดเป้าหมายสุดท้ายของการพัฒนาเอาไว้ว่าเป็นสากล ใช้ได้กับทุกสังคม และสามารถจะคาดเดาล่วงหน้าได้ว่าจุดหมายปลายทางของแต่ละสังคมจะไปถึงตรงไหน มาสู่การให้คำนิยามใหม่ที่ว่า “การพัฒนาเป็นกระบวนการที่โยงใยอย่างแยกไม่ขาดจากการเปลี่ยนแปลงสังคมแต่ละสังคม ซึ่งมีจุดหมายปลายทางและทิศทางที่แตกต่างกันอย่างไม่อาจจะคาดเดาอนาคตได้ทั้งหมด

3) เป็นการเปลี่ยนแปลงจากสูตรสำเร็จสูตรเดียวของการพัฒนา ตามแบบอย่างตะวันตก มาเป็นแนวทางการพัฒนาที่หลากหลาย

4) เป็นการเปลี่ยนแปลงจากการเน้นแต่เฉพาะปัจจัยภายในสังคม เช่น ความล้มเหลวของโลกที่สาม มาสู่การให้ความสนใจกับปัจจัยภายนอกสังคม เช่น การเอาเปรียบจากประเทศที่พัฒนาแล้ว แล้วคลี่คลายมาเป็นการให้ความสนใจกับความสัมพันธ์อย่างโยงใยระหว่างปัจจัยภายในสังคมกับระดับโลก

5) เป็นการเปลี่ยนแปลงหน่วยของการวิเคราะห์ที่เคยใช้หน่วยของระดับชาติ หรือหน่วยของระดับโลก มาเป็นการผสมผสานระหว่างหลายๆ หน่วยการวิเคราะห์หลายระดับ รวมทั้ง

เกิดหน่วยใหม่ๆ ในการวิเคราะห์ด้วย เช่น ระดับกลุ่มในหมู่บ้าน ระดับหมู่บ้าน ระดับเครือข่ายหมู่บ้าน ฯลฯ

6) เป็นการเปลี่ยนแปลงจากการเน้นหนักการพัฒนาในมิติเศรษฐกิจแค่เพียงมิติเดียวมาสู่มิติที่หลากหลาย รอบด้านทั้งการเมือง สังคม วัฒนธรรม ความเชื่อ คุณค่า ฯลฯ

7) เป็นการเปลี่ยนแปลงจากการวิเคราะห์ที่มีลักษณะแยกเป็นส่วนตัว (Segmentary) มาสู่ลักษณะการวิเคราะห์แบบองค์รวม และถือเอาปัญหาของชุมชนเป็นตัวตั้ง (problem-oriented approach) เช่น เมื่อมีการนำรถไฟเข้าไปในหมู่บ้าน นอกจากจะมีการเปลี่ยนแปลงในมิติเศรษฐกิจแล้ว ความสัมพันธ์ระหว่างชาวบ้าน (เช่นการลงแขก) ได้เปลี่ยนแปลงไปอย่างไรบ้าง

8) เป็นการเปลี่ยนแปลงจากยุทธศาสตร์การพัฒนาแบบเพิ่มพูนปริมาณหรือปฏิรูป เช่น การเพิ่มรายได้มาสู่การเปลี่ยนแปลงในเชิงโครงสร้างและเป็นระดับนโยบาย เช่น การกินอำนาจให้ประชาชนกำหนดชะตากรรมของชุมชนเอง ซึ่งต้องใช้นโยบายการพัฒนาแบบกระจายอำนาจ (Decentralisation)

ดังที่ได้กล่าวมาแล้วว่า ไม่ว่าจะมีการเปลี่ยนแปลงกระบวนการทัศน์ในการพัฒนาไปในรูปแบบใดก็ตาม จุดร่วมของทุกกระบวนการทัศน์การพัฒนา ต่างก็มีทำนองเดียวกันต่อเรื่องบทบาทของการสื่อสารเพื่อการพัฒนา กล่าวคือ ต่างเห็นความสำคัญและต่างไม่ปฏิเสธที่จะให้การสื่อสารนั้นเข้าไปมีส่วนร่วม และในกระบวนการพัฒนา และอาจจะมีบางแนวคิดที่สรุปว่า การสื่อสารนั้นเป็นปัจจัยชี้ขาดในเรื่องความสำเร็จ/ความล้มเหลวของการพัฒนา

3.5 แนวคิดเรื่องการสื่อสารเพื่อการพัฒนาตามกระบวนการทัศน์เดิม

จากแนวคิดของนักวิชาการหลายท่าน กาญจนา แก้วเทพและคณะ (2543, น. 16-42) ได้ประมวลแนวคิดการสื่อสารเพื่อการพัฒนาตามกระบวนการทัศน์เดิม เกิดจากแนวคิดการพัฒนาที่มีเป้าหมายเพื่อขยายระดับรายได้ของบุคคล (GNP) และเพื่อยกมาตรฐานการดำรงชีพของคนในสังคมโดยผ่านวิธีการผลิตที่ทันสมัย บทบาทในการสื่อสารจึงเป็นทั้ง “ตัวบ่งชี้ระดับความทันสมัยของสังคม” และเป็นเครื่องมือในการพัฒนา ดังนั้นแนวคิดการสื่อสารเพื่อการพัฒนาตามกระบวนการทัศน์เดิม สื่อจึงมีหน้าที่ในการถ่ายทอด เผยแพร่แนวคิดจากรัฐสู่ประชาชน และโน้มน้าวใจ และเปลี่ยนแปลงทัศนคติให้เกิดการปฏิบัติตาม ซึ่งพอสรุปสาระสำคัญได้ดังนี้

1) ทิศทางการสื่อสาร เป็นแบบจากบนลงล่าง โดยเริ่มจากการผู้ส่งสารคือเจ้าหน้าที่ของรัฐหรือนักพัฒนาเป็นผู้กำหนดเรื่องราวเนื้อหาของการพัฒนาถ่ายทอดไปสู่ประชาชนกลุ่มต่างๆผ่านช่องทางที่หลากหลาย เช่น ผู้นำความคิด หอกระจายข่าว สื่อมวลชน สื่อประเพณี และสื่อท้องถิ่น เป็นต้น เป็นการสื่อสารที่ถูกวางแผนมาจากส่วนกลาง

2) การสื่อสารถูกใช้เป็นเครื่องในการพัฒนาจากนักพัฒนาหรือพนักงานของรัฐถ่ายทอดไปสู่ประชาชนที่ยังไม่มีความรู้ความเข้าใจในการพัฒนาอันเป็นการสื่อสารที่เน้นการไหลของข่าวสารไปยังผู้รับสารเพียงทางเดียว โดยผู้ส่งตั้งใจจะก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในฝ่ายผู้รับสารแต่เพียงฝ่ายเดียว

3) สื่อมวลชนมีอิทธิพลในการเปลี่ยนแปลงปัจเจกบุคคลและสังคมในด้านต่างๆ ดังนั้นในกระบวนการทัศนคติเดิมจึงมุ่งความสนใจอยู่ที่พัฒนาประสิทธิภาพและศักยภาพของการสื่อสารสมัยใหม่ให้อื้ออานวยประโยชน์ต่อโครงการพัฒนาต่างๆ โดยมีได้คำนึงถึงผู้รับ

4) ใช้การสื่อสารมวลชนเพื่อโน้มน้าวชักชวนให้ผู้รับสารเปลี่ยนพฤติกรรม ความเชื่อแบบเก่าๆ ประเพณีที่เคยปฏิบัติกันมาอย่างยาวนาน โดยผ่านสื่อบุคคลที่เป็นกลุ่ม ผู้นำทางความคิด (opinion Leader) ในชุมชน ซึ่งเป็นการสื่อสารแบบสองจังหวะ (Two –Step Flow of information)

5) สนใจในมิติเชิงปริมาณของการสื่อสารเท่านั้น อย่างเช่นการเปิดรับข่าวสารของชุมชน แต่มองข้ามความสำคัญของมิติเชิงคุณภาพ เช่น เนื้อหาสาระของข่าวสารไป

สรุปแนวคิดการสื่อสารเพื่อการพัฒนาตามกระบวนการทัศนคติเดิมนี้ เน้นการเผยแพร่แนวคิดจากรัฐสู่ชุมชน โดยการส่งข้อมูลผ่านทางสื่อมวลชน เพื่อโน้มน้าวใจผ่านผู้นำทางความคิดในชุมชน เพื่อนำไปสู่ความทันสมัย แต่เป็นได้ในบางส่วนของสังคมเท่านั้น เป็นการพัฒนาที่เน้นมิติทางเศรษฐกิจเพียงด้านเดียว แต่ละเลยมิติด้านอื่นๆ ของสังคม จึงส่งผลกระทบต่อชุมชนชนบทในหลายด้าน เช่น ปัญหาการล่มสลายของภาคชนบท ปัญหาสังคมครอบครัวแตกสลายทรัพยากรธรรมชาติเสื่อมโทรมและถูกทำลาย เป็นต้น

3.6 แนวคิดเรื่องการสื่อสารเพื่อการพัฒนาตามกระบวนการทัศนคติใหม่

จากแนวคิดของนักวิชาการหลายท่านกาญจนา แก้วเทพและคณะ (2543, น. 16-42) ได้รวบรวมและนำมาประมวลแนวคิดการสื่อสารเพื่อการพัฒนาตามกระบวนการทัศนคติใหม่ ที่เป็นกระบวนการทัศนคติที่มุ่งเน้น การมีส่วนร่วมของประชาชน พอสรุปสาระสำคัญได้ดังนี้

1. การสื่อสารแบบสองทาง (Two –way communication) เป็นการส่งสารที่ผู้ส่งสารและผู้รับสารมีปฏิกริยาโต้ตอบกันอยู่ตลอดเวลา มีทิศทางการสื่อสารหลายทิศทาง จากบนลงล่างและแบบแนวนราบ เป็นการสื่อสารที่วางแผนมาจากท้องถิ่นเพื่อตอบสนองความต้องการของชุมชน

2. การสื่อสารแบบมีส่วนร่วม (Participatory Communication) เป็นการสื่อสารตามแนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชนในงานพัฒนา เริ่มจากความต้องการของประชาชนแทน

ความต้องการของรัฐ มีการสร้างกลไกที่เอื้ออำนวยให้มีการแลกเปลี่ยนข้อมูลความคิดเห็นอย่างต่อเนื่องอยู่ตลอดเวลา

3. การสื่อสารเพื่อการพัฒนาที่เน้นพึ่งพาความแข็งแกร่งและอาศัยทรัพยากรที่มีอยู่ในท้องถิ่น ไม่ว่าจะเป็นแรงงาน วัสดุ ภูมิปัญญา

4. ถือว่าการสื่อสารเป็นสิทธิของชุมชน สังคม หรือชุมชนแต่ละแห่ง ต้องมีสิทธิในการจัดระบบและงานด้านการสื่อสารภายในชุมชนให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมทางวัฒนธรรมการเมือง

สรุปแนวคิดการสื่อสารเพื่อการพัฒนากระบวนการทัศน์ใหม่มีแนวคิดเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของประชาชน เป็นสำคัญ ที่เป็นลักษณะกระบวนการสื่อสารแบบสองทาง (Two-way communication) มีการไหลเวียนข่าวสารในทุกทิศทาง มีการนำสื่อทุกประเภทของสังคมมาใช้เพื่อให้เอื้อประโยชน์ต่อการพัฒนาแบบถือเอาประชาชนมาเป็นศูนย์กลางการพัฒนา (Human centered Development) เพื่อให้การพัฒนาเป็นไปอย่างต่อเนื่องและมั่นคง

3.7 แนวคิดการสร้างกลุ่ม

3.7.1 การสร้างกลุ่ม

1) แนวคิดเกี่ยวกับกลุ่ม

Dewey (อ้างถึงในปรีชาติ วลัยเสถียร และคณะ, 2546, น. 382-383) ให้จำกัดความหมายของคำว่า กลุ่มหมายถึงบุคคลร่วมกันตั้งแต่สองคนขึ้นไป โดยมีแบบแผนของการปฏิบัติต่อกันในทางจิตวิทยาและเป็นที่ยอมรับกันในสมาชิกของกลุ่มตนเอง และรวมทั้งกลุ่มอื่นๆ ด้วยทั้งนี้ก็เนื่องจากกลุ่มมีแบบอย่างของพฤติกรรมร่วม โดยเฉพาะ

ส่วนกลุ่มในงานพัฒนาชุมชน หมายถึง มวลชนที่คิดได้ร่วมกันได้ตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป และมาร่วมกันเพื่อบำบัดปัญหาอย่างใดอย่างหนึ่ง เมื่อร่วมกันแล้วในที่สุดก็จะสามารถเกิดพลังขึ้น ถ้ามีการจัดตั้งและวิธีการดำเนินงานที่แน่นแฟ้นเคลื่อนไหวไปในทิศทางที่วางไว้ ประชาชนเกิดความเชื่อถือ ศรัทธาที่จะเข้าร่วมมือให้ความสนับสนุนมากขึ้น การมารวมกันไม่เพียงแต่มารวมกันเฉยๆ แต่มุ่งให้ต่างคนต่างได้รับความพอใจ ต่างมีความเข้าใจแจ่มกระจ่างในวัตถุประสงค์ของการมารวมกัน มุ่งบรรลุถึงจุดประสงค์นั้น มีความปรารถนาร่วมกันในอันที่จะแก้ไขปัญหาต่างๆ ในชุมชนให้หมดสิ้นไป โดยคำนึงถึงขีดความสามารถของตนเป็นหลัก

จากความหมายของกลุ่มดังกล่าว แสดงให้เห็นว่ากลุ่มได้รับการอธิบายในลักษณะของการมารวมกันของบุคคลในชุมชนที่มีปัญหาหรือความต้องการบางอย่างที่คล้ายคลึงกัน เมื่อมารวมกันเป็นกลุ่มจึงได้มีการกำหนดเป้าหมาย และการดำเนินการบางอย่างร่วมกัน ซึ่งการ

มารวมกันนั้นทำให้เกิดพลังในการผลักดันหรือต่อรองเพื่อการแก้ไขปัญหาที่ชุมชนเผชิญอยู่ให้หมดสิ้นไป

ในความหมายของกลุ่มในรูปแบบขององค์กรประชาชน กาญจนา แก้วเทพ และ กนกศักดิ์ แก้วเทพ (2539) (อ้างถึงใน ปาริชาติ วลัยเสถียร และคณะ, 2546, น. 386-387) ได้ให้ความหมายเกี่ยวกับองค์กรประชาชนที่จัดตั้งเป็นกลุ่มหรือองค์กรของตนเองขึ้นมา เพื่อทำการพัฒนา เรียกว่า “องค์กรเพื่อช่วยเหลือตนเองของชาวบ้าน” เป็นองค์กรที่มีความสำคัญอย่างยิ่งในฐานะที่เป็นสถาบันที่ประสานเอาเป้าหมาย ทั้งที่จะปรับปรุงสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคมของกลุ่มประชาชนที่เสียเปรียบในสังคม พร้อมกับมีเป้าหมายที่จะดำเนินการให้ประชาชนในส่วนนี้ได้เข้ามามีส่วนร่วมโดยตรงในการกำหนดวัตถุประสงค์ และในการบวนการตัดสินใจ ตามแต่ความต้องการปัญหาและสภาพการณ์ในแต่ละท้องถิ่นซึ่งแตกต่างกันออกไป

การจัดตั้งองค์กรประชาชนนั้น เป็นการที่ประชาชนมีจิตใต้สำนึกและตระหนักถึงปัญหาต่างๆ ที่ตนเองได้ประสบอยู่ในลักษณะที่ตนเองมีความรู้สึกว่าพวกตนเสียเปรียบในทุกด้าน ไม่ว่าจะเป็นด้านเศรษฐกิจ สังคม หรือการเมืองก็ตาม และคิดว่าจะมีการปรับปรุงแก้ไขในระดับของความเสียเปรียบดังกล่าวนั้นลงด้วยวิธีการรวมกลุ่มกันขึ้นตามกิจกรรมตามองค์กรหรือกลุ่มต้องการ เพื่อจะได้มีอำนาจต่อรองทางเศรษฐกิจ สังคมและการเมืองดังกล่าว

อาจกล่าวได้ว่า เงื่อนไขสำคัญในการเกิดกลุ่ม คือ การทำให้คนที่ต่างคนต่างอยู่ได้มองเห็นปัญหาของตน โดยก่อนที่เกิดการรวมกลุ่มควรมีการเตรียมการก่อนเกิดกลุ่ม ทั้งการกระตุ้นให้บุคคลเป้าหมายมองปัญหาของตนเอง การค้นหาผู้นำ การให้ข้อมูล และเมื่อเกิดกลุ่มแล้วกลุ่มจะมีการทำกิจกรรม เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่กำหนดไว้

2) องค์ประกอบของกลุ่ม

ปาริชาติ วลัยเสถียร และคณะ (2548, น. 384-385) กล่าวถึงองค์ประกอบของกลุ่ม ประกอบด้วย

1. คนตั้งแต่สองคนขึ้นไป มารวมกัน หรือมาปรึกษาปัญหาหารือกันในเรื่องใดเรื่องหนึ่ง เพื่อที่จะแก้ไขหรือขัดข้อขัดแย้งในเรื่องนั้นๆ หรือปัญหานั้นๆ ให้หมดไป หรือให้บรรลุถึงวัตถุประสงค์ของตนเองที่มีจุดมุ่งหมายไว้

2. ความสนใจร่วมกัน แสดงออกโดยวัตถุประสงค์ของกลุ่ม ซึ่งสมาชิกทุกคนต้องการให้บรรลุเป้าหมายตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ ความสนใจร่วมกันนั้นจะเป็นแรงดึงดูดให้สมาชิกร่วมตัวกัน เพื่อได้รับประโยชน์จากความสนใจนั้น

3. การปฏิบัติต่อกัน สมาชิกภายในกลุ่มจะต้องมีความสัมพันธ์เป็นพิเศษ และมีปฏิริยาโต้ตอบซึ่งกันและกันมากกว่าที่จะมีต่อบุคคลภายนอกกลุ่ม ในกลุ่มสมาชิกจะมี

ความรู้สึกรับรู้ต่อสมาชิกอื่นๆ ที่ร่วมกันอยู่ที่เดียวกันและให้ความสำคัญต่อสมาชิกนั้นๆตาม บทบาทและฐานะองค์กรชุมชนเป็นองค์กรที่เกิดจากการรวมกลุ่มของกลุ่มชาวบ้านในชุมชนนั้น เพื่อการร่วมกันแก้ไขปัญหาของชุมชน รูปแบบการรวมกลุ่มของชาวบ้านมีหลายรูปแบบ บาง องค์กรเกิดจากการจัดตั้งอย่างเป็นทางการจากรัฐ หรือไม่เป็นทางการโดยองค์กรพัฒนาเอกชน ดังนั้นในรูปแบบของกรชาวบ้านจึงมีหลายรูปแบบ ดังนี้

3.1 องค์กรชาวบ้านที่ทางราชการจัดตั้ง องค์กรเหล่านี้จะมีเจ้าหน้าที่ รัฐกฎหมาย กฎระเบียบทางราชการกำกับดูแลและให้การสนับสนุน ส่วนใหญ่ต้องทำการจด ทะเบียนต่อทางราชการ เช่น กลุ่มเกษตรกร สภาตำบล เป็นต้น

3.2 องค์กรชาวบ้านแบบไม่เป็นทางการ มักมีชื่อเรียกเป็นกลุ่ม ชาวบ้านร่วมกันทำกิจกรรมพัฒนาต่างๆ เช่น กลุ่มทอผ้า เป็นต้น เป็นกลุ่มที่มีกฎระเบียบไม่มาก ไม่ขึ้นตรงต่อทางราชการหรือเอกชนที่เข้าไปจัดตั้ง ค่อนข้างมีอิสระและมักจัดรูปแบบโครงสร้าง องค์กรตามเนื้อหาของงานหรือกิจกรรมที่ดำเนินการ

3.3 องค์กรชาวบ้านที่จัดตั้งขึ้นมา โดยไม่มีการจัดโครงสร้างองค์กร อย่างชัดเจน แต่มีการยอมรับผู้นำคนใดคนหนึ่งขึ้นมาเป็นหัวหน้าและยอมรับฟังคำสั่งต่างๆ

4. องค์กรชาวบ้านที่รวมตัวกันเป็นเครือข่าย โดยรัฐหรือเอกชนเข้าไป สนับสนุนการรวมตัว มีกิจกรรมที่คล้ายๆ กันเป็นกลุ่มก้อน หรือรวมปัญหาหลายๆปัญหาเข้าด้วยกัน (กระทรวงศึกษาธิการ, 2545, น. 82)

3) การพัฒนาความเข้มแข็งขององค์กรชุมชน

ประเวศ วะสี (2537 อ้างถึงใน ปาริชาติ วลัยเสถียร, 2548, น. 388) กล่าวถึงความเข้มแข็งขององค์กรชุมชน ได้แก่ องค์กรชุมชนที่มีความสามารถในการบริหารจัดการได้ อย่างต่อเนื่องและยังสามารถพัฒนาศักยภาพของตนเองเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ เพื่อการแก้ไขปัญหาความ ยากจนและปัญหาอื่นๆ รวมทั้งยังสามารถเผชิญกับภาวะวิกฤตต่างๆ ได้เป็นอย่างดี

องค์ประกอบสำคัญขององค์กรประชาชน ได้แก่

1. สามารถปกป้องผลประโยชน์ แก้ไขปัญหาและตอบสนองความ ต้องการของสมาชิกได้ และมีการกระจายผลอย่างเสมอภาค
2. ประชาชนมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ขององค์กรอย่างมีความรู้สึก เป็นเจ้าของและอย่างมีจิตสำนึกร่วมกัน
3. องค์กรมีผู้นำที่ดี ความสามารถแสดงบทบาทได้อย่างเหมาะสม

4. องค์กรมีความสามารถในการทำงานอย่างเป็นระบบได้โดยตนเอง ไม่ต้องพึ่งพาคนภายนอก มีบทบาทในการตัดสินใจ กำหนดเป้าหมายที่เหมาะสมสอดคล้องกับ ทรัพยากร และความสามารถของคนในชุมชน

5. องค์กรสามารถควบคุมปัจจัยต่างๆ ภายในชุมชน และสภาพแวดล้อม พื้นฐานขององค์กร ให้เป็นไปตามทิศทางที่พึงประสงค์ได้

6. องค์กรมีการปรับตัวที่จะทำให้บรรลุจุดมุ่งหมาย รักษาความมั่นคง และพัฒนาองค์กรต่อไปได้

ปาริชาติ วลัยเสถียร และคณะ (2548, น. 430-432) กล่าวถึงการพัฒนา ให้องค์กรชุมชนมีความเข้มแข็งต้องการพัฒนาแนวคิดและกิจกรรม ทั้งในด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมและการบริหารจัดการควบคู่กันไป

1. ด้านการเมือง องค์กรชุมชนต้องสามารถสร้างอำนาจต่อรองการใช้ ทรัพยากรจากภาครัฐและภายนอกได้ ไม่ต้องอยู่ภายใต้กฎระเบียบของรัฐ แต่ได้รับความสนับสนุน งบประมาณ ทรัพยากร วิชาการและเทคโนโลยี

2. ด้านเศรษฐกิจ ต้องเสริมสร้างกิจกรรมที่ลดรายจ่าย เพิ่มรายได้ มีการ แปรรูปผลผลิตเพื่อเพิ่มพูนมูลค่า และการทำกิจกรรมธุรกิจชุมชนที่ชุมชนมีอำนาจ

3. ด้านสังคมวัฒนธรรม ต้องสร้างการรวมกลุ่มที่นำเอาวัฒนธรรม ประเพณีการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน มาเกาะเกี่ยวกับการรวมตัวให้เหนียวแน่นขึ้น

4. ด้านการบริหารจัดการ ต้องมีการเรียนรู้และกำหนดเป้าหมาย วัตถุประสงค์ การจัดการองค์กร การแบ่งบทบาทหน้าที่ และการจัดทำแผนปฏิบัติงานร่วมกัน

4) ปัจจัยที่มีผลต่อการส่งเสริมและพัฒนากลุ่ม

ปาริชาติ วลัยเสถียร (2548, น. 437) กล่าวถึง ปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนา ความเข้มแข็งของกลุ่มมีทั้งปัจจัยภายในกลุ่ม เช่น ความสามัคคีของสมาชิก ความร่วมมือ การมี ระเบียบ วัตถุประสงค์ เป้าหมายที่ชัดเจน และมีผู้นำที่ดี และปัจจัยภายนอก เช่น การส่งเสริมจาก นักพัฒนา การติดต่อประสานงานจากฝ่ายต่างๆ การส่งเสริมทุน สิ่งต่างๆ เหล่านี้เป็นปัจจัยที่เสริม ความเข้มแข็งให้กับกลุ่มองค์กร

จากการศึกษาของ สิ้น สือสวน (2530 อ้างถึงใน ปาริชาติ วลัยเสถียร, 2546, น. 435-437) พบว่า ปัจจัยที่ส่งเสริมการพัฒนาสหกรณ์ มีทั้งปัจจัยภายในชุมชน ปัจจัย ภายนอกชุมชน และลักษณะพิเศษขององค์กร

ปัจจัยภายในชุมชนประกอบด้วย ประสพการณ์ของสมาชิกในการ รวมกลุ่มเพื่อแก้ปัญหา ประสพการณ์การควบคุมการทำงานของคณะกรรมการ การมีส่วนร่วมใน

กิจกรรมด้วยรูปแบบที่หลากหลายและสัมพันธ์กับความคาดหวังในการเป็นสมาชิกกลุ่ม ความสามารถและผลงานของกรรมการ กรรมการมีคุณลักษณะและทัศนคติที่ดีต่อการทำงานและ เป็นที่ยอมรับของสมาชิก ความสัมพันธ์ทางสังคมที่ดีของคนในชุมชน การช่วยเหลือเกื้อกูลกันและ ฐานะทางเศรษฐกิจของคนในชุมชน

ปัจจัยภายนอกชุมชนประกอบด้วย คุณลักษณะและการแสดงบทบาทที่ดี ของนักพัฒนา การสนับสนุนทรัพยากรจากภายนอก

ลักษณะพิเศษในองค์กรที่มีฐานะเป็นนิติบุคคล ทำให้มีประสิทธิภาพและ ความสามารถทำการได้สำเร็จ การมีโครงสร้างการบริหารงานที่ชัดเจนแต่ละคนเข้าใจบทบาท หน้าที่และการได้สิทธิประโยชน์ที่ชัดเจนจากการเป็นกลุ่มสมาชิก

4. แนวคิดเรื่องการสื่อสารชุมชน

กาญจนา แก้วเทพ (2543) กล่าวถึง คุณลักษณะสำคัญของการสื่อสารชุมชน ดังนี้

1. เป็นการสื่อสารแบบสองทาง (Two-way Communication) ที่ผู้ส่งสารและผู้รับสาร สามารถมีปฏิริยาโต้ตอบ (Interactivity) กันอยู่ตลอดเวลา ทั้งลักษณะเป็นทางการและไม่เป็น ทางการ ซึ่งสถานะของผู้ส่งสารและผู้รับสารจะไม่ตายตัว มีการผลัดเปลี่ยนบทบาทอยู่ตลอดเวลา

2. ทิศทางการไหลของข่าวสาร (Flow of Information) นั้น จะมีทิศทางที่หลากหลาย ทั้งจากบนลงล่าง (Top-down) แบบล่างสู่บน (Bottom-up) และแบบแนวนอน (Horizontal) ดังนั้น ข่าวสารอาจไหลจากนักพัฒนาไปสู่ชาวบ้าน จากสื่อมวลชนไปสู่ผู้รับสารในชุมชน ในเวลาเดียวกัน ชาวบ้านอาจส่งข่าวสารขึ้นไปยังเจ้าหน้าที่รัฐ หรือมีการแลกเปลี่ยนข่าวสารระหว่างกลุ่มชาวบ้าน ด้วยกัน

นอกจากนี้ ยังอาจใช้เกณฑ์ในเรื่องขอบเขตของชุมชนเป็นตัวแบ่ง คือ “ขอบเขต ภายใน “ชุมชน” และ “ขอบเขตภายนอกชุมชน” ทำให้ทิศทางการไหลของข่าวสารมองได้ 3 ทิศทาง คือ การไหลของข่าวสารจากสื่อภายนอกเข้าสู่ชุมชน การใช้สื่อเพื่อส่งสารเรื่องราวของชุมชน ออกไปยังบุคคลภายนอก และการใช้การสื่อสารเพื่อกระตุ้นให้เกิดการสื่อสารภายในชุมชนกันเอง เพื่อช่วยยกระดับความตระหนักเกี่ยวกับความต้องการ และการแสดงออก ซึ่งความเป็นตัวของตัวเอง ของชุมชน

3. เป้าหมายของการสื่อสารชุมชน

3.1 การกำหนดเป้าหมายโดยการใชัระดับผู้ที่เกี่ยวข้องเป็นเกณฑ์

- ระดับชุมชน เป็นการสื่อสารที่มีเป้าหมายเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของชุมชน

- ระดับหน่วยงานนอกชุมชน เป็นการสื่อสารที่นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงองค์กร หรือหน่วยงานภายนอกที่เกี่ยวข้องกับด้านการพัฒนาและการสื่อสาร

- ระดับสังคมส่วนรวม เป็นการสื่อสารที่จะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงทางสังคม และวัฒนธรรมในระดับกว้าง

3.2 การกำหนดเป้าหมายโดยสอดคล้องกับทิศทางการไหลของข่าวสาร อาจกำหนด ได้เป็น 3 เป้าหมายย่อย ได้แก่

- เพื่อถ่ายทอดข่าวสารข้อมูลและโน้มน้าวใจ ได้แก่ ทิศทางจากบนลงล่าง

- เพื่อเป็นช่องทางแสดงออกซึ่งตัวตนของชุมชน (Community self-expression) หมายรวมถึงแต่ความต้องการจนถึงสิทธิ ศักดิ์ศรี ภูมิปัญญาของชุมชนด้วย

- เพื่อพัฒนาความเป็นตัวเองของบุคคล (Development of the individual's self) ในหน่วยที่เล็กลงมากกว่าชุมชน การสื่อสารชุมชนจะทำหน้าที่คล้ายๆ เป็นเวทีแห่งการศึกษาเรียนรู้ ที่ช่วยให้ศักยภาพของปัจเจกบุคคลได้พัฒนาสร้างสรรค์อย่างเต็มที่

4. เป็นการสื่อสารที่เกิดขึ้น และดำเนินการเพื่อตอบสนองความต้องการของประชาชน

5. หน้าที่ของการสื่อสาร ประกอบไปด้วย

5.1 หน้าที่ในการแสดงออก (Expression Function) คือ ทั้งบุคคลและกลุ่มสามารถ แสดงความเป็นตัวเองออกมาเพื่อที่จะสร้างเอกลักษณ์ของตนเองได้

5.2 หน้าที่ทางสังคม (Social Function) คือ การเข้ามามีส่วนร่วมในการสื่อสาร เพื่อ สร้างความรู้สึกร่วมเป็นชุมชนเดียวกัน

5.3 หน้าที่ในการให้ข้อมูลข่าวสาร (Information Function) ผู้เข้าร่วมกระบวนการ ทุกคน ได้แลกเปลี่ยนข้อมูลและความรู้ เพื่อยกระดับความเข้าใจและความรู้ในเรื่องการสื่อสารและ ทักษะการถ่ายทอดไปยังบุคคลอื่นที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมการพัฒนาชุมชน

5.4 หน้าที่ในการควบคุมการปฏิบัติการ (Control Activation Function) การสื่อสาร เป็นช่องทางนำไปสู่การปฏิบัติเพื่อปรับปรุง หรือแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นของบุคคลหรือชุมชนได้ เนื่องจากการสื่อสารมีลักษณะเป็นการสื่อสารแบบสองทางที่มีปฏิกิริยาป้อนกลับ (Feedback)

6. สื่อของชุมชนเน้นการปรับปรุงสื่อให้เหมาะสม สำหรับประโยชน์การใช้งานของ ชุมชน

7. สื่อชุมชนต้องเป็นสื่อที่คนในชุมชนสามารถเข้าถึง (Access) ได้ตลอดเวลา

8. สื่อชุมชนเป็นสื่อที่ชุมชนต้องเข้ามามีส่วนร่วมในหลายๆ บทบาท ไม่ว่าจะเป็นผู้วางแผนการใช้สื่อ ผู้ผลิต ผู้แสดง ฯลฯ

9. สื่อชุมชนต้องเป็นสื่อที่แสดงออกของชุมชน มิใช่เป็นสื่อเพื่อชุมชนหมายความว่า ตัวตนของชุมชนที่จะแสดงออกนั้น ต้องมาจากการกำหนดของชุมชนเอง มิใช่ผู้อื่นมาทำให้ชุมชน

10. สื่อชุมชนจะปรับเปลี่ยนลักษณะของการเป็นเครื่องมือถ่ายทอดข่าวสารจากที่หนึ่งไปยังอีกที่หนึ่ง มาเป็นเวทีสำหรับแลกเปลี่ยนข่าวสารและทัศนะของคนทุกคน

5. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

พงศ์ศักดิ์ น้อยผา (2552) ศึกษาเรื่อง “กระบวนการสื่อสารเพื่อการพัฒนาชุมชนของผู้นำองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา (1) กระบวนการสื่อสารเพื่อการพัฒนาชุมชนของผู้นำองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (2) การปรับเปลี่ยนกระบวนการสื่อสารเพื่อการพัฒนาชุมชนของผู้นำองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น การวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงปริมาณและการวิจัยเชิงคุณภาพ กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้นำองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในจังหวัดน่าน จำนวน 100 คน และผู้ที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการสื่อสารขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ฝ่ายการเมือง ได้แก่ รองผู้นำองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และประธานสภาองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โดยการสุ่มตัวอย่างแบบการจัดกลุ่มจำแนกตามจำนวนประชากรขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เครื่องมือที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูล คือแบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์ และแบบสังเกต สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และการพรรณนาวิเคราะห์

ผลการวิจัยพบว่า (1) ผู้นำองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นในฐานะผู้ส่งสารเป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถ มีประสบการณ์ทางการสื่อสาร โดยมีผู้ช่วยเหลือ ได้แก่ ฝ่ายบริหาร ฝ่ายนิติบัญญัติ และข้าราชการประจำอื่นๆ ผู้นำองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต้องการที่จะสื่อสารกับประชาชนโดยตรงเร็ว โดยมีการสื่อสารทั้งทางตรง และการสื่อสารแบบสองจังหวะ การสื่อสารกับประชาชนมีลักษณะของการให้ข้อเสนอแนะ คำปรึกษาหารือ ด้านเนื้อหาสารประกอบด้วย เนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับงานขององค์กร ได้แก่ งานด้านการออกข้อบังคับของท้องถิ่น งานการพัฒนาชุมชนของท้องถิ่น ลักษณะของสารเป็นแบบผสมผสานกันระหว่างแบบเป็นทางการและไม่เป็นทางการ ด้านช่องทางการสื่อสาร มีหลายช่องทาง ได้แก่ การปิดประกาศที่สำนักงาน การประกาศเสียงตามสาย การประชุม การใช้สื่อเฉพาะกิจ ได้แก่ แผ่นปลิว เทป ป้ายประกาศ มีการใช้สื่อเพื่อชุมชน ได้แก่ สื่อบุคคล สื่อมวลชน สื่อเฉพาะกิจ และสื่อพื้นบ้าน ด้านผู้รับสารประชาชนมีส่วนร่วมในการสื่อสารในลักษณะการประชุม และการพบปะอย่างไม่เป็นทางการ สมาชิกในชุมชนสะท้อนความคิดเห็นโดยใช้วิธีซักถาม วิธีสื่อสารผ่านตัวแทน ส่วนใหญ่เป็นความคิดเห็นในเรื่องปัญหาปากท้อง (2) กระบวนการสื่อสารเพื่อการพัฒนาชุมชน ของผู้นำองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น มีลักษณะของ

การปรับเปลี่ยนกระบวนการทัศนคติการสื่อสารที่ทำให้ทันสมัยไปเป็นกระบวนการทัศนคติใหม่ และมีการผสมผสานระหว่างกระบวนการทัศนคติเดิม และกระบวนการทัศนคติใหม่

ณัฐพร จันทวิช (2548) ศึกษาเรื่อง “กระบวนการสื่อสารเพื่ออนุรักษ์ป่าไม้ ของเจ้าหน้าที่ป่าไม้ กับชุมชนกะเหรี่ยง” หมู่บ้านแม่กระบุง อ.ศรีสวัสดิ์ จ.กาญจนบุรี มีวัตถุประสงค์ (1) เพื่อศึกษากระบวนการสื่อสารของเจ้าหน้าที่ป่าไม้ กับชาวบ้านในการอนุรักษ์ป่าไม้ ของชุมชนกะเหรี่ยงหมู่บ้านแม่กระบุง (2) เพื่อศึกษาปัจจัยที่ทำให้ชาวบ้านในชุมชนเข้าใจยอมรับ และร่วมมือในการอนุรักษ์ป่าไม้ ของชุมชนกะเหรี่ยงหมู่บ้านแม่กระบุง (3) เพื่อศึกษาปัญหา อุปสรรค และเสนอแนะ แนวทางการแก้ไขปัญหาในการสื่อสารของเจ้าหน้าที่ป่าไม้ในการอนุรักษ์ป่าไม้ของชุมชนกะเหรี่ยงหมู่บ้านแม่กระบุง

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เก็บข้อมูลโดยวิธีการสัมภาษณ์แบบเจาะลึกกลุ่มตัวอย่าง 25 คนและการสังเกตสภาพชุมชนควบคู่กันไปด้วย ผลการวิจัยพบว่ากระบวนการสื่อสารของเจ้าหน้าที่ป่าไม้ ในการอนุรักษ์ป่าไม้ของชุมชนกะเหรี่ยง หมู่บ้านแม่กระบุง แบ่งเป็น 3 ระยะ คือ ระยะแรกเริ่ม ระยะปฏิบัติการ และระยะปฏิบัติการ และระยะคงความสัมพันธ์ (ปัจจุบัน) โดยในกระบวนการสื่อสารระยะแรกเริ่ม จะใช้การสื่อสารผ่านการพูดคุยเป็นหลัก ในการเข้าไปสื่อสารกับผู้นำ และชาวบ้าน ระยะปฏิบัติการจะใช้การเข้าไปสอนในโรงเรียนกับเด็กๆ การสื่อสารผ่านการพูดคุยกับผู้นำ และชาวบ้าน การสื่อสารผ่านการประชุม การสื่อสารผ่านกิจกรรม ส่วนในระยะคงความสัมพันธ์ จะใช้การสื่อสารผ่านการพูดคุย การสื่อสารผ่านการประชุม การสื่อสารผ่านกิจกรรม และการสื่อสารผ่านสื่อประชาสัมพันธ์ ตามลำดับ

ปัจจัยที่ทำให้ชาวบ้านในชุมชนเข้าใจ ยอมรับ และร่วมมือในการอนุรักษ์ป่าไม้ ของชุมชนกะเหรี่ยงหมู่บ้านแม่กระบุง คือ 1) ปัจจัยจากผู้ส่งสาร ได้แก่ ความน่าเชื่อถือของเจ้าหน้าที่ป่าไม้ การให้ความสำคัญกับวัฒนธรรมประเพณีชาวบ้าน ความเข้าใจถึงวัฒนธรรมของชาวบ้านในเรื่องวิถีชีวิตความเป็นอยู่ และการอาศัยป่า การอยู่อย่างถ้อยทีถ้อยอาศัย 2) ปัจจัยจากผู้รับสาร ได้แก่ การเชื่อฟังคำสอนของผู้เฒ่าคนแก่ และบรรพบุรุษ ในเรื่องการอนุรักษ์ป่าไม้ความรู้สึกร่วมกันโดยการให้ชาวบ้านรู้จักหน้าที่และการทำงานของเจ้าหน้าที่ป่าไม้ในอุทยานฯ และความรู้สึกเห็นประโยชน์ร่วมกันในการอนุรักษ์ป่าไม้ 3) ปัจจัยอื่นๆ ได้แก่ การกระตุ้นความสัมพันธ์โดยใช้หน่วยงานอื่น และการเสริมสร้างอาชีพแก่ชาวบ้าน

ส่วนปัญหาและอุปสรรค จะแบ่งเป็น 1) ปัญหาเกี่ยวกับด้านการสื่อสาร ได้แก่ การขาดบุคลากรที่ทำหน้าที่สื่อสาร ภาษาและการไม่รู้หนังสือ การปรับปรุงประสิทธิภาพช่องทางการสื่อสารที่มีอยู่เดิมและ 2) ปัญหาอื่นๆ ได้แก่ ปัญหาความไม่เข้าใจซึ่งกันและกัน การกำหนดพื้นที่

อุทยานน้ำพุร้อนกับพื้นที่ครอบครองของชาวบ้าน การเปลี่ยนนโยบายของรัฐ ประมาณและการขาดแคลนเจ้าหน้าที่ส่งเสริมเฉพาะด้าน

จิตติมา คำฉายทอง (2552) ศึกษาเรื่อง “กระบวนการสื่อสารและการมีส่วนร่วมของสมาชิกชุมชนในการจัดทำแผนชุมชน เทศบาลเมืองคูคต อำเภอลำลูกกา จังหวัด ปทุมธานี” การวิจัย มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา (1) สภาพของชุมชนในเขตเทศบาลเมืองคูคต (2) กระบวนการสื่อสารในการจัดทำแผนชุมชนของชุมชนในเขตเทศบาลเมืองคูคต (3) การมีส่วนร่วมของสมาชิกชุมชนในการจัดทำแผนชุมชนของชุมชนในเขตเทศบาลเมืองคูคต (4) ปัญหาและแนวทางการแก้ไขปัญหา ด้าน การสื่อสาร ในการจัดทำแผนชุมชนของชุมชนในเขตเทศบาลเมืองคูคต เป็นการวิจัยเชิงเชิงคุณภาพ กลุ่มตัวอย่างได้จากการสุ่มเลือกอย่างง่าย จำนวน 3 ชุมชน จากชุมชนทั้งหมด 28 ชุมชน ประกอบด้วยผู้นำกรรมการ และสมาชิกชุมชน จำนวน 27 คน รวมทั้งเอกสารที่เกี่ยวข้องกับชุมชนที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบวิเคราะห์แผนชุมชน และแบบสัมภาษณ์การเก็บรวบรวมข้อมูลใช้การวิเคราะห์แผนและการสัมภาษณ์ การวิเคราะห์ข้อมูลใช้การพรรณนาวิเคราะห์

ผลการวิจัยพบว่า (1) ชุมชนในเขตเทศบาลเมืองคูคตมีลักษณะเป็นชุมชนเมือง พื้นที่ติดต่อกับกรุงเทพมหานคร บ้านเรือนกระจายตามการประกอบอาชีพ วัฒนธรรมหลากหลาย ประเพณี ความเชื่อ และการดำรงชีวิตประจำวันไม่แตกต่างจากประชาชนในเขตกรุงเทพมหานคร ปัญหาในชุมชนมาจากพฤติกรรมของตัวบุคคล ระบบการจัดการสาธารณูปโภค สาธารณูปการ สถานที่ตั้งและสภาพแวดล้อมในชุมชน (2) กระบวนการสื่อสารในการจัดทำแผนชุมชน ใช้การสื่อสารที่หลากหลาย ทั้งแบบทางการและไม่ทางการ โดยอาศัยการมีส่วนร่วมจากภายในและภายนอกชุมชน (3) การมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชนมีศูนย์กลางอยู่ที่ผู้นำชุมชน คือ ประธานและคณะกรรมการ ชุมชน ผู้นำมีบทบาทสำคัญในการประชาสัมพันธ์ให้สมาชิกมีส่วนร่วมจัดทำกิจกรรมต่างๆ ประธานขอรับงบประมาณในการพัฒนาชุมชนจากภาครัฐ และเปิดโอกาสให้สมาชิกเข้ามามีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็นใน โครงการที่ชุมชนได้รับความเดือดร้อน ด้วยการจัดเวทีประชาคม เพื่อนำไปสู่การแก้ไขปัญหาของชุมชนที่ตรงกับความต้องการของคนในชุมชนอย่างแท้จริง (4) ปัญหาด้านการสื่อสารในการจัดทำแผนชุมชน คือ ประชาชนได้รับข่าวสารไม่ทั่วถึงเนื่องจากเสียงตามสายไม่ชัดเจนและได้ยินไม่ทั่วถึง บางชุมชนมีการประชาสัมพันธ์น้อยเกินไปและการแจ้งข่าวสารจากเทศบาลกระชั้นชิดเกินไป รวมทั้งการขาดความเข้าใจในการทำแผน การแก้ไขปัญหา คือ การแจ้งให้เทศบาลและผู้เกี่ยวข้องทราบและหาทางแก้ไข ส่วนปัญหาความไม่เข้าใจในการทำแผนชุมชน ใช้วิธีการสร้างความเข้าใจระหว่างผู้นำชุมชน หน่วยงานเทศบาล และสมาชิกชุมชน

ณัฐวรนนท์ ชนเมธเดชสิทธิ์ (2552) ศึกษาเรื่อง “กลยุทธ์การสื่อสารเพื่อการพัฒนาชุมชนขององค์การบริหารส่วนตำบลพรหมณี อ.เมือง จ.นครนายก” มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษากลยุทธ์การสื่อสารเพื่อการพัฒนาชุมชนขององค์การบริหารส่วนตำบลพรหมณี อ.เมือง จ.นครนายก 2) เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อการกำหนดกลยุทธ์การสื่อสารเพื่อการพัฒนาชุมชนขององค์การบริหารส่วนตำบลพรหมณี อ.เมือง จ.นครนายก และ 3) เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคในการใช้กลยุทธ์การสื่อสารเพื่อการพัฒนาชุมชนขององค์การบริหารส่วนตำบลพรหมณี อ.เมือง จ.นครนายก การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ใช้วิธีการเลือกกลุ่มผู้ให้ข้อมูลแบบเจาะจง ได้แก่ เจ้าหน้าที่ระดับนโยบายและระดับปฏิบัติการในองค์การบริหารส่วนตำบลพรหมณี อ.เมือง จ.นครนายก จำนวน 7 คน โดยใช้การสัมภาษณ์เจาะลึก ผลการวิจัยสรุปได้ดังนี้ 1. กลยุทธ์การสื่อสารที่องค์การบริหารส่วนตำบลพรหมณี อ.เมือง จ.นครนายก นำมาใช้ในการพัฒนาชุมชนนั้นประกอบด้วย การใช้สื่อบุคคล ได้แก่ ผู้ใหญ่บ้าน ผู้นำชุมชน การใช้สื่อมวลชน ได้แก่ หอกระจายข่าว และการใช้สื่อสิ่งพิมพ์ ได้แก่ แผ่นปลิว 2. ปัจจัยที่มีผลต่อการกำหนดกลยุทธ์การสื่อสารเพื่อการพัฒนาชุมชนขององค์การบริหารส่วนตำบลพรหมณี อ.เมือง จ.นครนายก ได้แก่ งบประมาณ และพฤติกรรมการเปิดรับข่าวสารของชาวบ้าน 3. ปัญหาที่เกิดขึ้นในการใช้กลยุทธ์การสื่อสารเพื่อการพัฒนาชุมชน ได้แก่ จำนวนของหอกระจายข่าวที่มีอยู่น้อย มีอายุการใช้งานนาน ทำให้ประสิทธิภาพของเสียงที่ประกาศไม่ ชัดเจน และปัญหาการใช้สื่อสิ่งพิมพ์ เพราะชาวบ้านส่วนใหญ่อ่านหนังสือไม่ค่อยออก

ทิวพร สุขสว่าง (2555) ศึกษาเรื่อง “การสื่อสารเพื่อการมีส่วนร่วมของประชาชนของโรงไฟฟ้าพระนครเหนือ การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา (1) การใช้สื่อในการสื่อสารเพื่อการมีส่วนร่วม (2) การใช้ประเด็นสารในการสื่อสารเพื่อการมีส่วนร่วม และ (3) ปัญหาและข้อเสนอแนะต่อการสื่อสารเพื่อการมีส่วนร่วมของโรงไฟฟ้าพระนครเหนือ การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ เลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจงจากเจ้าหน้าที่ฝ่ายชุมชนสัมพันธ์ การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย จำนวน 5 คน และผู้นำ ชุมชน จำนวน 26 คน เครื่องมือที่ใช้เป็นแบบสัมภาษณ์และวิเคราะห์ข้อมูลโดยการพรรณนาวิเคราะห์ ผลการวิจัยพบว่า 1. การใช้สื่อในการสื่อสารเพื่อการมีส่วนร่วมมีการกำหนดสื่อหรือกิจกรรมโดยพิจารณาจากประเภทของสื่อที่ใช้ให้มีความสัมพันธ์กับกลุ่มเป้าหมายและประเด็นสาร มีการกำหนดงบประมาณ การประเมินผล สื่อที่ใช้เน้นสื่อในท้องถิ่น กิจกรรม สื่อบุคคล และสื่อมวลชน เพื่อให้ชุมชนร่วมคิด ร่วมทำ และร่วมติดตามตรวจสอบการดำเนินงานโครงการ และเน้นให้ชุมชนได้รับประโยชน์ 2. การใช้ประเด็นสาร โดยการกำหนดประเด็นสารที่มีความแตกต่างกัน คือ ช่วงก่อนการก่อสร้างโรงไฟฟ้า ประเด็นสารประกอบด้วย ความเป็นมา เหตุผลและข้อมูลในการดำเนินการก่อสร้าง ข้อมูลพื้นที่ชุมชน และทรัพยากรสิ่งแวดล้อม ช่วงระหว่างการก่อสร้าง ประกอบด้วย

กำหนดการดำเนินงานกิจกรรม และรายละเอียดขั้นตอน การก่อสร้าง การประสานความร่วมมือ การสร้างเครือข่ายชุมชน และช่วงหลังการก่อสร้าง ประกอบด้วย การให้ชุมชนเข้ามาตรวจสอบและติดตามผลการดำเนินงาน ประโยชน์ที่ชุมชนจะได้รับ แผนการดำเนินการด้านสิ่งแวดล้อม และปัญหาที่ต้องแก้ไขหลังการก่อสร้างโรงไฟฟ้า โดยชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการตรวจสอบและติดตามผล ทั้งนี้กลุ่มเป้าหมายที่เป็นผู้นำชุมชน มีความแตกต่างกันในเรื่องการศึกษา อาชีพ ความเชื่อ ทัศนคติ ค่านิยม วัฒนธรรม ดังนั้นประเด็นสารจึงต้องสั้น กระชับ อ่านเข้าใจง่าย ไม่ต้องมีรายละเอียดมาก มีการนำเสนอประเด็นสารแบบผสมผสาน และมีการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างประเด็นสารกับสื่อ โดยประเด็นสารที่ต้องการทราบปฏิกิริยาของผู้นำชุมชนจะใช้สื่อบุคคล ประเด็นสารที่เป็นรายละเอียดโครงการจะใช้สื่อสิ่งพิมพ์ ประเด็นสารที่ต้องการสร้างภาพลักษณ์ จะใช้สื่อมวลชนและการใช้สื่อประสมกับข้อมูลกิจกรรมที่จะดำเนินการร่วมกับชุมชน 3. ปัญหาของการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม พบว่า นโยบายขาดความต่อเนื่อง เจ้าหน้าที่มีจำนวนน้อย ประเด็นสารมีความซับซ้อน ข้อมูลไม่เป็นทิศทางเดียวกัน สื่อไม่เข้าถึง กลุ่มเป้าหมาย มีความแตกต่างกัน และการเปิดรับสื่อต่างกัน ส่วนข้อเสนอแนะ พบว่า ควรมีนโยบายที่ชัดเจน เข้าใจตรงกันและเข้าถึงชุมชน เจ้าหน้าที่ควรเตรียมความพร้อมก่อนเข้าพื้นที่ประสานงาน ได้กับทุกฝ่าย มีสื่อนักในความเป็นภาพลักษณ์และเป็นตัวแทนองค์กร ประเด็นสารควรมีความเอกภาพเป็นทิศทางเดียวกัน ควรมีการใช้สื่อทุกรูปแบบ ควรมีการวิเคราะห์และสร้างความสัมพันธ์กับกลุ่มเป้าหมายผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทั้งหมดและให้ทุกภาคส่วนเข้ามามีส่วนร่วมเพื่อลดการต่อต้านที่อาจเกิดขึ้น

วิภาวี รวิสุวรรณ (2546) ศึกษาเรื่อง การสื่อสารแบบมีส่วนร่วมในชุมชนเพื่อรณรงค์ปัญหาเอดส์ ใน อ.เมือง จ.เชียงราย เพื่อศึกษาศักยภาพของชุมชนในการรณรงค์แก้ไขปัญหาเอดส์ การสื่อสารในชุมชนที่สัมพันธ์กับการแก้ไขปัญหาเอดส์ รวมทั้งศึกษากระบวนการสื่อสารรณรงค์แบบบูรณาการ เพื่อจัดการกับปัญหาเอดส์ในชุมชน การศึกษาวิจัยนี้เป็นการศึกษาโดยใช้ระเบียบวิธีเชิงคุณภาพ โดยการสัมภาษณ์เจาะลึก การสังเกตการณ์ภาคสนาม การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research : PAR) และการวิจัยเชิงประเมินผล โดยศึกษาชุมชนบ้านเวียงกลาง หมู่ที่ 21 ต.แม่ข้าวต้ม อ.เมือง จ.เชียงราย ผลการศึกษาพบว่า ชุมชนบ้านเวียงกลาง หมู่ที่ 21 มีศักยภาพในการดำเนินงานรณรงค์แก้ไขปัญหาเอดส์ เนื่องจากมีองค์ประกอบที่สำคัญในการดำเนินงานแก้ไขปัญหาเอดส์ในชุมชน ซึ่งได้แก่ 1) ความเข้มแข็งและความพร้อมของกลุ่มผู้นำ ในการให้ความช่วยเหลือและสนับสนุนให้เกิดการแก้ไขปัญหา 2) ความต้องการของสมาชิกในชุมชน ที่ต้องการให้เกิด กระบวนการรณรงค์แก้ไขปัญหาเอดส์ขึ้นในชุมชน 3) ความสัมพันธ์ที่ดีของสมาชิกในชุมชน ที่ส่งผลให้เกิดความร่วมมือในการรณรงค์แก้ไขปัญหาเอดส์ได้เป็นอย่างดี การศึกษาการสื่อสารในชุมชนที่สัมพันธ์กับการแก้ไขปัญหาเอดส์ พบว่าการสื่อสารส่วนใหญ่อยู่ใน

รูปแบบการพูดคุยบอกกล่าวกันระหว่างคนในชุมชน ทั้งในลักษณะที่เล่นที่จริงในกรณีที่เป็นเพื่อนในกลุ่มเดียวกัน และในลักษณะว่ากล่าวตักเตือน ในกรณีระหว่างผู้ใหญ่กับเยาวชนหรือบุรุษหลาน นอกจากนี้เป็นในรูปแบบการสื่อสารผ่านเสียงตามสาย ของทางเจ้าหน้าที่อาสาสมัครประจำหมู่บ้าน (อสม.) เกี่ยวกับข่าวสาร โรคเอดส์ที่ได้รับมาจากทางสถานีอนามัย รวมถึงการสื่อสารจากสื่อมวลชน ได้แก่ โทรทัศน์และวิทยุ ซึ่งข่าวสารเอดส์จากเสียงตามสายและสื่อมวลชนประเภทโทรทัศน์นั้น มักเกิดขึ้นเพียงเล็กน้อยเท่านั้น สำหรับกระบวนการสื่อสารณรงค์แบบบูรณาการเพื่อจัดการกับปัญหาเอดส์ในชุมชน พบว่าการสื่อสารณรงค์โดยชุมชนมีส่วนร่วมในการดำเนินงานทุกขั้นตอน สามารถแก้ไขปัญหาเอดส์ได้ดีกว่าการดำเนินงานของหน่วยงานภายนอกชุมชนเพียงอย่างเดียว เนื่องจากสามารถเข้าถึงคนในชุมชนได้มากกว่า ทำให้สามารถสร้างความรู้ ความเข้าใจที่ถูกต้องตรงกันให้แก่คนในชุมชนได้ดีกว่า มีความต่อเนื่องเกิดการกระตุ้นย้ำเตือนให้คนในชุมชนได้ตระหนักถึงปัญหาเอดส์อยู่เสมอ แต่อย่างไรก็ตาม การสื่อสารณรงค์โรคเอดส์จะเกิดผลสำเร็จได้เป็นอย่างดี ย่อมต้องอาศัยการดำเนินงานทั้งหน่วยงานภายนอก และการดำเนินงานของคนในชุมชนร่วมกัน เพื่อให้การแก้ไขปัญหาเอดส์เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลมากที่สุด

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัย “การสื่อสารของสภาองค์กรชุมชนตำบลละมอ อำเภอนาโยง จังหวัดตรังเพื่อแก้ปัญหาที่ดินทำกิน” เป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ กระบวนการวิจัย ประกอบด้วยการกำหนดผู้ให้ข้อมูลหลัก เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา การเก็บรวบรวมข้อมูล และการวิเคราะห์ข้อมูล โดยมีรายละเอียดดังนี้

1. ผู้ให้ข้อมูลหลัก

1.1 ผู้ให้ข้อมูลหลักจำนวน 15 คน ได้มาโดยการเลือกแบบเจาะจง

1.1.1 ที่ปรึกษาซึ่งเป็นผู้ทรงคุณวุฒิและคณะกรรมการสภาองค์กรชุมชนตำบลละมอที่มีบทบาทสำคัญในการสื่อสาร จำนวน 3 คน

1.1.2 กลุ่มท้องถิ่น ท้องที่ จำนวน 4 คน คือผู้ใหญ่บ้าน 3 คน สมาชิกสภา อบต. 1 คน

1.1.3 ตัวแทนของผู้เดือดร้อนเรื่องที่ดินทำกินที่เข้ามามีส่วนร่วมอย่างเป็นรูปธรรม จำนวน 8 คน

1.2 รายชื่อผู้ให้ข้อมูลหลัก

1.2.1 กลุ่มที่มีบทบาทหลักในการสื่อสาร ในนามของสภาองค์กรชุมชนตำบลละมอและผู้ทรงคุณวุฒิ

1) นายস্যัญ ทองสม ผู้ทรงคุณวุฒิของสภาองค์กรชุมชนตำบลละมอ อายุ 62 ปี

2) นายอานนท์ สีเพ็ญ กรรมการสภาองค์กรชุมชนตำบลละมอ อายุ 52 ปี

3) นายสมปอง บุญรอด กรรมการและเลขาธิการสภาองค์กรชุมชนตำบลละมอ อายุ 52 ปี

1.2.2 กลุ่มเป้าหมายที่เป็นผู้นำท้องถิ่น ท้องที่

1) นางศรัทธา เพ็งพิศ ผู้ใหญ่บ้านหมู่ 4 ตำบลละมอ อายุ 52 ปี

2) นายปราศรัย เอียดรา สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล อายุ 45 ปี

3) นายสันติชัย เพ็งจิต ผู้ใหญ่บ้านหมู่ 1 ตำบลละมอและเป็นคณะทำงานแก้ปัญหาที่ดิน อายุ 58 ปี

4) นางวิกานดา เขาคำ อายุ 50 ปี เป็นผู้ใหญ่หมู่ 6 มีที่ดินทำกินในหมู่ 9 จำนวน 7 ไร่

1.2.3 กลุ่มเป้าหมายที่เป็นผู้เดือดร้อนเรื่องที่ดินทำกิน

1) นายลอย เอียดชัย อายุ 67 ปี จากหมู่ 6 ตำบลละมอ มีที่ดินในทุ่งสงวนเลี้ยงสัตว์ 14 ไร่ ทำกินมาตั้งแต่สมัยพ่อแม่ ครอบครองและทำกินต่อเนื่องประมาณ 100 ปี

2) นายเสิด แท่นมาก อายุ 70 ปี ผู้ถูกกรมอุทยานฟ้องเรียกค่าเสียหายทางแพ่ง ในพื้นที่ 9 ไร่ 2 งาน 25 ตารางวา วงเงิน 1,434,375 บาท ปัจจุบันรวมดอกเบี้ยเป็นเงิน 1,885,001 บาท อายุ 70 ปี

3) นายอนันต์ เกลี้ยงงาน อายุ 54 ปี จากพื้นที่หมู่ 4 ตำบลละมอ มีที่ดินป่าอนุรักษ์ 30 กว่าไร่ ซื้อมาเมื่อปี 2520

4) นายศรีพัฒน์ ทองสม อายุ 47 ปี จากพื้นที่หมู่ 4 ตำบลละมอ มีที่ดินของแม่คือ นางเงิน ทองสม ถูกฟ้อง มีที่ดินที่ถูกอุทยานประกาศทับที่ 11 ไร่ โดยทำกินมาตั้งแต่ปี 2483

5) นายนิรันดร์ สีเพ็ญ อายุ 41 ปี จากพื้นที่หมู่ 9 มีที่ดิน 31 ไร่ ทำกินมาตั้งแต่สมัยพ่อเมื่อปี 2483 ทั้งนี้ในพื้นที่หมู่ 9 ประชาชนทำกินในพื้นที่ประกาศอุทยานทับที่ทุกครัวเรือน

6) นายชุก เพือกชาย อายุ 42 ปี มีที่ดินทำกินในพื้นที่หมู่ 9 จำนวน 10 ไร่ ได้รับมรดกจากพ่อเมื่อปี 2530 ถูกประกาศทับที่โดยป่าอุทยาน

7) นางนงเยาว์ ด้วงแก้ว อายุ 60 ปี อาศัยและทำกินในพื้นที่หมู่ 6 ตำบลละมอ

8) นายเพชรพิมาน บัวทอง อาศัยและทำกินในพื้นที่หมู่ 9 ตำบลละมอ

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

2.1 แบบสัมภาษณ์แบบเจาะลึก กับกลุ่มเป้าหมาย 3 กลุ่ม

ส่วนที่ 1 สถานการณ์ปัญหาที่ดินทำกินในตำบลละมอ และการแก้ปัญหาที่ดินในตำบลก่อนการจัดตั้งสภาองค์กรชุมชนตำบลละมอ

ส่วนที่ 2 กระบวนการสื่อสารของสภาองค์กรชุมชนตำบลละมอเพื่อแก้ปัญหาที่ดินทำกิน

ส่วนที่ 3 ผลจากกระบวนการสื่อสารต่อการมีส่วนร่วมของผู้เดือดร้อนต่อการแก้ไขปัญหาที่ดินของผู้เดือดร้อน และผลที่เป็นรูปธรรมจากกระบวนการสื่อสารเพื่อแก้ไขปัญหาที่ดิน

2.2 การสังเกตการประชุมแบบมีส่วนร่วม

2.3 การศึกษาเอกสาร ประกอบด้วย พ.ร.บ. สภาองค์กรชุมชนตำบล 2551 เอกสารการดำเนินงานของสภาองค์กรชุมชนตำบลละมอ แผนแม่บทการแก้ไขปัญหาการทำลายทรัพยากรป่าไม้ การบุกรุกที่ดินของรัฐ และการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืน และนโยบายของรัฐบาลปัจจุบันในการแก้ไขปัญหาที่ดินทำกินของประชาชนที่เป็นคนยากจน

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

3.1 การเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารที่ใช้ในการสื่อสารเพื่อแก้ไขปัญหาที่ดินของสภาองค์กรชุมชนตำบลละมอ โครงสร้างการบริหารและทำงานของสภาองค์กรชุมชนตำบลละมอ และเอกสารของหน่วยงานภาครัฐกรณีที่เกี่ยวข้องกับการถือครองที่ดิน อาทิ พ.ร.บ.สภาองค์กรชุมชนตำบล พ.ร.บ.การจัดสรรที่ดินปี พ.ศ.2511 กฎหมายป่าสงวน กฎหมายอุทยาน และที่สาธารณะประโยชน์ เฉพาะพื้นที่ตำบลละมอ และนโยบายของรัฐบาลชุดปัจจุบันต่อการแก้ไขปัญหาที่ดิน

3.2 การสัมภาษณ์และเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มเป้าหมายทั้ง 3 กลุ่ม โดยใช้แบบสัมภาษณ์แบบปลายเปิดเจาะลึก ไม่ชี้นำคำตอบ

3.3 การสังเกตแบบมีส่วนร่วม เช่น การเข้าร่วมประชุม เข้าร่วมกิจกรรมแก้ปัญหาที่ดินของสภาองค์กรชุมชน และเครือข่ายองค์กรชุมชนที่ทำงานด้านที่ดินในตำบล

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

วิเคราะห์เนื้อหาด้วยการพรรณนาวิเคราะห์ โดยการนำข้อมูลจากการสัมภาษณ์ เอกสารที่เกี่ยวข้อง และการสังเกตการณ์ประชุมแบบมีส่วนร่วม ประมวลประเด็นและสรุปเนื้อหาด้วยการพรรณนาวิเคราะห์

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลการวิจัย “การสื่อสารของสภาองค์กรชุมชนตำบลละมอ อำเภอนาโยง จังหวัดตรัง เพื่อแก้ปัญหาที่ดินทำกิน” ซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา 1) กระบวนการสื่อสารของสภาองค์กรชุมชนตำบลละมอ อำเภอนาโยง จังหวัดตรัง เพื่อแก้ปัญหาที่ดินทำกินของชุมชน และ 2) ผลที่เกิดจากกระบวนการสื่อสารของสภาองค์กรชุมชนตำบลละมอ อำเภอนาโยง จังหวัดตรัง โดยมีผลการวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

1. กระบวนการสื่อสารเพื่อแก้ปัญหาที่ดินทำกินของสภาองค์กรชุมชนตำบลละมอ

1.1 ผู้สื่อสาร

จากการศึกษาเอกสารถึงบทบาทของสภาองค์กรชุมชนตำบลละมอในการแก้ปัญหาที่ดินและโครงสร้างของสภาองค์กรชุมชนตำบลละมอ ที่สัมพันธ์กับการสื่อสารในการแก้ปัญหาที่ดินพบว่า การแก้ปัญหาที่ดินโดยใช้ พ.ร.บ.สภาองค์กรชุมชนเป็นเครื่องมือในการออกกติกาในการบริหารจัดการทรัพยากร ดิน น้ำ ป่า ที่เป็นภารกิจหลักนั้น ได้อ้างอิงมาตรา 21 ของ พ.ร.บ.สภาองค์กรชุมชนตำบล คือ

1. ส่งเสริมและสนับสนุนให้สมาชิกองค์กรชุมชน อนุรักษ์หรือฟื้นฟูจารีตประเพณีภูมิปัญญาท้องถิ่น ศิลปะหรือวัฒนธรรมอันดีงามของชุมชนและของชาติ
2. ส่งเสริมและสนับสนุนให้สมาชิกองค์กรชุมชนร่วมมือกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และหน่วยงานของรัฐในการจัดการ การบำรุงรักษา และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรธรรมชาติที่จะเป็นประโยชน์ต่อชุมชนและประเทศชาติอย่างยั่งยืน
3. เผยแพร่และให้ความรู้ความเข้าใจแก่สมาชิกองค์กรชุมชน รวมตลอดถึงความร่วมมือในการคุ้มครองคุณภาพสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลและยั่งยืน
4. เสนอแนะปัญหาและแนวทางแก้ไขต่อองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เพื่อนำไปประกอบการพิจารณา ในการจัดทำแผนพัฒนาองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น
5. เสนอแนะปัญหาและแนวทางแก้ไข หรือความต้องการของประชาชนเกี่ยวกับการจัดทำบริการสาธารณะของหน่วยงานรัฐ หรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น

6. จัดให้มีเวทีปรึกษาหารือของประชาชน เพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน ในการให้ความคิดเห็น ต่อการดำเนิน โครงการหรือกิจกรรมขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หรือหน่วยงานของรัฐหรือเอกชน ที่มีผลหรืออาจก่อให้เกิดผลกระทบต่อคุณภาพสิ่งแวดล้อม หรือทรัพยากรธรรมชาติ สุขภาพอนามัย คุณภาพชีวิตของประชาชนในชุมชน ทั้งนี้ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หรือหน่วยงานของรัฐซึ่งเป็นผู้ดำเนินการหรือเป็นผู้อนุญาตให้ภาคเอกชนดำเนินการ ต้องนำความเห็นดังกล่าวมาประกอบการพิจารณาด้วย

7. ส่งเสริมและสนับสนุนให้องค์กรชุมชนเกิดความเข้มแข็งและสมาชิกองค์กรชุมชน รวมตลอดทั้งประชาชนทั่วไปในตำบล สามารถพึ่งพาตนเองได้อย่างยั่งยืน

8. ประสานและร่วมมือกับสภาองค์กรชุมชนตำบลอื่น

9. รายงานปัญหาและผลที่เกิดขึ้น อันเนื่องมาจากการดำเนินการใดๆขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น หน่วยงานรัฐ โดยรายงานต่อองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและหน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้อง

10. วางกติกาในการดำเนินกิจการของสภาองค์กรชุมชนตำบล

11. จัดทำรายงานปีของสภาองค์กรชุมชนตำบล เพื่อเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนทราบ

12. ให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นและหน่วยงานของรัฐส่งเสริมสนับสนุนให้ความร่วมมือ รวมตลอดทั้งชี้แจงทำความเข้าใจแก่สภาองค์กรชุมชนตำบลและชุมชนทุกประเภท ตามที่ร้องขอ

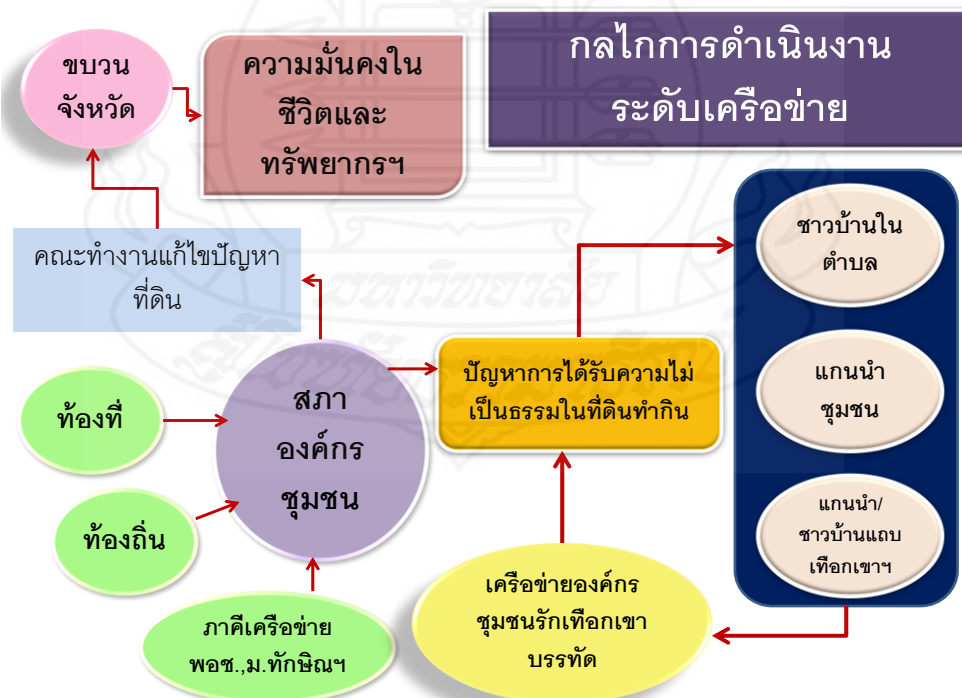
และอาศัยพ.ร.บ.สภาองค์กรชุมชนมาตราที่ 23 ในการปฏิบัติงานตามภารกิจมาตรา 21 ในการจัดตั้งคณะทำงานขึ้นเพื่อปฏิบัติภารกิจแทนก็ได้ตามความจำเป็นและเหมาะสม คือ การตั้งคณะทำงานพิเศษ 4 ฝ่ายให้คือคณะทำงานการฝ่ายทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ซึ่งมีคณะทำงานที่ดิน คณะทำงานจัดการน้ำ และทีมงานอาสาสมัครพิทักษ์ป่า คณะทำงานฝ่ายประสานส่งเสริมสังคมและการเมือง มีศูนย์เรียนรู้การจัดการทรัพยากรธรรมชาติ คณะทำงานฝ่ายเศรษฐกิจรับผิชอบงานกองทุนที่ดินของชุมชน และคณะกรรมการฝ่ายศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้าน

ภารกิจของสภาองค์กรชุมชนตำบลละมอเพื่อการแก้ปัญหาสาธารณะของตำบล ประกอบด้วย 4 ประเด็นงานคือ ประเด็นเศรษฐกิจซึ่งสัมพันธ์กับกองทุนที่ดิน ประเด็นวัฒนธรรมซึ่งเกี่ยวข้องกับงานส่งเสริมศิลปพื้นบ้าน ประเด็นทางสังคมและการเมืองซึ่งเกี่ยวข้องกับงานศูนย์เรียนรู้การพัฒนาในตำบลและประเด็นทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ซึ่งประกอบด้วยงานด้านการจัดการที่ดิน น้ำ และป่า ในโครงสร้างของสภาองค์กรชุมชนตำบลละมอไม่ได้ระบุเรื่องการสื่อสาร แต่ภารกิจในงานด้านข้อมูลและการสื่อสารของสภาองค์กรชุมชนตำบลละมอ เป็นภารกิจ

ของของเลขาธิการองค์กรชุมชนตำบลละมอ ที่ต้องทำหน้าที่เรื่องการระบบข้อมูล (นายสมปอง บุญรอด คณะกรรมการและเลขาธิการองค์กรชุมชนตำบลละมอ, สัมภาษณ์ 24 กันยายน 2558)

ภาพที่ 4.1 กลไกการดำเนินงานของสภาองค์กรชุมชนตำบลละมอ อำเภอนาโยง จังหวัดตรัง

ภาพที่ 4.2 การดำเนินงานของสภาองค์กรชุมชนตำบลละมอที่ทำงานกับเครือข่ายชุมชนนอกตำบล ในระบบเครือข่าย

1.1.1 แนวทางการแก้ปัญหาที่ดินทำกินของสภาองค์กรชุมชนตำบลละมอ

- 1) จัดตั้งคณะทำงานในระดับหมู่บ้าน และตำบลพร้อมที่ปรึกษา
- 2) ประสานภาคีหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเข้ามาร่วมแลกเปลี่ยนเพื่อหาแนวทางการแก้ปัญหา
- 3) จัดทำแผนยุทธศาสตร์แนวทางแก้ไขปัญหาที่ดิน
- 4) ประสานเครือข่ายผู้เดือดร้อนบริเวณเทือกเขาบรรทัด ตรัง พัทลุง นคร ฯ และต่อมาได้จัดตั้ง “เครือข่ายขององค์กรชุมชนรักเทือกเขาบรรทัด”
- 5) นำร่องการใช้ พ.ร.บ.สภาองค์กรชุมชนเป็นเครื่องมือในการแก้ปัญหาที่ดินทำกินตำบลละมอ
- 6) จัดตั้งทีมงานเพื่อแก้ปัญหาที่ดิน
- 7) สืบหาข้อมูลการถือครองที่ดิน ทำประวัติการทำกินรายครัวเรือน จัดทำประวัติศาสตร์ชุมชน ทำแผนที่ทำมือ ทำข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูล
- 8) จัดทำแผนงานการดำเนินกิจกรรม
- 9) อบรมเทคนิคการใช้เครื่องมือสารสนเทศทางภูมิศาสตร์ แผนที่ GIS การจับพิกัด GPS
- 10) ลงพื้นที่ปฏิบัติการจัดทำข้อมูลที่ดินรายแปลง
- 11) นำข้อมูลเข้าสู่ระบบการจัดทำหนังสือรับรองข้อมูลที่ดินทำกินในชุมชนเดิม
- 12) ร่วมลงนามรับรองข้อมูลการทำกินในชุมชนเดิมโดยประธานสภาองค์กรชุมชนตำบลละมอ ร่วมกับ องค์การบริหารส่วนตำบลละมอ โดยมีผู้ใหญ่บ้าน กำนัน เป็นพยานในหนังสือรับรอง
- 13) ใช้ข้อมูลที่ผ่านมาการรับรองข้อมูลการทำกินในชุมชนเดิม ประสานและเจรจากับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่นผู้ว่าราชการจังหวัด และฝ่ายนโยบาย
- 14) ผลักดันให้เกิดการจัดการที่ดินตามแนวทางของชุมชนภายใต้ พ.ร.บ.การจัดการที่ดินเพื่อการครองชีพ พ.ศ. 2511 หมวคว่าด้วย นิคมสหกรณ์

1.1.2 กระบวนการสื่อสารของสภาองค์กรชุมชนในการแก้ปัญหาที่ดิน

- 1) บทบาทของสภาองค์กรชุมชนตำบลละมอ ต่อการการแก้ปัญหาที่ดินทำกินของประชาชนในพื้นที่ๆ มีปัญหาที่ดินทำกิน
- “การแก้ปัญหาที่ดินระหว่างปี 2535 -2555 ก่อนมีสภาองค์กรชุมชนตำบล ผู้เดือดร้อนเรื่องที่ดินที่ร่วมกับกับเครือข่ายชุมชนรักเทือกเขาบรรทัด มีการสื่อสารใน

รูปแบบของการชุมนุม ประท้วง เดินขบวน ขึ้นหนังสือ ต่อมาเมื่อมีการประกาศใช้ พ.ร.บ.สภาองค์กรชุมชน พ.ศ.2551 จึงได้ศึกษาพ.ร.บ.สภาองค์กรชุมชนตำบลเป็นเวลา 5 เดือน จึงเปลี่ยนแนวทางการขับเคลื่อนหรือสื่อสารโดยอิงกฎหมายคือ พ.ร.บ.สภาองค์กรชุมชน ในการกำหนดคดีการแก้ปัญหาทรัพยากรดิน น้ำ ป่า ในตำบล อาศัย มาตรา 21 และมาตรา 23 ของพ.ร.บ.สภาองค์กรชุมชนตำบล 2551 การสื่อสารในช่วงปัจจุบันกับกลุ่มผู้เดือดร้อน เน้นการปรึกษาหารือ ทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ กับหน่วยงานราชการและภายนอก เราใช้ข้อมูลในการสื่อสารและประสานงานกันมากขึ้น” (นายอานนท์ สีเพ็ญ กรรมการสภาองค์กรชุมชนตำบลละมอ, สัมภาษณ์ 24 กันยายน 2558)

“สภาองค์กรชุมชนตำบลละมอ มีการสำรวจข้อมูลผู้เดือดร้อนเรื่องที่ดิน ทั้งตำบล และร่างระเบียบกติกาในการจัดการบริหารจัดการทรัพยากร ดิน น้ำ ป่า การจัดตั้งกองทุนที่ดิน โดยอาศัย พ.ร.บ.สภาองค์กรชุมชนตำบล เป็นเครื่องมือ และพัฒนาแผนการดำเนินงานแก้ปัญหาที่ดินและอื่นๆร่วมกับคณะกรรมการสภาองค์กรชุมชนและผู้เดือดร้อนเรื่องที่ดินที่เข้าร่วมประชุม” (นายสมปอง บุญรอด กรรมการและเลขาสภาองค์กรชุมชนตำบลละมอ, สัมภาษณ์ 24 กันยายน 2558)

2) โครงสร้างการทำงานของสภาองค์กรชุมชนตำบลละมอ และภารกิจด้านการสื่อสาร

“สภาองค์กรชุมชนตำบลละมอ มีภารกิจตามโครงสร้างในงาน 4 ประเด็นแต่ละประเด็นจะมีคณะทำงานของตนเอง คือ ประเด็นจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีภารกิจงานแก้ปัญหาที่ดิน งานจัดการน้ำ และงานพิทักษ์ป่า ประเด็นสังคมและการเมือง มีภารกิจงานศูนย์เรียนรู้ ประเด็นวัฒนธรรม มีภารกิจงานศิลปพื้นบ้าน และประเด็นเศรษฐกิจ มีภารกิจบริหารจัดการกองทุน โดยงานด้านการสื่อสารของสภา จะมอบหมายให้ฝ่ายเลขานุการเป็นผู้ดำเนินการ คือ นายสมปอง บุญรอด รับผิดชอบงานข้อมูล การบริหารจัดการข้อมูล รวมทั้งการสื่อสารด้วย โดยมีแกนนำที่เป็นหลักในการสื่อสารกับภายนอก เช่นการสื่อสารกับหน่วยงาน กับเครือข่ายแก้ปัญหาที่ดินอื่นๆ การสื่อสารกับสื่อมวลชน กับราชการและฝ่ายนโยบาย เช่นผู้ว่าราชการจังหวัด ทหาร เป็นต้น ส่วนการสื่อสารภายในตำบลละมอ นอกจากทีมงานกองเลขที่ดินแล้ว จะมีคณะทำงานที่ดิน และแกนนำในตำบล ในหมู่บ้าน ทำหน้าที่สื่อสารด้วย” (นายสมปอง บุญรอด กรรมการและเลขานุการสภาองค์กรชุมชนตำบลละมอ, สัมภาษณ์ 24 กันยายน 2558)

3) กลไกในการสร้างการมีส่วนร่วมของสภาองค์กรชุมชนกับผู้มีส่วนได้เสียในชุมชน

“ในคณะกรรมการสภาองค์กรชุมชนตำบลละมอ ได้จัดให้มีที่ปรึกษาที่เป็นผู้ทรงคุณวุฒิ เช่น ท่าน สมาชิกสภา อบต. ผู้นำที่มีประสบการณ์ในงานที่ดิน ทำหน้าที่เป็นที่ปรึกษาของสภา สำหรับผู้ใหญ่บ้านหลายหมู่บ้านจะอยู่ในคณะทำงานชุดย่อยของสภาองค์กรชุมชน สำหรับหมู่บ้านที่มีปัญหาเรื่องที่ดิน ผู้ใหญ่บ้านจะสื่อสารเรื่องที่ดินในที่ประชุมระดับหมู่บ้าน ในที่ประชุมคณะกรรมการหมู่บ้าน นอกจากนี้ในสภาองค์กรชุมชนตำบลจะมีคณะทำงานที่ดินเป็นชุดย่อย ซึ่งมีองค์ประกอบของคณะทำงานมีจำนวน 9 คน จากตัวแทนของหมู่บ้านในตำบล และกลไกของคณะทำงานทั้ง 4 ชุด มีองค์ประกอบของท้องถิ่นและผู้เดือดร้อนในตำบลร่วมเป็นคณะกรรมการทั้ง 4 ชุด” (นายสมปอง บุญรอด กรรมการและเลขาธิการสภาองค์กรชุมชนตำบลละมอ, สัมภาษณ์ 24 กันยายน 2558)

4) กรรมการสภาองค์กรชุมชนฯ กับการใช้การสื่อสารเป็นเครื่องมือในการแก้ปัญหาที่ดินทำกิน

“มีการสื่อสารกับแกนนำในตำบล ที่สำคัญคือการสื่อสารกับสมาชิกสภาองค์กรชุมชนที่ร่วมจัดตั้งสภาองค์กรชุมชน การสื่อสารกับท่าน ผู้ใหญ่บ้าน องค์การบริหารส่วนตำบล ซึ่งมีการประชุมในทุกเดือน (เดือนไหนที่มีปัญหามาก ก็ประชุมได้มากกว่า 1 ครั้ง” (นายสายัญ ทองสม กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิสภาองค์กรชุมชนตำบลละมอ, สัมภาษณ์ 24 กันยายน 2558)

ได้ใช้มูลเป็นเครื่องมือในการสื่อสารทั้งกับคณะกรรมการสภาองค์กรชุมชน และประชาชนผู้เดือดร้อนที่มาลงทะเบียน ซึ่งประกอบด้วยข้อมูลความเดือดร้อนที่มีความสมบูรณ์ในตัวเอง ข้อมูลการรับรองการทำกินในชุมชนเดิม ข้อมูลพ.ร.บ.สภาองค์กรชุมชน ข้อมูลมติกรม.ที่เกี่ยวข้องกับการแก้ปัญหาที่ดิน ข้อมูลพ.ร.บ.การจัดสรรที่ดิน พ.ศ. 2511 ที่สภาองค์กรชุมชนตำบลละมอเลือกใช้ในการแก้ไขปัญหาที่ดิน ข้อมูลนโยบายของรัฐบาลเพื่อการแก้ปัญหาที่ดิน

“การศึกษาข้อมูลนโยบายของรัฐบาลในแต่ละยุคสมัย เป็นเรื่องที่ชาวบ้านอยากรู้ และเขาจะเชื่อมั่นในความใส่ใจและทันสมัยของแกนนำ” (นายสายัญ ทองสม กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิสภาองค์กรชุมชนตำบลละมอ, สัมภาษณ์ 24 กันยายน 2558)

1.2 สาร

1.2.1 ผู้กำหนดประเด็น/เนื้อหา การสื่อสารเพื่อแก้ปัญหาที่ดินทำกิน

1) มีทั้งที่กำหนดโดยแกนนำและกำหนดร่วมกันในที่ประชุมของสภาองค์กรชุมชนในเวทีประชุมประจำเดือน

“แกนนำต้องมีการศึกษากฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการแก้ปัญหาที่ดินในแต่ละประเภท รวมทั้งนโยบายในการแก้ปัญหาที่ดินทำกิน และการจัดการทรัพยากร ดิน น้ำ ป่า ของแต่ละรัฐบาล” (นายสายัญ คงสม กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิสภาองค์กรชุมชนตำบลละมอ, สัมภาษณ์ 24 กันยายน 2558)

2) ถ้าเป็นการสื่อสารกับสาธารณะ การสื่อสารกับฝ่ายนโยบายในพื้นที่ การสื่อสารผ่านสื่อมวลชน จะมีการปรึกษาหารืออย่างน้อยกับคณะกรรมการสภาองค์กรชุมชนตำบลละมอ หรือบางเรื่องหารือในเวทีประชุมใหญ่ เช่น การสมมนาผู้เดือดร้อนเพื่อเจรจายื่นข้อเสนอกับผู้ว่าราชการจังหวัด หรือเสนอในวงนโยบายอื่นๆ

3) ข้อเสนอให้ผู้ว่าราชการจังหวัด หรือเสนอในวงนโยบายอื่นๆ จะมีการปรึกษาหารือกับในที่ประชุมใหญ่ เป็นต้น

(นายสมปอง บุญรอด กรรมการและเลขานุการสภาองค์กรชุมชนตำบลละมอ, สัมภาษณ์ 28 กันยายน 2558)

1.2.2 ประเด็นเนื้อหาในการสื่อสารเพื่อแก้ปัญหาที่ดินกับกลุ่มเป้าหมาย

1) การสื่อสารกับกลุ่มเป้าหมายภายใน เช่น การสื่อสารกับคณะกรรมการสภาองค์กรชุมชน คณะทำงานที่ดิน กลุ่มผู้เดือดร้อนเรื่องที่ดิน ผู้ใหญ่บ้าน กำนัน สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล เนื้อหาที่ใช้ในการสื่อสารประกอบด้วย

- (1) ข้อมูลความรู้กฎหมายที่ประกาศป้อนุรักษ์ และป่าอื่นๆ
- (2) ข้อมูลความเดือดร้อนและผลกระทบต่อชุมชนที่เดือดร้อนเรื่องที่ดินทำกิน
- (3) ข้อมูลกฎหมายและมติกรมที่ใช้เป็นเครื่องมือในการแก้ปัญหาที่ดิน
- (4) ข้อมูลนโยบายของรัฐบาลในการแก้ปัญหาที่ดิน
- (5) ข้อมูลความเคลื่อนไหวในการแก้ปัญหาที่ดินของเครือข่ายอื่นๆทั้งในระดับจังหวัด ในภาค และภูมิภาคอื่นๆ

(6) เป้าหมาย แนวทาง กระบวนการในแก้ไขปัญหาที่ดินของสภาองค์กรชุมชนตำบลละมอ

(7) กติกาในการจัดบริหารจัดการ ดิน น้ำ ป่า และการจัดการทุนของสภาองค์กรชุมชนตำบลละมอ

(8) ข้อมูลความเดือดร้อนเรื่องที่ดินทำกินของประชาชนในที่ดินประเภทต่างๆในตำบลละมอ รวมถึงข้อมูลที่มีการสำรวจและจัดทำในระบบสารสนเทศทางภูมิศาสตร์แล้ว

(9) ข้อมูลการรับรองข้อมูลที่ดินทำกินในชุมชนเดิม

(10) ข้อเสนอในการแก้ปัญหาที่ดินของผู้เดือดร้อนในตำบลละมอ ในนามสภาองค์กรชุมชนตำบลละมอ หรือในนามของความร่วมมือกับเครือข่ายที่ดินรักษ์เพื่อเอกเขนบรทัด หรือเครือข่ายที่ดินภาคใต้

(11) สารสำคัญของการทำงานที่ความร่วมมือกับเครือข่ายที่ดินรักษ์เพื่อเอกเขนบรทัดในพื้นที่ 4 จังหวัด คือ จังหวัดตรัง จังหวัดสตูล จังหวัดพัทลุง และจังหวัดนครศรีธรรมราช

“เอกสารหมายที่มีให้เขาเรียนรู้ ไปบรรยายในที่ต่างๆต่างคนต่างอยู่ไม่มีโอกาสชนะ” (นายสายัญ ทองสม ที่ปรึกษาในสภาองค์กรชุมชนตำบลละมอ, สัมภาษณ์ 24 กันยายน 2558)

2) การสื่อสารกับกลุ่มเป้าหมายภายนอก ได้แก่ องค์กรบริหารส่วนจังหวัด หน่วยงานสนับสนุน เช่น นักวิชาการมหาวิทยาลัยทักษิณที่มาทำวิจัยประวัติศาสตร์ชุมชนระดับปริญญาเอก สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน นายอำเภอ ผู้ว่าราชการจังหวัด ทหาร เครือข่ายชุมชนที่เป็นคณะฐานทั้งภายในและต่างประเทศ เครือข่ายชุมชนที่ทำงานด้านที่ดินในจังหวัดตรังและจังหวัดอื่นๆ เนื้อหาที่ใช้ในการสื่อสารคือ

(1) เป้าหมาย แนวทาง กระบวนการในแก้ไขปัญหาที่ดินของสภาองค์กรชุมชนตำบลละมอ

(2) กติกาในการจัดบริหารจัดการ ดิน น้ำ ป่า และการจัดการทุนของสภาองค์กรชุมชนตำบลละมอ

(3) ข้อมูลความเดือดร้อนเรื่องที่ดินทำกินของประชาชนในที่ดินประเภทต่างๆ ในตำบลละมอ รวมถึงข้อมูลที่มีการสำรวจและจัดทำในระบบสารสนเทศทางภูมิศาสตร์แล้ว

(4) ข้อมูลการรับรองข้อมูลที่ดินทำกินในชุมชนเดิม

(5) ข้อเสนอในการแก้ปัญหาที่ดินของผู้เดือดร้อนในตำบลละมอ ในนามสภาองค์กรชุมชนตำบลละมอ หรือในนามของความร่วมมือกับเครือข่ายที่ดินรักษ์ เทือกเขาบรรทัด หรือเครือข่ายที่ดินภาคใต้

(6) สาระสำคัญของการทำบันทึกความร่วมมือกับเครือข่ายที่ดินรักษ์ เทือกเขาบรรทัดในพื้นที่ 4 จังหวัดคือจังหวัดตรัง จังหวัดสตูล จังหวัดพัทลุง จังหวัดสงขลา และ จังหวัดนครศรีธรรมราช

“ข้อมูลการแก้ปัญหาที่ดินโดยยึดกฎหมายที่มีอยู่แล้วคือพระราชบัญญัติ การจัดสรรที่ดิน พ.ศ.2511 และในสถานการณ์ปัจจุบันได้อ้างคำแถลงนโยบายของคณะรัฐมนตรี พลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา นายกรัฐมนตรี เมื่อวันที่ 12 กันยายน 2557 ในข้อ 9.3 (นายสมปอง บุญรอด กรรมการและเลขานุการสภาองค์กรชุมชนตำบลละมอ, สัมภาษณ์ 28 กันยายน 2558)

1.2.3 การมีส่วนร่วมในการกำหนดประเด็นการสื่อสารของผู้เดือดร้อนเรื่องที่ดิน และผู้ที่เกี่ยวข้อง

- 1) มีส่วนร่วมในการกำหนด ในเวทีการประชุมสภาองค์กรชุมชนตำบลซึ่งมี ประจำทุกเดือน
- 2) มีส่วนร่วมกำหนดในเวทีการประชุม หรือจะมาหารือกับคณะกรรมการฯ อย่างไม่เป็นทางการก็ได้

1.2.4 ประเด็นเนื้อหาที่นำไปสู่การสร้างการมีส่วนร่วม และการสร้างความร่วมมือกับผู้เดือดร้อน ท้องถิ่น ท้องที่ ประชาชนในพื้นที่

ในช่วงแรกที่มีการจัดตั้งสภาองค์กรชุมชน มีการกำหนดกติการ่วมกันเพื่อ การแก้ปัญหาที่ดิน น้ำ ป่า ของชุมชนในตำบล ในช่วงปัจจุบันคือนั่งสืบรองข้อมูลการทำกิน ของชาวบ้านในชุมชนเดิม เพราะเป็นเครื่องมือสำคัญในการสร้างความเข้าใจของคนในตำบลที่จับ ต้องได้ และเกิดประโยชน์ในการสร้างการยอมรับจากภายในและหน่วยงานภายนอก และข้อมูล ที่ชุมชนที่จะได้รับผลกระทบจากนโยบายทวงคืนผืนป่าของรัฐบาล ตามแผนแม่บททวงคืนผืนป่าของ รัฐบาล

1.2.5 ประเด็นเนื้อหาที่นำไปใช้ในการสื่อสารกับหน่วยงานและฝ่ายนโยบายเพื่อ การแก้ปัญหาที่ดิน

- 1) ข้อมูลความเดือดร้อนของชาวบ้านด้านที่ดิน ที่มีการจัดทำข้อมูลด้วย ระบบสารสนเทศทางภูมิศาสตร์ การรังวัดที่ดินรายแปลง การจับพิกัด GPS
- 2) ข้อมูลการรับรองข้อมูลที่ทำกินของชุมชนในที่ดินในชุมชนเดิม

3) ข้อมูลความเดือดร้อนด้วยระบบสารสนเทศทางภูมิศาสตร์ ที่ระบุได้ถึงจำนวนผู้เดือดร้อน ประวัติการทำกิน จำนวนแปลง ขนาดของที่ดิน การลงพิกัด GPS ที่สามารถเปรียบเทียบได้กับของหน่วยงาน เพราะใช้เครื่องมือเหมือนกัน เพราะที่ผ่านมาอุทยานก็ไม่ได้ทำแนวเขตที่ชัดเจนระหว่างป่าสงวนและป่าอุทยาน นอกจากนี้คือข้อมูลที่ผ่านมาการรับรองข้อมูลการทำกินในชุมชนเดิม ข้อมูลความเดือดร้อนของประชาชนที่ถูกจับดำเนินคดี และข้อมูลความเดือดร้อนที่ไม่สามารถเปลี่ยนโฉนดที่ดินข่าวดำรงได้เป็นต้น (นายสมปอง บุญรอด กรรมการและเลขานุการสภาองค์กรชุมชนตำบลละมอ, สัมภาษณ์ 28 กันยายน 2558)

1.3 ช่องทางการสื่อสาร/สื่อ

1.3.1 รูปแบบการสื่อสารของสภาองค์กรชุมชนตำบลละมอ

มีการสื่อสารในทุกระดับทั้งการสื่อสารระหว่างบุคคล การสื่อสารระดับกลุ่ม ซึ่งมีทั้งกลุ่มเล็กและกลุ่มใหญ่ การสื่อสารสาธารณะ และการสื่อสารผ่านสื่อมวลชน โดยใช้สื่อบุคคลเป็นหลัก สื่อเสริมเช่นเอกสาร แผ่นป้ายไวนิล เพาเวอร์พอยท์ นิทรรศการ การประชุม การทำเวทีประชาคมระดับหมู่บ้านเพื่อรับรองข้อมูลการทำกินในชุมชนเดิม ผู้ใหญ่บ้านที่มีหอกระจายข่าวก็ได้พูดผ่านหอกระจายข่าว เชิญประชุมเป็นต้น

สำหรับการสื่อสารสาธารณะและการสื่อสารผ่านสื่อมวลชน เน้นกิจกรรมและเนื้อหาที่ต้องการ สร้างความเข้าใจ การสร้างความร่วมมือกับกลุ่มเป้าหมายที่ต้องการแก้ปัญหาที่ดินในเครือข่ายหรือพื้นที่อื่นๆ รวมทั้งการสร้างความเข้าใจกับสาธารณะชน ในประเด็นเนื้อหาที่ต้องการขับเคลื่อนเช่น การมอบหนังสือรับรองข้อมูลการทำกินของชุมชนในที่ดินเดิม การสัมมนา ร่วมกับเครือข่ายที่ดินภาคใต้เพื่อผลักดันนโยบาย การแก้ปัญหาที่ดินโดยใช้ข้อมูลในแนวทางรักษาป่า รักษาดิน หรือคนอยู่ได้ ป่าอยู่ดี กิจกรรมการปลูกป่า การต้อนรับคณะศึกษาดูงาน เป็นต้น ในกิจกรรมเหล่านี้กรรมการของสภาองค์กรชุมชนฯ จะประสานสื่อท้องถิ่นหรือสื่อมวลชนร่วมงานด้วย (นายอานนท์ สีเพ็ญ กรรมการสภาองค์กรชุมชนตำบลละมอ, สัมภาษณ์ 28 กันยายน 2558)

1.3.2 การประชุมของสภาองค์กรชุมชนตำบลฯ หรือคณะทำงานชุดที่เกี่ยวข้องเพื่อแก้ปัญหาที่ดิน

สภาองค์กรชุมชนตำบลละมอ มีการประชุมทุกเดือนๆละครั้ง หากเดือนไหน มีงานที่ต้องปรึกษาหารือเป็นพิเศษ ก็สามารถประชุมได้มากกว่าหนึ่งครั้ง ส่วนคณะทำงานที่ดินฯ มีการประชุมตามสภาพปัญหาและงานที่ต้องการหารือและแจ้งข้อมูลข่าวสารสำคัญ (นายสมปอง บุญรอด กรรมการและเลขานุการสภาองค์กรชุมชนตำบลละมอ, สัมภาษณ์ 28 กันยายน 2558)

1.3.3 การสื่อสาร และสื่อที่สภาองค์กรชุมชนตำบล เพื่อแก้ปัญหาที่ดินทำกิน

มีการใช้สื่อบุคคล เพื่อการสื่อสารมากที่สุด โดยผู้ที่มีความรู้ความเข้าใจในเรื่องที่ดิน กฎหมายและนโยบายที่เกี่ยวข้องกับการแก้ปัญหาที่ดินของหน่วยงานและรัฐบาล สื่อบุคคลเป็นสื่อหลักในการประชุมระหว่างบุคคล การประชุมกลุ่มย่อย กลุ่มใหญ่ การสื่อสารสาธารณะ รองลงมาคือ สื่อกิจกรรม เช่น การอบรมเพื่อทำข้อมูลประวัติชุมชน ประวัติการถือครองที่ดิน อบรมเรื่องการทำแผนที่ทำมือ การรังวัดที่ดินรายแปลง การศึกษาดูงานในพื้นที่อื่นๆ เช่น การดูงานพื้นที่ชุมชนเข้มแข็งจัดการตนเองที่ตำบลปากดอง อ.ดงหลวง จ.ภูเก็ต การแลกเปลี่ยนความรู้ประสบการณ์กับเครือข่ายที่ดินในพื้นที่อื่นๆ นอกจากนี้ยังมีสื่อเฉพาะกิจ ได้แก่ ข้อมูลเอกสารเกี่ยวกับกฎหมายการแก้ปัญหาที่ดินในแต่ละประเภท ข้อมูลนโยบายของรัฐบาลในการแก้ปัญหาที่ดิน ข้อมูลคำสั่งหรือมติกรมเกี่ยวกับการแก้ปัญหาที่ดิน ด้านสื่อชุมชนที่ใช้ในการสื่อสารคือการประกาศผ่านหอกระจายข่าว โดยผู้ใหญ่บ้าน และจะมีการสื่อสารผ่านสื่อมวลชน ในกรณีที่มีการประชุมใหญ่ร่วมกับเครือข่ายที่ดินเพื่อเกษตรกร การประชุมร่วมกับเครือข่ายที่ดินชุมชนภาคใต้ สื่อที่ใช้ ได้แก่ สื่อวิทยุ หนังสือพิมพ์ โทรทัศน์ โดยส่วนใหญ่เป็นแกนนำในกรรมการสภาองค์กรชุมชน ที่มีประสบการณ์ในการประสานสื่อมวลชน มีความแม่นยำในข้อมูล และมีความสามารถในการบริหารจัดการประเด็นเพื่อสื่อสารผ่านสื่อมวลชน

สำหรับสื่อใหม่ มีการใช้สื่อใหม่เพื่อการทำงานของแกนนำชุมชนในบางราย ได้แก่ เฟซบุ๊ก กลุ่มไลน์งานพัฒนา รวมทั้งช่องทางอื่นๆ ที่สื่อสารการแก้ปัญหาที่ดินเช่นการอบรมเพื่อทำข้อมูลประวัติชุมชน ประวัติการถือครองที่ดิน การอบรมเรื่องการทำแผนที่ทำมือ การรังวัดที่ดินรายแปลง การศึกษาดูงาน การแลกเปลี่ยนความรู้ประสบการณ์กับเครือข่ายที่ดินในพื้นที่อื่นๆ ทั้งนี้สภาองค์กรชุมชนตำบลละมอมีการประชุมเครือข่ายระดับตำบลทุกวันที่ 15 ของเดือน และมีการประชุมร่วมเครือข่ายที่ดินรักษ์เพื่อเกษตรกร ทุกวันที่ 28 ของเดือน (นายอานนท์ สีเพ็ญ กรรมการสภาองค์กรชุมชนตำบลละมอ, สัมภาษณ์ 28 กันยายน 2558)

1.4 ผู้รับสาร

1.4.1 กลุ่มเป้าหมายผู้รับสาร

มีการสื่อถึงกลุ่มเป้าหมายในการแก้ปัญหาที่ดินทำกินทุกกลุ่ม ทั้งผู้เดือดร้อนในตำบล และกลุ่มท้องถิ่น ท้องถิ่น คือกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน สมาชิก อบต. องค์การบริหารส่วนจังหวัด หน่วยงานที่จัดการเรื่องที่ดินสาธารณะ เช่น ส.ป.ก.จังหวัด นายอำเภอ ผู้ว่าราชการจังหวัด ทหาร แม่ทัพภาค 4 สื่อท้องถิ่น และสื่อมวลชน

ในด้านการแลกเปลี่ยนรู้ของผู้เดือดร้อนเรื่องที่ดินทำกินกับผู้เดือดร้อนภายในตำบล จะมีการแลกเปลี่ยนในระดับหมู่บ้านและตำบลด้วยตนเอง รวมทั้งการแลกเปลี่ยน

เรียนรู้กับเครือข่ายชุมชนในเทือกเขาบรรทัด 18 ตำบล ในปีที่ผ่านมาได้มีการประชุมร่วมหลายครั้ง เพื่อปรึกษาหารือและทำบันทึกความร่วมมือในการสื่อสารเจรจากับผู้ว่าราชการจังหวัด แม่ทัพภาค 4 โดยมีการเสนอให้ตั้งคณะกรรมการแก้ปัญหาที่ดินระดับอำเภอ จังหวัด และภูมินิเวศน์ ที่มีองค์ประกอบของราชการ สภาองค์กรชุมชนตำบล หน่วยงานด้านที่ดิน เพื่อคลี่คลายปัญหากรณีที่ได้รับผลกระทบจากนโยบายทวงคืนผืนป่าของรัฐบาล ในกรณีที่ชุมชนได้รับแจ้งเรื่องการตัดโค่นต้นยางพารา โดยเสนอให้คณะกรรมการระดับต่างๆ ได้มีการลงไปดูข้อเท็จจริงในพื้นที่ ก่อนการตัดโค่นต้นยางพาราและสวนผลไม้ จากการประกาศนโยบายของรัฐบาลเรื่องการทวงคืนผืนป่าและ ที่ประกาศการทวงคืนผืนป่าให้ได้จำนวน 700,000 ไร่ ทั้งประเทศ ส่งผลกระทบต่อเกษตรกรรายย่อยตามแนวเขตเทือกเขาบรรทัด ครอบคลุมพื้นที่เป้าหมายจำนวน 5 จังหวัด 14 อำเภอ 25 ตำบล 155 หมู่บ้าน มีประชากรที่เดือดร้อน 18 ตำบล จำนวน 38,343 คน 12,620 ครัวเรือน พื้นที่ 197,219 ไร่ โดยคณะทำงานของเครือข่ายฯ ได้ทำหนังสือถึงผู้ว่าราชการจังหวัดและแม่ทัพภาค 4 เพื่อปรึกษาหารือถึงการทำงานดังกล่าวโดยที่เครือข่ายสภาองค์กรชุมชนตำบลในภูมินิเวศเทือกเขาบรรทัด ได้ร่วมกันจัดทำข้อมูลการถือครองที่ดินรายแปลง การเดินสำรวจจริงวัด GPS บนภาพถ่ายทางอากาศมาตรา 1:4000 เป็นแปลงรายย่อยรายบุคคล และการเดินรังวัดขอบเขตรอบนอกการถือครองที่ดินของหน่วยงาน ตามนโยบายที่รัฐบาลได้ประกาศ เป็นแนวทางการปฏิบัติ ตามข้อ 9.3 เมื่อวันที่ 12 กันยายน 2557 เป็นต้น (สมปอง บุญรอด กรรมการและเลขาธิการสภาองค์กรชุมชนตำบลละมอ, สัมภาษณ์ 28 กันยายน 2558)

1.4.2 การรับรู้และการใช้ข้อมูลความรู้ของกลุ่มเป้าหมาย

ผู้เดือดร้อนเรื่องที่ดินได้นำข้อมูลความรู้ไปใช้ในการจัดทำข้อมูลของตนเอง เช่น ประวัติการถือครองที่ดิน ทำแผนที่ทำมือ การให้ความร่วมมือกับสภาองค์กรชุมชนตำบล การสื่อสารข้อเท็จจริงกับผู้ใหญ่บ้าน สมาชิกสภา อบต.ในพื้นที่ การให้ร่วมมือในการขับเคลื่อนรณรงค์เพื่อการสื่อสารกับฝ่ายนโยบาย

นอกจากนี้ผู้รับสารในตำบล ได้รับทราบถึงข้อมูลความเดือดร้อนเรื่องที่ดินในภาพรวม คือ ในพื้นที่ตำบลละมอ มีประชากร 1,918 ครัวเรือน 7,350 คน มีพื้นที่ 41,185 ไร่ ที่ดินที่มีปัญหา 3,609 แปลง จำนวน 33,853 ไร่ สภาพปัญหาที่ดินส่วนใหญ่ถูกประกาศเป็นป่าสงวนและอุทยานในหมู่ 1, 3, 4, 8, 9 ที่สาธารณะในหมู่ 2, 6, 7 และในหมู่ 5 มีป่าสงวนเล็กน้อย มีพื้นที่ได้ดำเนินการจัดทำข้อมูลในแต่ละหมู่บ้านแล้วดังนี้

- พื้นที่หมู่ 1 อยู่ในเขตป่าอนุรักษ์ 459 ราย 459 แปลง จำนวน 4,838 ไร่
- พื้นที่หมู่ 3 อยู่ในเขตป่าอนุรักษ์จำนวน 396 ราย 396 แปลง จำนวน 8,103 ไร่
- พื้นที่หมู่ 4 จำนวน 934 ราย 934 แปลง จำนวน 8,103 ไร่

- พื้นที่หมู่ 8 จำนวน 864 ราย 864 แปลง จำนวน 8,208 ไร่
- พื้นที่หมู่ 9 จำนวน 863 ราย 863 แปลง จำนวน 8,216 ไร่

รวมทั้งข้อมูลการออกหนังสือรับรองข้อมูลทำกินในชุมชนเดิมชุมชนเดิมในพื้นที่หมู่ 2, 6, 7 ในที่สาธารณะ จำนวน 30 แปลง 167 ไร่ การออกหนังสือรับรองข้อมูลที่ดินทำกินในชุมชนเดิมในพื้นที่ป่าอนุรักษ์ การมีฐานข้อมูลที่ดินทำกินในชุมชนเดิมที่กำลังทยอยออกประกาศหนังสือรับรองข้อมูลทำกินในชุมชนเดิม จำนวน 1,455 แปลง 10,086 ไร่ และการมีพื้นที่การศึกษาดูงานนานาชาติที่หมู่ 9 เพื่อเรียนรู้เรื่องการจัดการดิน น้ำ ป่า ในตำบลละมอ (ข้อมูลจากเอกสารการดำเนินงานของสภาองค์กรชุมชนตำบลละมอ, สัมภาษณ์ กรกฎาคม 2558)

2. ผลที่เกิดจากกระบวนการสื่อสารของสภาองค์กรชุมชน ตำบลละมอ อำเภอนาโยง จังหวัดตรัง

2.1 การมีส่วนร่วมในขั้นตอนต่างๆ

2.1.1 การมีส่วนร่วมในขั้นการริเริ่มการพัฒนา เป็นขั้นตอนที่ประชาชนผู้เดือดร้อนและกรรมการสภาองค์กรชุมชน คณะทำงานชุดย่อยในสภาองค์กรชุมชนฯ ชุมชน เข้ามามีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหา/สาเหตุของปัญหาภายในชุมชน ตลอดจนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจกำหนดความต้องการของชุมชน และจัดลำดับความสำคัญของความต้องการของชุมชน

“เรามีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนนั้นแหละ ตั้งแต่เดินสำรวจข้อมูลผู้เดือดร้อนในหมู่บ้าน ในพื้นที่หมู่ 1 มีคนเดือดร้อนเรื่องที่ดินประมาณ 60 แปลงเซ็นต์ ที่นี้มีคนมีหลักฐานที่ดิน เช่น สก. 1 มีใบ ภท.5 และมีคนที่ถูกดำเนินคดี 2 แปลง” (นายสันติชัย เพ็งจิตร ผู้ใหญ่บ้านหมู่ 1 อายุ 58 ปี ประธานคณะทำงานที่ดิน, สัมภาษณ์ 24 กันยายน 2558)

2.1.2 การมีส่วนร่วมในขั้นการวางแผนในการพัฒนา ซึ่งเป็นขั้นตอนของการกำหนดนโยบาย วัตถุประสงค์ของแผนงาน วิธีการตลอดจนแนวทางการดำเนินงานและทรัพยากรที่จะใช้ในการดำเนินงาน

“ได้เข้ามามีส่วนร่วมตั้งแต่ต้น และตนเองได้ถูกคัดสรรให้เป็นคณะทำงานที่ดินที่สภาองค์กรชุมชนเป็นผู้แต่งตั้ง จึงต้องมาร่วมกำหนดนโยบายหรือแนวทางแก้ปัญหาที่ดินร่วมกับกรรมการสภาองค์กรชุมชน” (นายสันติชัย เพ็งจิตร ผู้ใหญ่บ้านหมู่ 1 อายุ 58 ปี ประธานคณะทำงานที่ดิน, สัมภาษณ์ 24 กันยายน 2558)

2.1.3 การมีส่วนร่วมในขั้นตอนการดำเนินการพัฒนา เป็นส่วนที่ประชาชนมีส่วนร่วมในการสร้างประโยชน์ให้กับชุมชน โดยได้รับการสนับสนุนด้านงบประมาณเทคโนโลยี ฯลฯ จากองค์กรภาคีพัฒนา

“ก่อนหน้านี้เคยเป็นรองประธานสภาองค์กรชุมชนตำบลละมอ มีที่ดิน 2 แปลง 14 ไร่ อยู่มา 100 กว่าปี สมัยพ่อแม่ เคยทำหน้าที่จัดหาคนมาช่วยทำข้อมูล จัปพิกัด GPS รายแปลง คือเป็นพี่เลี้ยงให้ชาวบ้าน ตอนนี้มีปัญหาเรื่องสุขภาพ จึงถอยออกไป และอยากให้มีการใช้ข้อมูล เปรียบกับเจ้าหน้าที่รัฐไม่อยากเป็นศัตรูกัน” (นายลอบ เอียดจ้อย อายุ 67 ปี, สัมภาษณ์ 24 กันยายน 2558)

“พ่อบอกว่าเรายู่มาเมื่อปี พ.ศ. 2484 เปลี่ยนต้นยางมาแล้วรอบที่ 3 รอบๆ ละ 20-25 ปี มีส่วนร่วมในทุกเรื่องและเดินสำรวจข้อมูลในหมู่ 9 และช่วยเพื่อนหมู่ 3 ด้วยเพราะ ทีมงานเขามีน้อย ช่วยสื่อสารไม่ให้ต้นยางพารา 10 แปลง ถูกโค่นยางตามนโยบายทวงคืนผืนป่า” (นายนิรันดร์ สีเพ็ญ อายุ 41 ปี ผู้เคื้อคร้อนและคณะกรรมการที่ดิน, สัมภาษณ์ 24 กันยายน 2558)

2.1.4 การมีส่วนร่วมในขั้นตอนรับผลประโยชน์จากการพัฒนา ซึ่งเป็นทั้งการได้รับผลประโยชน์ทางด้านวัตถุและทางด้านจิตใจ

“ที่ดินของแม่ถูกนโยบายทวงคืนผืนป่าที่จะถูกตัดโค่นต้นยางพารา 11 ไร่ และอยู่ในระหว่างคดีศาลปกครอง ถูกประกาศตัดโค่นจำนวน 22 แปลง แต่ไม่ถูกตัดโค่น เนื่องจาก มีข้อมูลและเสนอกับผู้ว่าราชการจังหวัด แต่งตั้งคณะกรรมการระดับอำเภอ ระดับจังหวัด เพื่อให้ คณะทำงานฯ ลงมาดูข้อเท็จจริงก่อนการตัดโค่น และมีการสื่อสารอยู่ตลอดเวลาทำให้ไม่ถูกโค่น” (นายศรีพัฒน์ ทองสง อายุ 47 ปี ผู้เคื้อคร้อนและคณะกรรมการที่ดิน, สัมภาษณ์ 24 กันยายน 2558)

“ถูกจับเมื่อปี 2547 แต่อัยการไม่ฟ้องอาญาเพราะสืบข้อเท็จจริงได้ว่าได้รับ ที่ดินมาจากพ่อ-แม่และทำกินมากกว่า 30 ปี แต่ถูกฟ้องเรียกค่าเสียหายทางแพ่งจากกรมอุทยานสัตว์ ป่าและพันธุ์พืช เพราะมีการเปลี่ยนโค่นต้นยางพารา ในข้อหา ยึดครอง ครอบครอง ก่อสร้างและ แผ้วถางวงเงิน 1,434,375 บาท ปัจจุบันรวมดอกเบี้ยที่ถูกเรียกค่าเสียหาย 1,885,001 บาท แต่ตน ไม่ได้จ่าย และได้เข้าร่วมการแก้ปัญหาที่ดินกับเครือข่ายที่ดินรักษ์เทือกเขาบรรทัดและสภาองค์กร ชุมชนตำบลละมอมาตลอด ตนได้รับการปกป้องจากเครือข่ายฯ และสภาองค์กรชุมชนตำบลละมอ ในการทำหนังสือถึงผู้ถึงหน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้ยกเลิกหนี้ทางแพ่งและผ่อนปรนในการทำกินใน ที่ดินที่ถูกฟ้อง” (นายเลิด แท่นมาก ผู้เคื้อคร้อนเรื่องที่ดิน อายุ 70 ปี, สัมภาษณ์ 24 กันยายน 2558)

2.1.5 การมีส่วนร่วมในชั้นประเมินผลการพัฒนา

“มีการประเมินกันเอง ผู้เดือดร้อนร่วมประเมินด้วยได้ เพราะการประชุมสภาองค์กรชุมชนเป็นเวทีเปิด ในเวทีการประชุมเขาจะมีการประเมินแบบไม่เป็นทางการ ผู้เดือดร้อนเข้าฟังได้ แสดงความเห็นได้” (นายชุก เพื่อกชาย อายุ 42 ปี ผู้เดือดร้อนเรื่องที่ดิน, สัมภาษณ์ 23 กันยายน 2558)

“เข้ามามีส่วนร่วมทุกเรื่อง ไม่ทำเป็นเรื่องๆ ใครมีปัญหาอะไรก็ต้องไปบอกต่อ คนเดือดร้อนก็มาเล่าข้อมูลให้ฟัง ตนเองเป็นทั้งผู้เดือดร้อนและผู้ใหญ่บ้าน ทำหน้าที่ประกาศข่าวสารผ่านหอกระจายข่าว ช่วยเดินสำรวจข้อมูลผู้เดือดร้อน สำรวจแล้วมาแยกปัญหา เชิญกรรมการประชุมระดับหมู่บ้าน จัดให้มีการประชุมรับรองข้อมูลในเวทีหมู่บ้าน และตนเองก็เป็นผู้รับประโยชน์คนหนึ่งที่ได้รับหนังสือรับรองข้อมูลการทำกินในชุมชนเดิมด้วย” (นางศรทรา เพ็งพิศ อายุ 52 ปี ผู้ใหญ่บ้านและผู้เดือดร้อน หมู่ 4 ตำบลละมอ, สัมภาษณ์ 24 กันยายน 2558)

นอกจากนี้ กลุ่มเป้าหมายยังได้ระบุว่าการสื่อสารของสภาองค์กรชุมชนตำบลละมอทำให้รู้แนวทางแก้ไขปัญหาที่ดิน โดยใช้ช่องทางของกฎหมาย พ.ร.บ.สภาองค์กรชุมชนตำบล มาร่างเป็นกติกาในการจัดการทรัพยากร ดิน น้ำ ป่า ที่เป็นความรู้ใหม่คือการทำข้อมูลที่ดินรายครัวเรือน ประวัติการครอบครอง การรังวัดที่ดินรายแปลง การทำแผนที่ทำมือ การทำแผนที่สารสนเทศทางภูมิศาสตร์ เพื่อเป็นเครื่องมือและความรู้ในการแก้ปัญหาที่ดิน ตลอดจนทำให้ได้รับรู้นโยบายของรัฐบาลในการแก้ปัญหาที่ดิน เช่น มติ ครม. 30 มิถุนายน พ.ศ. 2541 พระราชบัญญัติจัดสรรที่ดิน พ.ศ. 2511 และที่ทำให้ประชาชนในตำบลตื่นตัวมากที่สุดในการเรียนรู้เรื่องการแก้ปัญหาที่ดิน คือ นโยบายทวงคืนผืนป่าของรัฐบาลชุดปัจจุบัน เพราะส่งผลกระทบต่อประชาชนในพื้นที่โดยตรง เช่น ในกรณีถูกปิดประกาศตัดโค่นต้นยางพาราในพื้นที่ ทำให้ผู้เดือดร้อนในตำบลต้องหันมาศึกษาคำแถลงนโยบายของนายกรัฐมนตรี พลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา เมื่อวันที่ 12 กันยายน 2557 ในข้อ 9.3 ที่ว่า “ในระยะต่อไป พัฒนาระบบบริหารจัดการที่ดินและแก้ไขการบุกรุกที่ดินของรัฐโดยยึดแนวพระราชดำริที่ให้ประชาชนสามารถอยู่ร่วมกับป่าได้ เช่น กำหนดเขตป่าชุมชนให้ชัดเจน พื้นที่ใดที่สงวนหรือกันไว้เป็นพื้นที่ป่าสมบูรณ์ก็ใช้มาตรการทางกฎหมายเคร่งครัด พื้นที่ใดสมควรให้ประชาชนใช้ประโยชน์ได้ก็ผ่อนผันให้ตามความจำเป็นโดยใช้มาตรการทางการบริหารจัดการ มาตรการทางสังคมจิตวิทยาและการปลูกป่าทดแทนเข้าดำเนินการ ทั้งนี้ให้เชื่อมโยงกับการส่งเสริมการมีอาชีพและรายได้อื่นอันเป็นบ่อเกิดของเศรษฐกิจชุมชนที่ต่อเนื่องเพื่อให้คนเหล่านั้นสามารถพึ่งตนเองได้ตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง โดยที่ดินยังเป็นของรัฐ จะจัดทำฐานข้อมูลเพื่อบริหารจัดการ จัดทำทะเบียนผู้ถือครองที่ดินในที่ดินของรัฐ ปรับปรุงกลไกการบริหารจัดการที่ดินของรัฐและเอกชนให้มีเอกภาพเพื่อทำหน้าที่กำหนดนโยบายด้านที่ดินใน

ภาพรวมและปรับปรุงกลไกภายในเพื่อกระจายการถือครองที่ดิน เร่งรัดการจัดสรรที่ดินให้แก่ผู้ยากไร้ โดยไม่ต้องเป็นกรรมสิทธิ์ แต่รับรองสิทธิร่วมในการจัดการที่ดินของชุมชน กำหนดรูปแบบที่เหมาะสมของธนาคารที่ดินเพื่อให้เป็นกลไกในการนำทรัพยากรที่ดินมาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด”

และที่เป็นพระมหากรุณาธิคุณอย่างล้นพ้น คือการที่ได้รับรู้พระบรมราโชวาทของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ที่พระราชทานแก่คณะกรรมการจัดงานวันรพี ณ พระตำหนักจิตรลดารโหฐาน เมื่อวันที่ 27 มิถุนายน 2516 เรื่องกฎหมายมีไว้สำหรับให้ความสงบสุขในบ้านเมือง

“การสื่อสารให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็ง ทำให้เขารู้ปัญหาและสื่อสารให้เห็นว่าเป็นปัญหาที่ร่วมกัน ชกมวยเขาต้องชกสองคน ที่ผ่านมาสื่อสารด้วยการประชุมเป็นหลัก แต่ในความเป็นจริงสื่อสารรูปแบบไหนก็ได้ถ้ารับใช้ชาวบ้าน” (นายชุก เพ็ญชาย อายุ 42 ปีชาวบ้านที่เค็ดร่อนเรื่องที่ดิน, สัมภาษณ์ 24 กันยายน 2558)

การสื่อสารส่งผลต่อการรวมกลุ่มในการทำประโยชน์สาธารณะของหมู่บ้าน (หมู่ 6) เช่น การซ่อมแซมประปา การรวมกลุ่มเพื่อให้มีการประกาศยกเลิกทุ่งสงวนเลี้ยงสัตว์ ซึ่งอยู่ในกระบวนการพิสูจน์ข้อเท็จจริงจากคณะกรรมการอำเภอ (นางวิกานดา เขียวคำ ผู้ใหญ่บ้านหมู่ 6 อายุ 50 ปี, สัมภาษณ์ 24 กันยายน 2558)

สภาองค์กรชุมชน ทำเพื่อลูกหลาน ถ้าไม่ทำในรุ่นเรา รุ่นลูกหลานก็ลำบาก ทำไม่ถูก (นายลอย เอียดชัย อายุ 67 ปี, สัมภาษณ์ 24 กันยายน 2558)

2.2 การเปลี่ยนแปลงที่เกิดจากการดำเนินงานและการสื่อสารของสภาองค์กรชุมชนตำบลละมอ

2.2.1 ด้านการมีส่วนร่วมของกลุ่มเป้าหมายที่เป็นผู้เค็ดร่อนและท้องถิ่นท้องที่ เพราะการขับเคลื่อนแก้ปัญหาที่ดินจะสำเร็จได้ คนที่เค็ดร่อนต้องเป็นแกนหลักในการทำข้อมูลของตนเอง ไม่มีใครทำแทนให้ได้ ในปัจจุบันผู้ลงทะเบียน 700 ครัวเรือน ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการขั้นตอนต่างๆ อย่างน้อยที่สุดก็เข้าร่วมประชุม ร่วมดำเนินการในขั้นตอนของการจัดทำข้อมูลที่ดินทำแผนที่ของตนเอง ด้านผู้ใหญ่บ้านในหมู่บ้านที่มีปัญหาที่ดิน ก็ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาที่ดิน เข้าร่วมในการสื่อสารทำความเข้าใจในระดับหมู่บ้าน การจัดเวทีรับรองข้อมูลในเวทีประชาคมหมู่บ้าน ก่อนเวทีระดับตำบล ด้านกำนันก็มีส่วนร่วมในฐานะผู้ทรงคุณวุฒิของสภาองค์กรชุมชนตำบล และเป็นผู้ลงนามในหนังสือรับรองข้อมูลการทำกินของชุมชนในที่ดินเดิมสำหรับองค์การบริหารปกครองส่วนท้องถิ่นหรือ อบต. ก็เป็นตามแนวทางในการแก้ไขปัญหาที่ดินของนายกองค์การบริหารส่วนตำบลแต่ละคน อย่างไรก็ตาม สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลบางท่านก็เห็นด้วยกับแนวทางการแก้ไขปัญหาที่ดินของสภาองค์กรชุมชนตำบลละมอที่มีเป้าหมายเพื่อ

1) ต้องการแก้ปัญหาและป้องกันการบุกรุกป่า 2) ต้องการให้มีทำแนวเขตที่ดินทำกินของประชาชนออกจากเขตป่าให้ชัดเจน 3) ต้องการให้ครัวเรือนที่อยู่ในแนวป่าเขตช่วยเป็นเกราะในการรักษาป่า และ 4) ต้องการให้มีการจัดทำข้อมูลของประชาชนที่เดือดร้อนเรื่องที่ดินทำกินในระบบสารสนเทศทางภูมิศาสตร์ นำไปสู่การรับรองข้อมูลที่ดินทำกินและเป็นเครื่องมือในการแก้ปัญหาที่ดินตามกระบวนการของกฎหมายที่เกี่ยวข้องและนโยบายของรัฐบาล

2.2.2 สภาองค์กรชุมชนและผู้เดือดร้อนมีระบบสารสนเทศด้านที่ดินของชุมชนเป็นเครื่องมือในการสื่อสาร เจรจา ประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและระดับนโยบาย รูปธรรมของการเปลี่ยนแปลงพื้นที่ เห็นข้อมูลแต่ละหมู่บ้าน เห็นคนเดือดร้อน รู้แนวเขตที่ดินทำกิน และเขตป่า คือทำให้ทราบแนวเขตของป่าต่างๆ รู้ว่าที่ของใครอยู่ตรงไหน มีการทำระบบสารสนเทศของผู้เดือดร้อนกับของหน่วยงานที่มีการจับพิกัดตรงกัน ปัจจุบันสภาองค์กรชุมชนและผู้เดือดร้อนมีข้อมูลที่ใช้เจรจาได้ ในอนาคตต้องทำแผนที่ให้เห็นทั้งตำบล

“ต้องรับรองข้อมูลไว้ก่อน อย่ารอให้ถูกจับ รับรองข้อมูลสร้างหลักฐานไว้กับพี่น้อง เอาข้อมูลมาใช้ได้ ของพี่น้องที่โดนจับ สร้างร่องรอยให้ชาวบ้านได้ใช้ประโยชน์” (นางศรัทธา เพ็งพิศ อายุ 52 ปี ผู้ใหญ่บ้านและผู้เดือดร้อน หมู่ 4 ตำบลละมอ, สัมภาษณ์ 24 กันยายน 2558)

2.2.3 ด้านการยอมรับข้อมูลการแก้ปัญหาที่ดินของชุมชนจากหน่วยงานในจังหวัดและฝ่ายนโยบาย กรณีในระดับจังหวัด เช่น ผู้ว่าราชการจังหวัด ส.ป.ก.จังหวัด นายอำเภอ ให้ความร่วมมือในการประสานงาน เช่นการเจรจาครั้งล่าสุด ผู้ว่าราชการจังหวัดตรัง เห็นด้วยและแต่งตั้งคณะงานแก้ไขปัญหาที่ดินจังหวัดตรัง ที่มีผู้ว่าราชการจังหวัดเป็นประธาน และมีผู้แทนของสภาองค์กรชุมชนตำบลละมอและสภาองค์กรชุมชนในจังหวัดร่วมเป็นคณะทำงานด้วย พร้อมด้วยการแต่งตั้งคณะทำงานแก้ไขปัญหาที่ดินระดับอำเภอ ที่มีนายอำเภอเป็นประธาน และมีผู้แทนของสภาองค์กรชุมชนร่วมเป็นคณะทำงานด้วย เพื่อทำหน้าที่ลงไปดูข้อเท็จจริงในพื้นที่ ในพื้นที่ที่ถูกประกาศทวงคืนป่า ที่ตำบลละมอมีพื้นที่ที่ถูกประกาศทวงคืนผืนป่า จำนวน 22 แปลง แต่ยังไม่ถึงขึ้นตัดโค่นจากทหาร เพราะต้องให้คณะกรรมการระดับอำเภอและจังหวัดที่ผู้ว่าราชการจังหวัดแต่งตั้ง ได้ลงไปดูข้อเท็จจริงก่อน

“คณะจังหวัดตั้งแล้วแต่ยังไม่ได้ประชุมฯ แต่ข้อมูลและข้อเสนอทำให้การตัดโค่นต้นยางพาราถูกชะลอลง ที่จริงเขาขอกำลังเบียดเบียนแล้ว แต่เรามีข้อมูล เรามีข้อเสนอทำให้การตัดโค่นไม่ถูกกระทำในทันที เหมือนพื้นที่อื่น” (นายสายัญ ทองสม ที่ปรึกษาในสภาองค์กรชุมชนตำบลละมอ อายุ 62 ปี, 24 กันยายน 2558)

นอกจากนี้การทำประปาภูเขา ในปี 2558 ซึ่งเป็นแผนงานหนึ่งของสภาองค์การชุมชนตำบลละมอ ซึ่งสัมพันธ์กับการบริหารจัดการ ดิน น้ำ ป่า ได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากองค์การบริหารส่วนจังหวัด เพื่อสมทบกับงบประมาณของชุมชนและสภาองค์การชุมชนในการประปาภูเขา

ภาพที่ 4.3 สภาองค์การชุมชนตำบลละมอร่วมกับเครือข่ายชุมชนแก้ปัญหาที่ดินภาคใต้ ยื่นหนังสือกับผู้ว่าราชการ จ.ตรัง และนายทหาร เพื่อให้ดำเนินการแก้ปัญหาที่ดินในแนวทาง “รักษาป่า รักษาดิน คนอยู่ได้ ป่าอยู่ดี” เมื่อวันที่ 7 ตุลาคม 2558 ที่โรงแรมตรัง อ.เมือง จ.ตรัง

2.2.4 ด้านการดูแลรักษาป่า มีชุดราษฎรอาสาสมัครพิทักษ์ป่า ทำหน้าที่เฝ้าระวังดูแลรักษาป่าอนุรักษ์ในตำบลละมอ โดยชาวบ้านจัดตั้ง “กลุ่มรักษ์ป่า” มีทีมงานกว่า 50 คน ดำเนินกิจกรรมกระตุ้นจิตสำนึกคนในตำบล ให้เกิดการหวงแหนธรรมชาติ เห็นประโยชน์และโทษที่เกิดขึ้นถ้าไม่มีป่า จนทางจังหวัดมีคำสั่งแต่งตั้งหมู่บ้าน “รักษ์ป่าต้นน้ำ” จัดให้มีการฝึกอบรมอาสาสมัครพิทักษ์ป่าภายใต้ชื่อ “กลุ่มราษฎรอาสาสมัครพิทักษ์ป่า” ได้ดำเนินกิจกรรมอย่างต่อเนื่องในเรื่องการปลูกต้นไม้ การปล่อยปลา การจัดทำฝายเก็บน้ำ เป็นต้น

2.2.5 เกิดการขยายเครือข่ายและบันทึกความร่วมมือการแก้ไขความเดือดร้อนเรื่องที่ดิน โดยใช้ข้อมูลเป็นเครื่องมือ ของภาคประชาชนใน 5 จังหวัดคือพัทลุง ตรัง สงขลา นครศรีธรรมราช สตูล โดยได้มีการนำเสนอข้อมูลการแก้ปัญหาที่ดินและผลกระทบจากนโยบาย

ทวงคืนผืนป่าต่อกองทัพอากาศ 4 เพื่อการขับเคลื่อนนโยบายการแก้ปัญหาที่ดินของเครือข่ายองค์กรชุมชน เมื่อเดือนสิงหาคม 2558 และครั้งล่าสุดเมื่อวันที่ 6-7 ตุลาคม 2558 ได้จัดเวทีสานพลังความร่วมมือ ยึดถือแนวทางพระราชดำริ ตามที่รัฐบาลแถลงนโยบาย ไปสู่กรอบแนวคิดคนปักษ์ใต้ “ป่าต้องอยู่ได้ คนต้องอยู่ดี” ที่โรงแรมตรัง อ.เมือง จ.ตรัง โดยมีผู้ว่าราชการจังหวัดตรัง ผู้แทนแม่ทัพภาค 4 ร่วมเสวนาด้วย พร้อมผู้นำที่ดินเข้าร่วมบันทึกความเข้าใจกับผู้นำชุมชนที่ทำงานที่ดินใน 12 จังหวัดภาคใต้

2.2.6 เกื้อหนุนข้อมูลความเดือดร้อนเรื่องที่ดินของประชาชนในภาพรวม คือในพื้นที่ตำบลละมอ มีประชากร 1,918 คน ครัวเรือน 7,350 คน มีพื้นที่ 41,185 ไร่ ที่ดินที่ประชาชนมีปัญหาที่ดิน 3,586 ราย 3,609 แปลง จำนวน 33,853 ไร่ สภาพปัญหาส่วนใหญ่ถูกประกาศเป็นป่าสงวนและอุทยานในหมู่ 1, 3, 4, 8, 9 ที่สาธารณะในหมู่ 2, 6, 7 ในหมู่ 5 มีป่าสงวนเล็กน้อย มีพื้นที่ได้ดำเนินการจัดทำข้อมูลความเดือดร้อน ในแต่ละหมู่บ้านแล้วดังนี้

- พื้นที่หมู่ 1 อยู่ในเขตป่าอนุรักษ์ 459 ราย 459 แปลง จำนวน 4,838 ไร่
- พื้นที่หมู่ 3 อยู่เขตป่าอนุรักษ์จำนวน 396 ราย 396 แปลง จำนวน 8,103 ไร่
- พื้นที่หมู่ 4 จำนวน 934 ราย 934 แปลง จำนวน 8,103 ไร่
- พื้นที่หมู่ 8 จำนวน 864 ราย 864 แปลง จำนวน 8,208 ไร่
- พื้นที่หมู่ 9 จำนวน 863 ราย 863 แปลง จำนวน 8,216 ไร่

2.2.7 การออกหนังสือรับรองข้อมูลทำกินในชุมชนเดิม กรณีที่ดินในที่สาธารณะ ออกหนังสือรับรองข้อมูลการทำกินในชุมชนเดิมในพื้นที่หมู่ 2, 6, 7 ในที่สาธารณะ จำนวน 30 แปลง 167 ไร่ ซึ่งในสภาพองค์การบริหารส่วนตำบลละมอได้มีมติยกเลิกแล้ว เหลือกระบวนการของหน่วยงานในระดับอำเภอและจังหวัดดำเนินการให้สมบูรณ์ต่อไป

2.2.8 การออกหนังสือรับรองข้อมูลที่ดินทำกินในชุมชนเดิมในที่ประกาศป่าสงวนแห่งชาติ จำนวน 522 แปลง 489 ราย รวมทั้งสิ้น 6,475 ไร่ และมีการทำหนังสือขอทราบข้อเท็จจริงของพื้นที่ หมู่ 3, 4, 8, 9 ของตำบลละมอว่า อยู่ในพื้นที่ประกาศเป็นอุทยานแห่งชาติจริงหรือไม่ เพราะในท้ายพระราชกฤษฎีกาประกาศอุทยานแห่งชาติเขาปู่เขาเข่าไม่มีชื่อตำบลละมอ ถึงหน่วยงานที่เกี่ยวข้องผ่านองค์การบริหารส่วนตำบลละมอ

2.2.9 การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน ในการส่งเสริมงานพัฒนาเพื่อแก้ปัญหาสาธารณะของชุมชนในด้านอื่นๆ ที่มากกว่าเรื่องการแก้ปัญหาที่ดิน เช่น การจัดการดูแลทรัพยากรที่ครอบคลุมเรื่องการจัดการน้ำ ดูแลรักษาป่า การให้ความสำคัญกับงานวัฒนธรรมของชุมชนเช่นการเสริมอนุรักษ์ศิลปพื้นบ้าน เป็นต้น

ภาพที่ 4.4 เวทีมอบหนังสือรับรองข้อมูลการทำกินของชุมชนในที่ดินเดิม
เมื่อวันที่ 25 เมษายน 2558 ณ ที่ทำการหมู่ที่ 4 ตำบลละมอ อ.นาโยง
จ.ตรัง

ภาพที่ 4.5 กิจกรรมงานพัฒนาใน ต.ละมอ อ.นาโยง จ.ตรัง

2.2.10 มีกองทุนที่ดินเพื่อแก้ปัญหาที่ดินของชุมชนในระดับตำบล

2.2.11 เกิดศูนย์เรียนรู้เพื่อการสื่อสารและศึกษาดูงาน การจัดการทรัพยากรดิน น้ำ ป่าของตำบลละมอ ในพื้นที่หมู่ที่ 9 ตำบลละมอ

สรุปกระบวนการสื่อสารของสภาองค์กรชุมชนตำบลละมอจากการศึกษาจากเอกสารของสภาองค์กรชุมชนตำบลละมอ การเข้าร่วมสังเกตการณ์แบบมีส่วนร่วมและการสัมภาษณ์กลุ่มประชากรเป้าหมาย

ผู้ส่งสาร	สาร	สื่อ / ช่องทางการสื่อสาร	ผู้รับสาร
1. คณะกรรมการและ ผู้ทรงคุณวุฒิของ สภาองค์กรชุมชน ตำบลละมอ 2. คณะทำงานที่ดิน ตำบลละมอ ในสภา องค์กรชุมชนตำบล ละมอ	<ul style="list-style-type: none"> - ข้อมูลความรู้เรื่องกฎหมายที่ประกาศป้อนุรักษ์ และป่าอื่นๆ - ข้อมูลความเดือดร้อนและผลกระทบต่อชุมชนที่เดือดร้อนเรื่องที่ดินทำกิน - ข้อมูลกฎหมายและมติ ครม. ที่ใช้เป็นเครื่องมือในการแก้ปัญหาที่ดิน - ข้อมูลนโยบายของรัฐบาลในการแก้ปัญหาที่ดิน - ข้อมูลความเคลื่อนไหวในการแก้ปัญหาที่ดินของเครือข่าย อื่นๆทั้งในระดับจังหวัด ในภาค และภูมิภาคอื่นๆ - เป้าหมายแนวทาง กระบวนการในแก้ไขปัญหาที่ดินของสภาองค์กรชุมชน - กติกาในการบริหารจัดการที่ดิน น้ำ ป่า และการจัดการทุนของสภาองค์กรชุมชนตำบลฯ - ข้อมูลการรับรองข้อมูลที่ดินทำกินในชุมชนเดิม - ข้อเสนอเพื่อการผลักดันนโยบาย 	<ul style="list-style-type: none"> สื่อที่ใช้ - สื่อบุคคล - สื่อชุมชนเช่นหอกระจายข่าว - สื่อเฉพาะกิจ - สื่อเอกสาร - สื่อนิทรรศการ - เพาเวอร์พอยท์ - ภาพ / เสียง - สื่อมวลชน - ช่องทางการสื่อสาร - การประชุมประจำเดือนของสภาองค์กรชุมชนตำบลละมอ และการประชุมของเครือข่ายที่ดินองค์กรชุมชนรักเพื่อเขาบรรทัด - การประชุมสัมมาของเครือข่ายองค์กรชุมชนแก้ปัญหาที่ดินเพื่อเขาบรรทัด - การสัมมนาสรุปบทเรียนร่วมกับเครือข่ายที่ดินภาคใต้ - การสื่อสารผ่านงานสมัชชาขบวนการองค์กรชุมชนจังหวัดตรัง - การสื่อสารผ่านหอกระจายข่าว - การสื่อสารผ่านสื่อใหม่ เช่น เฟสบุ๊ก กลุ่มไลน์งานพัฒนาของชุมชนในภาคใต้ 	<ul style="list-style-type: none"> - ประชาชนที่เดือดร้อนเรื่องที่ดินในตำบล - คณะกรรมการและทำงานของสภาองค์กรชุมชน - กลุ่มเครือข่ายองค์กรชุมชนในตำบล - ท้องถิ่น ท้องที่ - องค์การบริหารส่วนจังหวัด - บุคคล/หน่วยงานของราชการ เช่นนายอำเภอผู้ว่าราชการจังหวัดหน่วยงานที่ดูแลเรื่องที่ดินในจังหวัด - ฝ่ายนโยบายระดับภาค/ชาติ เช่น แม่ทัพภาค 4 หรือตัวแทนรัฐบาล - เครือข่ายองค์กรชุมชนแก้ปัญหาที่ดินในเพื่อเขาบรรทัด เครือข่ายชุมชนที่ดินภาคใต้ และภูมิภาคอื่นๆ - สื่อท้องถิ่น สื่อมวลชน - นักวิชาการ - หน่วยงานที่สนับสนุน

ผู้ส่งสาร	สาร	สื่อ / ช่องทางการสื่อสาร	ผู้รับสาร
	- สารสำคัญของการทำงานที่ ความร่วมมือกับเครือข่ายที่ดิน รักษ์เพื่อเกษตรกรรมในพื้นที่ 5 จังหวัด	- การสื่อสารผ่านช่องทางของสื่อ ท้องถิ่นและสื่อมวลชน ระดับชาติ	งานพัฒนาชุมชน
3. ผู้เดือดร้อนเรื่อง ที่ดินทำกินใน ตำบลละมอ	- ข้อมูลความเดือดร้อนเรื่องที่ดิน ของตนเอง ประวัติการทำกินใน ที่ดิน - ใบเอกสารหลักฐานการทำกิน หรือครอบครองที่ดิน (ถ้ามี) - หนังสือรับรองข้อมูลการทำกิน ของชุมชนเดิม - ผลกระทบที่ได้รับจากการไม่มี เอกสารสิทธิ์ในที่ดินอันเนื่องมา จากถูกกฎหมายประกาศทับที่ทำ กิน เช่น การถูกฟ้องร้อง การถูก จับกุมดำเนินคดี การไม่สามารถ เปลี่ยนโฉนดที่ดินขางพาราได้ การ ถูกประกาศถูกคืนผืนป่า เป็นต้น	- การสื่อสารผ่านเวทีประชุมของ คณะกรรมการสภาองค์กร ชุมชนฯ การประชุมของ คณะทำงานที่ดินตำบล - การประชุมในเวทีประสาน งาน/เจรจา กับหน่วยงานงาน - เวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้/การ สัมมนา ศึกษาดูงาน - สื่อท้องถิ่น สื่อมวลชน	- ประชาชนที่เดือดร้อนเรื่อง ที่ดินในตำบล - คณะกรรมการและทำงาน ของสภาองค์กรชุมชน - กลุ่มเครือข่ายองค์กรชุมชน ในตำบล - ท้องถิ่น ท้องที่ - องค์การบริหารส่วนจังหวัด - บุคคล/หน่วยงานของ ราชการ เช่น นายอำเภอ ผู้ว่าราชการจังหวัด หน่วยงานที่ดูแลเรื่องที่ดิน ในจังหวัด - นักวิชาการ

ด้านผลที่เกิดขึ้นจากกระบวนการสื่อสารของสภาองค์กรชุมชนตำบลละมอพบว่า
ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมของผู้เดือดร้อน ท้องถิ่น ท้องที่ ที่ร่วมสนับสนุนการแก้ปัญหาที่ดินตาม
แนวทางของ พ.ร.บ.สภาองค์กรชุมชนตำบล ส่งผลต่อการจัดทำข้อมูลผู้เดือดร้อนในตำบลละมอที่
เป็นระบบสารสนเทศทางภูมิศาสตร์ ที่มีความถูกต้องทันสมัย ใช้ในการเจรจาผลักดันการแก้ปัญหา
ที่ดินได้ ส่งผลต่อการสร้างและขยายเครือข่ายในพื้นที่ห้าหวัด คือ จ.ตรัง จ.พัทลุง
จ.นครศรีธรรมราช จ.สตูล จ.สงขลา เพื่อเพิ่มน้ำหนักในการผลักดันเชิงนโยบายและการทำงานบน
พื้นฐานของข้อมูล การแลกเปลี่ยนประสบการณ์และความรู้ ส่งผลต่อการยอมรับของหน่วยงานจาก
การใช้ข้อมูลเพื่อแก้ปัญหาที่ดินของชุมชน ส่งผลต่อการออกหนังสือรับรองข้อมูลการทำกินของ
ชุมชนในที่ดินเดิม ส่งผลต่อการมีกองทุนที่ดินของชุมชน ส่งผลต่อการมีศูนย์เรียนรู้ในเรื่องการ
จัดการทรัพยากร ดิน น้ำ ป่า และที่สำคัญคือกระบวนการสื่อสารของสภาองค์กรชุมชนตำบลละมอ
ส่งผลการสร้างคามเข้มแข็งขององค์กรชุมชน ชุมชน ในการพัฒนาตำบลละมอไปสู่ตำบลจัดการ
ตนเองในทุกๆ ด้านที่มากกว่าการแก้ปัญหาที่ดิน

บทที่ 5

สรุปการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง “การสื่อสารของสภาองค์กรชุมชนตำบลละมอ อำเภอนาโยง จังหวัดตรัง เพื่อแก้ปัญหาที่ดินทำกิน” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา 1) กระบวนการสื่อสารของสภาองค์กรชุมชนตำบลละมอ อำเภอนาโยง จังหวัดตรัง เพื่อแก้ปัญหาที่ดินทำกินของชุมชน และ 2) ผลที่เกิดจากกระบวนการสื่อสารของสภาองค์กรชุมชนตำบลละมอ อำเภอนาโยง จังหวัดตรัง

สรุปผลการวิจัยจากการสัมภาษณ์ประชากรเป้าหมาย ที่เลือกแบบเจาะจงจำนวน 15 คน ซึ่งมีคำถามหลัก 2 ส่วนคือ ส่วนที่ 1 กระบวนการสื่อสารของสภาองค์กรชุมชนตำบลละมอเพื่อแก้ปัญหาที่ดินทำกิน โดยการสัมภาษณ์กรรมการและที่ปรึกษาของสภาองค์กรชุมชนตำบลละมอ รวมจำนวน 3 คน ส่วนที่ 2 ผลจากกระบวนการสื่อสารของสภาองค์กรชุมชนตำบลละมอ เพื่อแก้ปัญหาที่ดินทำกิน โดยการสัมภาษณ์ผู้นำท้องถิ่น ท้องที่ รวมจำนวน 4 คน และผู้นำชุมชนที่เป็นผู้เดือดร้อนเรื่องที่ดินทำกิน 8 คน รวมการศึกษาจากเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานของสภาองค์กรชุมชนตำบลละมอ และการสังเกตการณ์ประชุมสภาองค์กรชุมชนตำบลละมออย่างมีส่วนร่วม สรุปผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ได้ดังนี้

1. สรุปการวิจัย

ผู้วิจัยสรุปผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ใน 2 ข้อคือ 1) กระบวนการสื่อสารของสภาองค์กรชุมชนตำบลละมอ อำเภอนาโยง จังหวัดตรัง เพื่อแก้ปัญหาที่ดินทำกินของชุมชน 2) ผลจากกระบวนการสื่อสารของสภาองค์กรชุมชนตำบลละมอ อำเภอนาโยง จังหวัดตรัง

1.1 กระบวนการสื่อสารของสภาองค์กรชุมชนตำบลละมอ อำเภอนาโยง จังหวัดตรัง เพื่อแก้ปัญหาที่ดินทำกินของชุมชน

1.1.1 ด้านผู้ส่งสาร

กรรมการและที่ปรึกษาของสภาองค์กรชุมชนตำบลละมอ มีหน้าที่หลักในการสื่อสาร และเป็นผู้ที่บทบาทสำคัญในการแก้ปัญหาที่ดินของตำบลละมอ อำเภอนาโยง จังหวัดตรัง โดยมีการทำงานร่วมกับเครือข่ายที่ดินรักย์เทือกเขาบรรทัด ซึ่งมีผู้เดือดร้อนบริเวณเทือกเขาบรรทัด ครอบคลุมจังหวัดตรัง สตูล พัทลุง นครศรีธรรมราช สงขลา มาตั้งแต่ปี 2535 ถึงปัจจุบัน

ทั้งนี้เมื่อมีการจัดตั้งสภาองค์กรชุมชนตำบลละมอในปี 2555 ได้มีการสื่อสารเพื่อสำรวจข้อมูลผู้เดือดร้อนของคนทั้งตำบล ในประเด็นปัญหาที่ประชาชนต้องการแก้ไขมากที่สุด ผลการสำรวจพบว่าประชาชนต้องการให้แก้ปัญหาดินมากที่สุด สภาองค์กรชุมชนตำบลละมอจึงได้ร่างระเบียบกติกากในการจัดการบริหารจัดการทรัพยากร ดิน น้ำ ป่า มีการจัดตั้งคณะทำงานแก้ปัญหาที่ดิน ตั้งกองทุนที่ดิน โดยอาศัย พ.ร.บ.สภาองค์กรชุมชนตำบล 2551 เป็นเครื่องมือ โดยได้จัดทำแผนพัฒนาแก้ปัญหาที่ดินและอื่นๆ ในนามคณะกรรมการสภาองค์กรชุมชนตำบลละมอ ร่วมกับผู้เดือดร้อนเรื่องที่ดินที่ลงทะเบียนและท้องถิ่น ท้องที่ๆเห็นด้วย โดยสภาองค์กรชุมชนตำบลละมอ มีการกิจตามโครงสร้างในงาน 4 ด้านแต่ละด้านจะมีคณะทำงานของตนเอง คือ 1. งานด้านทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม โดยมีคณะทำงานที่ดิน คณะทำงานจัดการน้ำ ทีมอาสาสมัครพิทักษ์ป่า และทีมบริหารจัดการกองทุน 2. งานด้านสังคมและการเมือง โดยทีมและศูนย์เรียนรู้ 3. งานด้านวัฒนธรรม มีทีมศิลปินพื้นบ้าน 4. งานด้านเศรษฐกิจ ทั้งนี้งานด้านการสื่อสารของสภาองค์กรชุมชนตำบลละมอ เป็นหน้าที่ของกรรมการและเลขานุการสภาองค์กรชุมชนตำบลละมอ

โดยคณะกรรมการสภาองค์กรชุมชนมีบทบาทในการบริหารจัดการงานของสภาองค์กรชุมชนตามภารกิจและสื่อสารสร้างความเข้าใจให้ข้อมูล ความรู้ แจ้งข่าวสารการแก้ปัญหาที่ดินในพื้นที่ตำบลละมอให้กับกลุ่มเป้าหมายหลัก 3 กลุ่มคือ

1. กลุ่มที่เป็นผู้เดือดร้อนเรื่องที่ดินทำกินซึ่งมาลงทะเบียนกับสภาองค์กรชุมชนตำบลละมอ เพื่อให้ผู้เดือดร้อนได้รับทราบถึงสถานการณ์ปัญหาที่ดิน สถานการณ์ทางด้านกฎหมายและนโยบายของรัฐบาลในการแก้ปัญหาที่ดิน รวมทั้งส่งเสริมให้ผู้เดือดร้อนเข้ามาเป็นแกนหลักในการแก้ปัญหาที่ดินของตนเองร่วมกับผู้เดือดร้อนคนอื่นๆในตำบล

2. กลุ่มเป้าหมายสนับสนุนในตำบลละมอคือกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน องค์กรบริหารส่วนตำบล เพื่อสนับสนุนการแก้ปัญหาที่ดินในตำบล

3. กลุ่มเป้าหมายที่เป็นหน่วยงาน ราชการ และระดับนโยบาย

โดยทิศทางและรูปแบบการสื่อสารของกรรมการและที่ปรึกษาของสภาองค์กรชุมชนตำบลละมอ ดำเนินการการสื่อสารในลักษณะดังนี้

1. เป็นการสื่อสารในรูปแบบปรึกษาหารือและการมีส่วนร่วมกับกลุ่มเป้าหมายหลักและกลุ่มเป้าหมายสนับสนุน ในทุกระดับของการทำงาน ซึ่งสภาองค์กรชุมชนฯ ได้สร้างกลไกของการมีส่วนร่วม ในคณะกรรมการของสภาองค์กรชุมชนฯ และคณะทำงานย่อยของสภาองค์กรชุมชนฯ ที่มีกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน สมาชิกสภาองค์กรบริหารส่วนตำบลเป็นที่ปรึกษาและสภาองค์กรชุมชนฯ มีการประชุมทุกเดือน

2. ใช้มูลเป็นเครื่องมือในการสื่อสาร กับทุกกลุ่มเป้าหมาย

3. เป็นการสื่อสารที่คาดหวังความสำเร็จจากกลุ่มเป้าหมายหลักคือทำให้ผู้เดือดร้อน เข้าถึง เข้าใจ นำไปปฏิบัติได้ พึ่งตนเองได้ ไม่นั่งรอให้คนอื่นมาเป็นคนทำให้ การสื่อสารเป็นแนวราบ ที่ไม่ใช่สื่อสารแบบสั่งการ แต่เป็นการสื่อสารที่เน้นการมีส่วนร่วม ทุกฝ่ายสามารถให้ความเห็นได้ โดยคณะกรรมการและผู้เดือดร้อน เป็นทั้งผู้รับสารและผู้ส่งสาร เพราะเมื่อผู้เดือดร้อนจัดทำข้อมูลได้ด้วยตนเอง ผู้เดือดร้อนสามารถสื่อสารในสิ่งที่เขาทำเพื่อการบอกเล่า และสร้างการเรียนรู้ให้กับผู้เดือดร้อนอื่นๆ ในชุมชนได้

4. มีการสื่อสารเพื่อการพัฒนาตามกระบวนการทัศน์ใหม่ ที่มุ่งเน้นการมีส่วนร่วมของประชาชนคือ

- เป็นการสื่อสารแบบสองทาง (Two –way communication) เป็นการส่งสารที่ผู้ส่งสารคือ กรรมการและผู้ทรงคุณวุฒิของสภาองค์กรชุมชนฯและผู้รับสารคือผู้เดือดร้อน เรื่องที่ดินและผู้สนับสนุนในตำบลสื่อสารได้ตอบกันอยู่ตลอดเวลา มีทิศทางสื่อสารหลายทิศทางทั้งจากบนลงล่าง ล่างขึ้นบนและแบบแนวราบ

- การสื่อสารแบบมีส่วนร่วม (Participatory Communication) เป็นการสื่อสารตามแนวคิดการมีส่วนร่วมของประชาชนผู้เดือดร้อน เริ่มจากความต้องการของประชาชน แทนความต้องการของสภาองค์กรชุมชนเพียงฝ่ายเดียว มีการสร้างกลไกที่เป็นคณะย่อย โดยหวังความสำเร็จของการแก้ปัญหาความเดือดร้อนของประชาชนเป็นสำคัญ

- การสื่อสารเพื่อการพัฒนาที่เน้นพึ่งพาความแข็งแกร่งและอาศัยทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนท้องถิ่น ทั้งทุนคน ทุนทรัพยากร และทุนภูมิปัญญา

5. เป็นการสื่อสารที่ใช้สื่อผสมผสานหลายช่องทาง ทั้งสื่อบุคคล สื่อชุมชน สื่อเอกสาร สื่อเฉพาะกิจ สื่อมวลชนและสื่อใหม่ ในทุกระดับคือ ระดับบุคคล ระดับองค์กร ระดับกลุ่ม ระดับสาธารณะ และการสื่อสารผ่านสื่อมวลชน

1.1.2 สาร

ผู้ที่กำหนดประเด็นเนื้อหาการสื่อสาร คือกรรมการและผู้เดือดร้อน ประกอบด้วยข้อมูลความเดือดร้อนเรื่องที่ดินทั้งสาเหตุและผลกระทบที่เกิดขึ้น ความรู้ทางด้านกฎหมายและนโยบายของรัฐบาลในการแก้ปัญหาที่ดินทำกินของประชาชนและข้อเสนอเชิงนโยบายจากพื้นที่เพื่อการแก้ปัญหาที่ดิน ซึ่งประกอบด้วยข้อมูลความรู้เพื่อการสื่อสารกับภายนอกและภายใน

1) สารที่สื่อสารกับกลุ่มเป้าหมายภายใน

(1) ข้อมูลความรู้กฎหมายที่ประกาศป่อนุรักษ์และป่าอื่นๆ

(2) ข้อมูลความเดือดร้อนและผลกระทบต่อชุมชนที่เดือดร้อนเรื่องที่ดินทำกิน

(3) ข้อมูลกฎหมายและมติกรม.ที่ใช้เป็นเครื่องมือในการแก้ปัญหาที่ดิน

(4) ข้อมูลนโยบายของรัฐบาลในการแก้ปัญหาที่ดิน

(5) ข้อมูลความเคลื่อนไหวในการแก้ปัญหาที่ดินของเครือข่ายอื่นๆทั้งในระดับจังหวัด ในภาค และภูมิภาคอื่นๆ

(6) เป้าหมาย แนวทาง กระบวนการในแก้ไขปัญหาที่ดินของสภาองค์กรชุมชนตำบลละมอ

(7) กติกาในการบริหารจัดการ ดิน น้ำ ป่า และการจัดการทุนของสภาองค์กรชุมชนตำบลละมอ

(8) ข้อมูลความเดือดร้อนเรื่องที่ดินทำกินของประชาชนในที่ดินประเภทต่างๆ ในตำบลละมอ รวมถึงข้อมูลที่มีการสำรวจและจัดทำในระบบสารสนเทศทางภูมิศาสตร์แล้ว

(9) ข้อมูลการรับรองข้อมูลที่ดินทำกินในชุมชนเดิม

(10) ข้อเสนอในการแก้ปัญหาที่ดินของผู้เดือดร้อนในตำบลละมอ ในนามสภาองค์กรชุมชนตำบลละมอ หรือในนามของความร่วมมือกับเครือข่ายที่ดินรักษ์เพื่อขอเขาบรรทัด หรือเครือข่ายที่ดินภาคใต้

(11) สารสำคัญของการทำงานที่ความร่วมมือกับเครือข่ายที่ดินรักษ์เพื่อขอเขาบรรทัดในพื้นที่ 4 จังหวัด คือ จังหวัดตรัง จังหวัดสตูล จังหวัดพัทลุง และจังหวัดนครศรีธรรมราช

2) สารที่สื่อสารกับกลุ่มเป้าหมายภายนอก

(1) เป้าหมาย แนวทาง กระบวนการในแก้ไขปัญหาที่ดินของสภาองค์กรชุมชนตำบลละมอ

(2) กติกาในการบริหารจัดการ ดิน น้ำ ป่า และการจัดการทุนของสภาองค์กรชุมชนตำบลละมอ

(3) ข้อมูลความเดือดร้อนเรื่องที่ดินทำกินของประชาชนในที่ดินประเภทต่างๆ ในตำบลละมอ รวมถึงข้อมูลที่มีการสำรวจและจัดทำในระบบสารสนเทศทางภูมิศาสตร์แล้ว

(4) ข้อมูลการรับรองข้อมูลที่ดินทำกินในชุมชนเดิม

(5) ข้อเสนอในการแก้ปัญหาที่ดินของผู้เดือดร้อนในตำบลละมอ ในนามสภาองค์กรชุมชนตำบลละมอ หรือในนามของความร่วมมือกับเครือข่ายที่ดินรักษ์เพื่อแจกเขาบรรทัด หรือเครือข่ายที่ดินภาคใต้

(6) สารสำคัญของการทำงานที่ความร่วมมือกับเครือข่ายที่ดินรักษ์เพื่อแจกเขาบรรทัดในพื้นที่ 4 จังหวัด คือจังหวัดตรัง จังหวัดสตูล จังหวัดพัทลุง จังหวัดสงขลา และจังหวัดนครศรีธรรมราช

3) สารที่นำไปสู่การสร้างการมีส่วนร่วม การสร้างความร่วมมือกับผู้เดือดร้อน ท้องถิ่น ท้องที่ ประชาชนในพื้นที่ๆ มีประสิทธิภาพมากที่สุด คือ

- (1) กติการ่วมเพื่อการแก้ปัญหาที่ดิน น้ำ ป่า
- (2) หนังสือรับรองข้อมูลการทำกินของชาวบ้านในชุมชนเดิม
- (3) แผนแม่บทแก้ไขปัญหาการทำลายทรัพยากรไม้, การบุกรุกที่ดินของรัฐและการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืนของกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

4) สารที่นำไปใช้ในการสื่อสารกับหน่วยงานและฝ่ายนโยบายเพื่อการแก้ปัญหาที่ดิน คือ

(1) ข้อมูลความเดือดร้อนของชาวบ้านด้านที่ดิน ที่มีการจัดทำข้อมูลด้วยระบบสารสนเทศทางภูมิศาสตร์ (Geographic information System) ซึ่งมีการรังวัดที่ดินรายแปลง การจับพิกัด GPS (Global positioning System) ที่ระบุได้ถึงจำนวนผู้เดือดร้อน ประวัติการทำกิน จำนวนแปลง ขนาดของที่ดิน การลงพิกัด GPS ที่สามารถเปรียบเทียบได้กับของหน่วยงาน เพราะใช้เครื่องมือเหมือนกัน

(2) ข้อมูลจากการรับรองข้อมูลที่ทำกินของชุมชนในที่ดินในชุมชนเดิม

1.1.3 ด้านช่องทางการสื่อสาร

1) สื่อที่ใช้

(1) สื่อบุคคล เพื่อการสื่อสารในทุกระดับคือ การสื่อสารระหว่างบุคคล การสื่อสารระดับกลุ่ม การสื่อสารสาธารณะ และการสื่อสารผ่านสื่อมวลชน

- (2) สื่อชุมชนเช่นหอกระจายข่าว
- (3) สื่อเฉพาะกิจ
- (4) สื่อเอกสาร
- (5) สื่อนิทรรศการ
- (6) เพาเวอร์พอยท์

(7) ภาพ /เสียง

(8) สื่อมวลชน

(9) สื่อใหม่

2) ช่องทางการสื่อสาร

(1) สื่อบุคคล เป็นสื่อที่ใช้มากที่สุด เป็นช่องทางหลักในการประชุมระหว่างบุคคล การประชุมกลุ่มย่อย กลุ่มใหญ่ การสื่อสารสาธารณะ การสื่อสารผ่านสื่อมวลชน

(2) เวทีการประชุม การสัมมนา การจัดอบรม เวทีประชาคม การแลกเปลี่ยนเรียนรู้เช่นการประชุมประจำเดือนของสภาองค์กรชุมชนตำบล เวทีประชุมคณะกรรมการหมู่บ้าน การอบรมเพื่อทำข้อมูลชุมชน ประวัติดูชุมชน ประวัติดูการถือครองที่ดิน อบรมเรื่องการทำแผนที่ทำมือ การรังวัดที่ดินรายแปลง การศึกษาดูงานในพื้นที่อื่นๆ เช่น การดูงานพื้นที่ชุมชนเข้มแข็งจัดการตนเองที่ตำบลปากดอง จังหวัดภูเก็ต การแลกเปลี่ยนความรู้ประสบการณ์กับเครือข่ายที่ดินในพื้นที่อื่นๆ

(3) สื่อชุมชน เช่น การประกาศผ่านหอกระจายข่าว โดยผู้ใหญ่บ้าน

(4) สื่อมวลชน มีการสื่อสารผ่านสื่อมวลชน ในกรณีที่มีการประชุมใหญ่ของตำบลละมอร่วมกับเครือข่ายที่ดินเพื่อเกษตรกร การนำเสนอข้อมูลกับระดับนโยบาย การทำบันทึกความร่วมมือของเครือข่ายที่ดินรักเพื่อเกษตรกร การสัมมนาเครือข่ายที่ดินภาคใต้

(5) สื่อใหม่ ที่แกนนำในชุมชนใช้ในการสื่อสารแก่เฟซบุ๊ก กลุ่มไลน์ของสภาองค์กรชุมชนภาคใต้ กลุ่มไลน์งานพัฒนาอื่นๆในระดับภาค

(6) จดหมาย โทรศัพท์

1.1.4 ผู้รับสาร

1) ประชาชนที่เดือดร้อนเรื่องที่ดินในตำบล

2) คณะกรรมการและทำงานของสภาองค์กรชุมชน

3) กลุ่มเครือข่ายขององค์กรชุมชนในตำบล

4) ท้องถิ่น ท้องที่

5) องค์การบริหารส่วนจังหวัด

6) บุคคล/หน่วยงานของราชการ เช่น นายอำเภอ ผู้ว่าราชการจังหวัด หน่วยงานที่ดูแลเรื่องที่ดินในจังหวัด

7) ฝ่ายนโยบายระดับภาค/ชาติเช่นแม่ทัพภาค 4 หรือตัวแทนรัฐบาล

8) เครือข่ายขององค์กรชุมชนแก้ปัญหาที่ดินในเพื่อเกษตรกร เครือข่ายชุมชนที่ดินภาคใต้ และภูมิภาคอื่นๆ

- 9) สื่อท้องถิ่น สื่อมวลชน
- 10) หน่วยงานที่สนับสนุนงานพัฒนาชุมชน

1.2 ผลจากระบวนการสื่อสารของสภาองค์กรชุมชนตำบลละมอ อ.นาโยง จ.ตรัง

1.2.1 ผลต่อการมีส่วนร่วม

กระบวนการสื่อสารของสภาองค์กรชุมชนตำบลละมอ ทำให้ผู้เดือดร้อนเรื่องที่ดินทำกินที่ลงทะเบียนปัญหาความเดือดร้อนเรื่องที่ดิน ผู้ใหญ่บ้าน เข้ามามีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนของการดำเนินงานเพื่อแก้ปัญหาที่ดินที่ดำเนินการโดยสภาองค์กรชุมชนตำบลละมอ ตั้งแต่การมีส่วนร่วมในการสำรวจปัญหา การมีส่วนร่วมในการวางแผน การมีส่วนร่วมในการดำเนินการ การมีส่วนร่วมในการรับประโยชน์ การมีส่วนร่วมในการประเมินผล

1.2.2 การเปลี่ยนแปลงที่เกิดจากการดำเนินงานและการสื่อสารของสภาองค์กรชุมชนตำบลละมอ

- 1) ทำให้ผู้เดือดร้อนเรื่องที่ดินและผู้ใหญ่บ้านในพื้นที่หมู่บ้านที่มีปัญหาที่ดิน รู้แนวทางแก้ไขปัญหาที่ดิน โดยใช้ช่องทางของกฎหมาย คือ พ.ร.บ.สภาองค์กรชุมชนตำบล มาร่างเป็นกติกาในการจัดการทรัพยากร ดิน น้ำ ป่า
- 2) ผู้เดือดร้อนมีความรู้เรื่องการจัดทำข้อมูลที่ดินรายครัวเรือน ประวัติการครอบครอง การรังวัดที่ดินรายแปลง การทำแผนที่ทำมือ การทำแผนที่สารสนเทศทางภูมิศาสตร์ เพื่อเป็นเครื่องมือและความรู้ในการแก้ปัญหาที่ดิน
- 3) ผู้เดือดร้อนได้รับรู้นโยบายของรัฐบาลในการแก้ปัญหาที่ดิน เช่น มติ ครม.30 มิถุนายน พ.ศ. 2541 พระราชบัญญัติจัดสรรที่ทำกิน พ.ศ. 2511 รับรู้นโยบายแก้ไขปัญหาที่ดินของรัฐบาลชุดปัจจุบัน ทำให้ผู้เดือดร้อนในตำบลต้องหันมาศึกษาคำแถลงนโยบายของนายกรัฐมนตรี พลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา เมื่อวันที่ 12 กันยายน 2557 อย่างจริงจัง ในข้อ 9.3 ที่ว่า “ในระยะต่อไป การพัฒนาระบบบริหารจัดการที่ดินและแก้ไขการบุกรุกที่ดินของรัฐ โดยยึดแนวพระราชดำริที่ให้ประชาชนสามารถอยู่ร่วมกับป่าได้ เช่น กำหนดเขตป่าชุมชนให้ชัดเจน พื้นที่ใดที่สงวนหรือกั้นไว้เป็นพื้นที่ป่าสมบูรณ์ก็ใช้มาตรการทางกฎหมายเคร่งครัด พื้นที่ใดสมควรให้ประชาชนใช้ประโยชน์ได้ก็ผ่อนผันให้ตามความจำเป็น โดยใช้มาตรการทางการบริหารจัดการ มาตรการทางสังคมจิตวิทยาและการปลูกป่าทดแทนเข้าดำเนินการ ทั้งนี้ให้เชื่อมโยงกับการส่งเสริมการมีอาชีพและรายได้อื่นอันเป็นบ่อเกิดของเศรษฐกิจชุมชนที่ต่อเนื่อง เพื่อให้คนเหล่านั้นสามารถพึ่งตนเองได้ตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง โดยที่ดินยังเป็นของรัฐ จะจัดทำฐานข้อมูลเพื่อบริหารจัดการ จัดทำทะเบียนผู้ถือครองที่ดินในที่ดินของรัฐ ปรับปรุงกลไกการบริหารจัดการที่ดินของรัฐ และเอกชนให้มีเอกภาพเพื่อทำหน้าที่กำหนดนโยบายด้านที่ดินในภาพรวมและปรับปรุงกลไกภายใน

เพื่อกระจายการถือครองที่ดิน เร่งรัดการจัดสรรที่ดินให้แก่ผู้ยากไร้โดยไม่ต้องเป็นกรรมสิทธิ์ แต่รับรองสิทธิร่วมในการจัดการที่ดินของชุมชน กำหนดรูปแบบที่เหมาะสมของธนาคารที่ดินเพื่อให้เป็นกลไกในการนำทรัพยากรที่ดิน มาใช้ให้เกิดประโยชน์สูงสุด”

4) การสื่อสารทำให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็ง ทำให้ผู้เดือดร้อนเรื่องที่ดิน ผู้ใหญ่บ้าน เข้ามามีส่วนร่วมในการวางแผนพัฒนาในด้านอื่นๆที่มากกว่าเรื่องที่ดิน เพื่อแก้ปัญหา สาธารณะของคนในตำบล ส่งผลต่อการรวมกลุ่มในการทำประโยชน์สาธารณะของหมู่บ้านเพื่อ แก้ปัญหาของลูกหลานในอนาคต

1.2.3 รูปธรรมการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น

1) มีข้อมูลที่ดินที่เป็นภาพรวมของตำบลในพื้นที่ 41,185 ไร่ เป็นที่ดินที่มี ปัญหา 3,586 ราย 3,609 แปลง จำนวน 33,853 ไร่ สภาพปัญหาที่ดินส่วนใหญ่ มาจากถูกประกาศ เป็นป่าสงวนแห่งชาติและอุทยานแห่งชาติในหมู่ 1, 3, 4, 8, 9 ที่สาธารณะในหมู่ 2, 6, 7 ในหมู่ 5 มี พื้นที่ๆ ถูกประกาศเป็นพื้นที่ป่าสงวนเล็กน้อย

2) มีการออกหนังสือรับรองข้อมูลการทำกินในชุมชนเดิม กรณีที่ดินในที่ สาธารณะในพื้นที่หมู่ 2, 6, 7 จำนวน 30 แปลง 167 ไร่ ซึ่งสภาองค์การบริหารส่วนตำบลละมอ ได้มี มติยกเลิกแล้ว เหลือกระบวนการของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในระดับอำเภอและจังหวัด เพื่อดำเนินการให้ สมบูรณ์ต่อไป

3) มีการออกหนังสือรับรองข้อมูลที่ดินทำกินในชุมชนเดิมในที่ประกาศป่า สงวนแห่งชาติ จำนวน 522 แปลง 489 ราย รวมทั้งสิ้น 6,475 ไร่

4) มีการทำหนังสือขอทราบข้อเท็จจริงของพื้นที่หมู่ 3, 4, 8, 9 ของตำบล ละมอ ว่าอยู่ในพื้นที่ประกาศเป็นอุทยานแห่งชาติจริงหรือไม่ เพราะในท้ายพระราชกฤษฎีกา ประกาศอุทยานแห่งชาติเขาปู่เขาเข่าไม่มีชื่อตำบลละมอ ถึงหน่วยงานที่เกี่ยวข้องผ่านองค์การบริหาร ส่วนตำบลละมอ

5) ด้านการยอมรับและสนับสนุน จากหน่วยงานและราชการ ได้รับการ ยอมรับจากผู้ว่าราชการจังหวัด นายอำเภอ ในเรื่องระบบข้อมูลสารสนเทศภูมิศาสตร์และการรับรอง ข้อมูลการทำกินของชุมชนเดิม โดยผู้ว่าราชการจังหวัดตรัง ได้แต่งตั้งคณะงานแก้ไขปัญหาที่ดิน จังหวัดตรัง ที่มีผู้ว่าราชการจังหวัดเป็นประธาน และมีผู้แทนของสภาองค์กรชุมชนตำบลละมอและ สภาองค์กรชุมชนอื่นในจังหวัดร่วมเป็นคณะทำงาน พร้อมด้วยการแต่งตั้งคณะทำงานแก้ไขปัญหา ที่ดินระดับอำเภอที่มีนายอำเภอเป็นประธาน และมีผู้แทนของสภาองค์กรชุมชนร่วมเป็น คณะทำงานด้วย เพื่อทำหน้าที่ลงไปดูข้อเท็จจริงในพื้นที่ๆถูกประกาศทวงคืนผืนป่า ที่ตำบลละมอ มีพื้นที่ๆถูกประกาศทวงคืนผืนป่าจำนวน 22 แปลง แต่ยังไม่ถึงขึ้นถูกตัดโค่น เพราะต้องให้

คณะกรรมการระดับอำเภอและจังหวัดที่ผู้ว่าราชการจังหวัดแต่งตั้ง ได้ลงไปดูข้อเท็จจริงก่อน นอกจากนี้ ในปี 2558 ได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากองค์การบริหารส่วนจังหวัดตรังจำนวน 500,000 บาท ในการทำประปาภูเขาร่วมกับกับงบประมาณของชุมชนที่สมทบและของสภาองค์กรชุมชนตำบลละมอ

6) ด้านการดูแลรักษาป่า มีชุดราษฎรอาสาสมัครพิทักษ์ป่า ทำหน้าที่เฝ้าระวังดูแลรักษาป่าสมบูรณ์ในตำบลละมอ โดยชาวบ้านจัดตั้ง “กลุ่มรักษ์ป่า” ทีมงานมากกว่า 50 คน ดำเนินกิจกรรมกระตุ้นจิตสำนึกให้เกิดการหวงแหนธรรมชาติ เห็นประโยชน์และโทษที่เกิดขึ้นถ้าไม่มีป่า ทำกิจกรรมปล่อยปลา ปลูกต้นไม้ ทำฝายน้ำ เป็นต้น

7) ด้านการขยายเครือข่ายและบันทึกความร่วมมือแก้ไขความเดือดร้อนเรื่องที่ดิน โดยใช้ข้อมูลเป็นเครื่องมือกับเครือข่ายชุมชนรักษ์เทือกเขาบรรทัดในพื้นที่ 5 จังหวัด คือ พัทลุง ตรัง สงขลา นครศรีธรรมราช และสตูล โดยได้มีการนำเสนอข้อมูลการแก้ปัญหาที่ดินและผลกระทบจากนโยบายทวงคืนผืนป่าต่อกองทัพภาค 4 ในการขับเคลื่อนนโยบายการแก้ปัญหาที่ดินของเครือข่ายองค์กรชุมชน เมื่อเดือนสิงหาคม 2558 และเมื่อวันที่ 6-7 ตุลาคม 2558 ได้จัดเวทีสานพลังความร่วมมือ ยึดถือแนวทางพระราชดำริ ตามที่รัฐบาลแถลงนโยบายเมื่อวันที่ 12 กันยายน 2557 ไปสู่กรอบแนวคิดคนปักษ์ใต้ “ป่าต้องอยู่ได้ คนต้องอยู่ดี” ที่โรงแรมตรัง อ.เมือง จ.ตรัง โดยมีผู้ว่าราชการจังหวัดตรัง ร่วมเสวนาด้วย พร้อมผู้นำที่ดินเข้าร่วมบันทึกความเข้าใจจาก 12 จังหวัดภาคใต้

8) มีกองทุนที่ดินเพื่อแก้ปัญหาที่ดินของชุมชนในระดับตำบล

9) เกิดศูนย์เรียนรู้เพื่อการสื่อสารและศึกษาดูงาน การจัดการทรัพยากรดิน น้ำป่าของตำบลละมอ

2. อภิปรายผล

การอภิปรายผลจากการวิจัยเรื่อง “การสื่อสารของสภาองค์กรชุมชนตำบลละมอ อำเภอ นาโยง จังหวัดตรังเพื่อแก้ปัญหาที่ดินทำกิน” ในสองประเด็นหลักคือ กระบวนการสื่อสารเพื่อแก้ปัญหาที่ดินทำกินของชุมชนตำบลละมอและผลที่เกิดขึ้นจากกระบวนการสื่อสารของสภาองค์กรชุมชนตำบลละมอ จากการศึกษาสามารถอภิปรายผลได้ดังนี้

2.1 กระบวนการสื่อสาร

2.1.1 ผู้ส่งสาร

การสื่อสารของสภาองค์กรชุมชนตำบลละมอ โดยกรรมการและที่ปรึกษาของสภาองค์กรชุมชนตำบลละมอ การศึกษาวิจัยพบว่า ผู้ส่งสารเป็นผู้ที่คุณสมบัติในการสื่อสาร คือเป็นผู้ที่มีความรู้ ความสามารถและประสบการณ์ในการสื่อสารในงานแก้ปัญหาที่ดินมากกว่า 20 ปี ซึ่งเป็นคุณลักษณะที่เอื้ออำนวยต่อความสำเร็จและประสิทธิผลของการสื่อสารตามแบบจำลองการสื่อสารของ เดวิท เค เบอร์โล ในด้านทักษะ ความรู้ ทักษะคิดและบริบทของสังคมวัฒนธรรม โดยผู้สื่อสารเป็นผู้ที่มีทักษะในการสื่อสาร (Communication Skills) อันได้แก่ ความสามารถในการตีความข้อมูลข่าวสารด้านกฎหมายหรือนโยบายของรัฐบาล รวมทั้งข้อมูลและประสบการณ์ในการแก้ปัญหาที่ดินจากพื้นที่อื่นๆ สามารถสื่อสารกับกลุ่มเป้าหมายให้เข้าใจได้ง่าย ด้านข้อมูล ความรู้ (Knowledge) ผู้สื่อสารเป็นผู้ที่มีข้อมูลความรู้เรื่องการแก้ปัญหาที่ดิน ทั้งกฎหมายและนโยบายในการแก้ไขปัญหาที่ดินของรัฐบาลในแต่ละยุคสมัย มีความเท่าทันและเตรียมความพร้อมในการรับมือกับนโยบายของรัฐบาล สามารถใช้ช่องทางของกฎหมาย และนโยบายของรัฐบาล มาใช้เพื่อประโยชน์ในการแก้ปัญหาที่ดิน ส่งผลต่อความน่าเชื่อถือ ในสายตาของผู้รับสาร ทำให้เกิดการยอมรับ สนับสนุนและความร่วมมือในการในการแก้ปัญหาที่ดินทั้งด้านการจัดทำข้อมูล การประสานงานกับเครือข่ายที่ดินทั้งในระดับจังหวัด ภูมิภาค และระดับภาค โดยอาศัยพลังความร่วมมือของผู้เครือข่ายในตำบลเป็นตัวขับเคลื่อน อันเกิดจากการรับรู้ข้อมูล ข่าวสารและความรู้จากผู้ส่งสารอย่างสม่ำเสมอ นอกจากนี้ผู้ส่งสารเป็นผู้ที่มีทัศนคติ (Attitudes) ด้านบวกที่มีความหวังในการแก้ปัญหาที่ดินอยู่เสมอ แม้จะต้องใช้เวลานาน ด้วยการใช้ทัศนคติที่ดีต่อตนเอง ได้แก่ความเชื่อมั่นในตนเองว่าจะสามารถเป็นผู้ส่งสารที่มีประสิทธิภาพได้ ทัศนคติที่ดีต่อเนื้อหาข่าวสาร คือมีความรู้สึกในทางที่ดีต่อเนื้อหาข่าวสารที่จะส่งออกไป รวมทั้งการมีทัศนคติที่ดีต่อผู้รับสาร นอกจากนี้การสื่อสารกับผู้เครือข่ายเรื่องที่ดินเป็นการสื่อสารกับกลุ่มเป้าหมายที่อยู่ในระบบสังคมและวัฒนธรรม (Social and Culture System) เดียวกัน ทำให้เกิดความเข้าใจ ยอมรับ และสนับสนุนกันได้ง่าย

1) ทิศทางและรูปแบบการสื่อสารของสภาองค์กรชุมชนตำบลละมอ จึงมีลักษณะของการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมในการพัฒนาชุมชน ดังนี้

(1) เป็นการสื่อสารในรูปแบบปรึกษาหารือและการมีส่วนร่วมกับกลุ่มเป้าหมาย ในทุกระดับของการทำงาน ซึ่งสภาองค์กรชุมชนฯ ได้สร้างกลไกของการมีส่วนร่วมในคณะกรรมการของสภาองค์กรชุมชนฯ และคณะทำงานย่อยของสภาองค์กรชุมชนฯ ที่มีกำนันผู้ใหญ่บ้าน สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลเป็นที่ปรึกษา มีการประชุมสภาองค์กรชุมชนใน

ทุกเดือน ทั้งในวาระปกติและการปรึกษาหารือในเรื่องที่เป็นกรณีพิเศษ โดยมีคณะกรรมการของสภาองค์กรชุมชน คณะทำงานที่ดิน หรือผู้เดือดร้อนประชุมแลกเปลี่ยนปรึกษาหารือร่วมกันในแนวทาง ที่ไม่ใช่สื่อสารแบบสั่งการ เป็นการสื่อสารที่เน้นการมีส่วนร่วม ด้วยการเคารพความเห็นของทุกฝ่าย เพราะทุกฝ่ายต่างมีข้อมูลและประสบการณ์ที่แตกต่าง สอดคล้องกับแนวคิดของ Thomas (1994) ที่ว่าหัวใจของการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมในการปรึกษาหารือกัน ได้แก่การเคารพความคิดเห็นของการและกัน มีการเปิดเผยตนเอง (openness) มีการให้และการรับทั้งเชิงข้อมูล ข่าวสารและความรู้สึกนึกคิด โดยในกรณีของสภาองค์กรชุมชนตำบลละมอมีการสื่อสารแบบปรึกษาหารือ ของกลุ่มเป้าหมายที่ได้รับผลกระทบจากนโยบายเรื่องที่ดินเหมือนกัน ซึ่ง Gumucio Dagron (2001) เรียกบุคคลเหล่านี้ว่า กลุ่มบุคคลที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับผลประโยชน์จากนโยบายต่างๆ

(2) ได้ใช้ข้อมูลเป็นเครื่องมือในการสื่อสาร กับทุกกลุ่มเป้าหมาย ทั้งภายในและภายนอก โดยมีชุดข้อมูลเพื่อการสื่อสารกับแต่ละกลุ่มเป้าหมาย

(3) เป็นการสื่อสารที่คาดหวังความสำเร็จจากกลุ่มเป้าหมายหลัก หรือ การสื่อสารเพื่อชุมชนท้องถิ่นพึ่งตนเอง คือทำให้ผู้เดือดร้อนเรื่องที่ดิน เข้าถึง เข้าใจ นำไปปฏิบัติได้ พึ่งตนเองได้ ไม่นั่งรอให้คนอื่นมาเป็นคนทำให้ โดยคณะกรรมการและผู้เดือดร้อน เป็นทั้งผู้รับสาร และผู้ส่งสาร เพราะเมื่อผู้เดือดร้อนจัดทำข้อมูลได้ด้วยตนเอง ผู้เดือดร้อนสามารถสื่อสารในสิ่งที่เขาต่อผู้อื่นได้ และสร้างการเรียนรู้ให้กับผู้เดือดร้อนอื่นๆในชุมชนและสภาองค์กรชุมชนได้

(4) เป็นการสื่อสารที่มีลักษณะของกระบวนการประชาธิปไตย ด้วยการส่งเสริมความคิดเห็นในการพัฒนาและแก้ปัญหาสาธารณะของชุมชนที่ตำบล ดังเช่นการสำรวจข้อมูลความเดือดร้อนของประชาชนในตำบล และนำมาพัฒนาเป็นแนวทางการแก้ปัญหาที่ดินของชุมชน โดยมีสภาองค์กรชุมชนตำบลละมอทำหน้าที่สื่อสารประสานความร่วมมือกับทุกฝ่าย สอดคล้องกับแนวคิดของ Deet (1999) ที่ชี้ให้เห็นว่าการสื่อสารเป็นหัวใจสำคัญของประชาธิปไตย ซึ่งเกี่ยวข้องกับการแลกเปลี่ยนอุดมการณ์ การปรึกษาหารือร่วมกัน การพัฒนาความเข้าใจซึ่งกันและกัน การใช้วาทกรรม และการแสวงหาทางออกร่วมกัน

(5) เป็นการสื่อสารที่เชื่อมั่นในศักยภาพของมนุษย์ เชื่อมั่นในทิศทางการแก้ปัญหาหรือพัฒนา โดยผู้เดือดร้อนเรื่องที่ดินต้องเข้ามาเป็นแกนหลักในการพัฒนา เพราะหากผู้เดือดร้อนไม่เข้ามาเป็นแกนหลัก เรื่องปัญหาที่ดินไม่สามารถแก้ไขได้โดยระบบตัวแทนหรือแกนนำ สอดคล้องกับแนวคิดของ White (1994) ที่กล่าวว่าบุคคลที่เกี่ยวข้องกับประเด็นปัญหาหนึ่งๆ จำเป็นต้องมีความเชื่อมั่นในศักยภาพของบุคคลกลุ่มต่างๆ โดยเฉพาะความเชื่อมั่นว่าทุกคนมีความสามารถเชิงสติปัญญา และความสามารถในการสื่อสารในการจัดการชีวิตของตนอย่างเป็นอิสระ

การสื่อสารของสภาองค์กรชุมชนตำบลละมอ จึงเป็นการสื่อสารตามกระบวนการทัศน์ใหม่ ที่มุ่งเน้นการมีส่วนร่วมของประชาชนสำคัญ ซึ่งสอดคล้องจากแนวคิดของ กาญจนา แก้วเทพ และคณะ (2543) ดังนี้

1. มีการสื่อสารแบบสองทาง (Two –way communication) เป็นการส่งสารที่ผู้ส่งสารคือสภาองค์กรชุมชนและผู้รับสารคือผู้เดือดร้อนเรื่องที่ดินและผู้สนับสนุนในตำบลมีการโต้ตอบและแลกเปลี่ยนข้อมูล ความเห็นกันอยู่ตลอดเวลา มีทิศทางการสื่อสารหลายทิศทาง ทั้งจากบนลงล่าง ล่างขึ้นบนและแบบแนวราบ โดยมีกลไกการสื่อสารเสริมที่ระดับหมู่บ้าน โดยเฉพาะผู้ใหญ่บ้านในหมู่บ้านที่มีปัญหาที่ดิน ได้สื่อสารในเวทีประชุมของคณะกรรมการหมู่บ้าน และการสื่อสารกับรายครัวเรือน ในกรณีปัญหาเฉพาะราย

2. การสื่อสารแบบมีส่วนร่วม (Participatory Communication) โดยเฉพาะการสื่อสารกับประชาชนผู้เดือดร้อนเรื่องที่ดินทำกิน ที่เริ่มจากความต้องการของประชาชนในสิ่งที่ประเด็นปัญหาสาธารณะของตำบล ด้วยการสร้างกลไกของการมีส่วนร่วมที่เป็นคณะทำงานย่อยในสภาองค์กรชุมชนที่มีผู้เดือดร้อนเรื่องที่ดินในคณะทำงานย่อย โดยหวังความสำเร็จของการแก้ปัญหาความเดือดร้อนของประชาชนเป็นสำคัญ

3. เป็นการสื่อสารเพื่อการพัฒนาที่เน้นพึ่งพาความแข็งแกร่งและอาศัยทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนท้องถิ่น ทั้งทุนคน ทุนทรัพยากรและทุนภูมิปัญญา ดังเช่น ความร่วมมือในการสมทบงบประมาณระหว่างชุมชน สภาองค์กรชุมชนและองค์การบริหารส่วนจังหวัดในการพัฒนาระบบน้ำ การจัดทำประปาชุมชนร่วมกัน

4. เป็นการสื่อสารที่ใช้สื่อผสมผสานหลายช่องทาง ทั้งสื่อบุคคล สื่อชุมชน สื่อเอกสาร สื่อเฉพาะกิจ สื่อมวลชนและสื่อใหม่ ในทุกระดับคือ ระดับบุคคล ระดับองค์กร ระดับกลุ่ม ระดับสาธารณะ และการสื่อสารผ่านสื่อมวลชน

5. เป็นการสื่อสารที่แสดงออกถึงสิทธิของชุมชน ในการจัดระบบและงานด้านการสื่อสารภายในชุมชนให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมทางวัฒนธรรม การเมือง

2.1.2 ด้านสาร

ประเด็นเนื้อหาที่ใช้ในการสื่อสาร ประกอบด้วยข้อมูลความเดือดร้อนเรื่องที่ดินทั้งสาเหตุและผลกระทบที่เกิดขึ้น ความรู้ทางด้านกฎหมายและนโยบายของรัฐบาลในการแก้ปัญหาที่ดินทำกินของประชาชนและข้อเสนอเชิงนโยบายเพื่อการแก้ปัญหาที่ดินของชุมชน ซึ่งประกอบด้วยข้อมูลความรู้จากภายนอกและภายในชุมชน

1) สารที่สื่อสารกับกลุ่มเป้าหมายภายใน

(1) ข้อมูลความรู้กฎหมายที่ประกาศป้อนุรักษ์ และป่าอื่นๆ

(2) ข้อมูลความเดือดร้อนและผลกระทบจากนโยบายของรัฐบาลในการแก้ปัญหาที่ดินต่อชุมชน

(3) ข้อมูลกฎหมายและมติกรมที่ใช้เป็นเครื่องมือในการแก้ปัญหาที่ดิน

(4) ข้อมูลนโยบายของรัฐบาลในการแก้ปัญหาที่ดิน

(5) ข้อมูลความเคลื่อนไหวในการแก้ปัญหาที่ดินของเครือข่ายอื่นๆทั้งในระดับจังหวัด ในภาค และภูมิภาคอื่นๆ

(6) เป้าหมาย แนวทาง กระบวนการในแก้ไขปัญหาที่ดินของสภาองค์กรชุมชนตำบลละมอ

(7) กติกาในการบริหารจัดการ ดิน น้ำ ป่า และการจัดการทุนของสภาองค์กรชุมชนตำบลละมอ

(8) ข้อมูลความเดือดร้อนเรื่องที่ดินทำกินของประชาชนในที่ดินประเภทต่างๆในตำบลละมอ รวมถึงข้อมูลที่มีการสำรวจและจัดทำในระบบสารสนเทศทางภูมิศาสตร์แล้ว

(9) ข้อมูลการรับรองข้อมูลที่ดินทำกินในชุมชนเดิม

(10) ข้อเสนอในการแก้ปัญหาที่ดินของผู้เดือดร้อนในตำบลละมอ ในนามสภาองค์กรชุมชนตำบลละมอ หรือในนามของความร่วมมือกับเครือข่ายที่ดินรักษ์เพื่อขอเขาบรรทัด หรือเครือข่ายที่ดินภาคใต้

(11) สารสำคัญของการทำงานที่ทักความร่วมมือกับเครือข่ายที่ดินรักเพื่อขอเขาบรรทัดในพื้นที่ 5 จังหวัด คือจังหวัดตรัง จังหวัดสตูล จังหวัดพัทลุง จังหวัดสงขลา และจังหวัดนครศรีธรรมราช

2) สารที่สื่อสารกับกลุ่มเป้าหมายภายนอก

(1) เป้าหมาย แนวทาง กระบวนการในแก้ไขปัญหาที่ดินของสภาองค์กรชุมชนตำบลละมอ

(2) กติกาในการบริหารจัดการ ดิน น้ำ ป่า และการจัดการทุนของสภาองค์กรชุมชนตำบลละมอ

(3) ข้อมูลความเดือดร้อนเรื่องที่ดินทำกินของประชาชนในที่ดินประเภทต่างๆในตำบลละมอ รวมถึงข้อมูลที่มีการสำรวจและจัดทำในระบบสารสนเทศทางภูมิศาสตร์แล้ว

(4) ข้อมูลการรับรองข้อมูลที่ดินทำกินในชุมชนเดิม

(5) ข้อเสนอในการแก้ปัญหาที่ดินของผู้เดือดร้อนในตำบลละมอ ในนามสภาองค์กรชุมชนตำบลละมอ หรือในนามของความร่วมมือกับเครือข่ายที่ดินรักษ์เพื่อแจกเขาบรรทัด หรือเครือข่ายที่ดินภาคใต้

(6) สารสำคัญของการทำงานที่ความร่วมมือกับเครือข่ายที่ดินรักเพื่อแจกเขาบรรทัดในพื้นที่ 5 จังหวัด คือจังหวัดตรัง จังหวัดสตูล จังหวัดพัทลุง จังหวัดสงขลา และจังหวัดนครศรีธรรมราช

(7) ข้อมูลความเดือดร้อนและผลกระทบจากนโยบายแก้ปัญหาที่ดินของรัฐบาลต่อชุมชน

(8) ข้อมูลกฎหมายและมติกรมที่ใช้เป็นเครื่องมือในการแก้ปัญหาที่ดิน

3) สารที่นำไปสู่การสร้างการมีส่วนร่วม การสร้างความร่วมมือกับผู้เดือดร้อน ท้องถิ่น ท้องที่ ประชาชนในพื้นที่ๆ มีประสิทธิภาพมากที่สุดคือ

(1) ในระยะแรกคือถกคิดาร่วมกันเพื่อการแก้ปัญหาที่ดิน น้ำ ป่า

(2) ในระยะปฏิบัติการหนังสือรับรองข้อมูลการทำกินของชาวบ้านในชุมชนเดิม

(3) แผนแม่บทแก้ไขปัญหาค่าเช่าที่ดินทำกินที่แพงเกินไป, การบุกรุกที่ดินของรัฐและการบริหารจัดการทรัพยากรธรรมชาติอย่างยั่งยืนของกระทรวงทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

โดยสภาองค์กรชุมชนยังมีจุดอ่อนอยู่บ้างในการบริหารจัดการให้ข้อมูลความรู้ ทั้งภายในและภายนอกให้มีสารมีความโดดเด่น แต่มีจุดแข็งในเรื่องการมีประเด็นร่วมและปัญหาร่วมเรื่องที่ดินทำกินกับผู้รับสาร ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ กาญจนา แก้วเทพ (2547) ที่ว่าประเด็นที่สามารถกระตุ้นให้เกิดการสื่อสารแบบมีส่วนร่วม มักเป็นประเด็นที่มีเนื้อหาสาระที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตของชุมชน หรือตอบสนองความต้องการของชุมชน หรือเป็นประเด็นที่ชุมชนสามารถนำเนื้อหาดังกล่าวไปใช้ประโยชน์ได้

4) สารที่นำไปใช้ในการสื่อสารกับหน่วยงานและฝ่ายนโยบายเพื่อการแก้ปัญหาที่ดิน

(1) ข้อมูลความเดือดร้อนของชาวบ้านด้านที่ดินที่มีการจัดทำข้อมูลด้วยระบบสารสนเทศทางภูมิศาสตร์ (Geographic information System) มีการรังวัดที่ดินรายแปลง การจับพิกัด GPS (Global positioning System) ที่ระบุได้ถึงจำนวนผู้เดือดร้อน ประวัติการทำกิน จำนวนแปลง ขนาดของที่ดิน การลงพิกัด GPS ที่สามารถเปรียบเทียบได้กับของหน่วยงานเพราะใช้เครื่องมือเหมือนกัน

(2) ข้อมูลจากการรับรองข้อมูลที่ทำกินของชุมชนในที่ดินในชุมชนเดิม ทั้งนี้สารที่กรรมการและผู้ทรงคุณวุฒิของสภาองค์กรชุมชนตำบลละมอ นำไปสื่อสารกับกลุ่มเป้าหมายนั้นได้มีการเปลี่ยนแปลงรูปแบบและลักษณะของการเสนอ ให้ผู้รับสารสามารถเข้าใจได้โดยง่าย เช่นนำเสนอในรูปแบบ Power point นิทรรศการ การใช้วิทยากรภายนอก การให้นักกฎหมายช่วยสื่อสารในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับกฎหมายและการตีความ การนำเสนอในรูปแบบการอธิบาย โดยใช้สื่อบุคคลที่มีความเชี่ยวชาญและทักษะในการสื่อสารที่ผู้รับสารเข้าใจได้โดยง่าย

2.1.3 ด้านสื่อและช่องทางการสื่อสาร

มีการใช้สื่อและช่องทางการสื่อสารที่หลากหลายมีลักษณะเป็นสื่อผสมผสาน สื่อที่ใช้ ประกอบด้วย สื่อบุคคลที่มีข้อมูลความรู้และทักษะในการสื่อสาร สื่อชุมชน สื่อเฉพาะกิจ สื่อเอกสาร สื่อนิทรรศการ ภาพและเสียง สื่อมวลชน และสื่อใหม่ ช่องทางการสื่อสารที่ใช้มีความหลากหลาย

ช่องทางการสื่อสารที่ใช้สำหรับกลุ่มเป้าหมายภายในหมายถึง ผู้เดือดร้อนเรื่องที่ดินในตำบล คณะกรรมการสภาองค์กรชุมชน คณะทำงานชุดต่างๆของสภาองค์กรชุมชน กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน องค์การบริหารส่วนตำบล พบว่าสื่อบุคคล เป็นสื่อที่ใช้มากที่สุด รองลงมาคือเฉพาะกิจ ได้แก่การสื่อสารผ่านเวทีการประชุมประจำเดือนของสภาองค์กรชุมชน การจัดอบรมเวทีประชาคมระดับตำบล ระดับหมู่บ้าน เวทีประชุมคณะกรรมการหมู่บ้าน การอบรมเพื่อทำข้อมูลชุมชน ประวัติชุมชน ประวัติการถือครองที่ดิน การอบรมเรื่องการทำแผนที่ทำมือ การรังวัดที่ดิน รายแปลง มีการใช้ช่องทางของสื่อชุมชน เช่นหอกระจายข่าวที่มีการแจ้งข้อมูลข่าวสารโดยผู้ใหญ่บ้าน การใช้สื่อใหม่ที่เกื้อหนุนในชุมชนใช้ในการสื่อสารแก่เฟสบุ๊ค กลุ่มไลน์ของสภาองค์กรชุมชน การใช้สื่อนิทรรศการ การนัดหมายทางโทรศัพท์

ด้านช่องทางการสื่อสารที่ใช้สื่อสารกับกลุ่มเป้าหมายภายนอก มีทั้งช่องทางการสื่อสารผ่านสื่อมวลชนและการสื่อสารโดยสื่อบุคคลที่สื่อสารทั้งระดับกลุ่ม การสื่อสารสาธารณะและการสื่อสารผ่านสื่อมวลชน ซึ่งสภาองค์กรชุมชนตำบลละมอ ได้ใช้สื่อบุคคลในทุกระดับของการสื่อสาร

2.1.4 ด้านผู้รับสาร

กลุ่มเป้าหมาย ประกอบด้วยกลุ่มเป้าหมายภายในและภายนอก กลุ่มภายในประกอบด้วย ประชาชนที่เดือดร้อนเรื่องที่ดินในตำบล คณะกรรมการและทำงานของสภาองค์กรชุมชน กลุ่มเครือข่ายองค์กรชุมชนในตำบล ท้องถิ่น ท้องที่ และกลุ่มเป้าหมายภายนอกได้แก่ องค์การบริหารส่วนจังหวัด บุคคล/หน่วยงานของราชการ เช่น นายอำเภอ ผู้ว่าราชการจังหวัด หน่วยงานที่ดูแลเรื่องที่ดินในจังหวัด ฝ่ายนโยบายระดับภาค ระดับชาติเช่นแม่ทัพภาค 4 หรือ

ตัวแทนรัฐบาล เครือข่ายองค์กรชุมชนแก้ปัญหาที่ดินในเทือกเขาบรรทัด เครือข่ายชุมชนที่ดินภาคใต้และภูมิภาคอื่นๆ สื่อท้องถิ่น สื่อมวลชน และหน่วยงานที่สนับสนุนการพัฒนา

ทั้งนี้กลุ่มเป้าหมายภายใน เป็นกลุ่มเป้าหมายที่มีส่วนร่วมในการวางแผนการพัฒนาเพื่อแก้ปัญหาที่ดินของคนในตำบล และมีส่วนร่วมในการสื่อสาร ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Shirley A. White, et al. (1996) ที่ว่าหัวใจสำคัญของกระบวนการสื่อสารแบบมีส่วนร่วมคือกระบวนการร่วมกันคิด ร่วมรับฟังและเคารพในความคิดของผู้อื่น ตระหนักในสิทธิและหน้าที่ของสมาชิกในชุมชน ร่วมวิเคราะห์ประเด็นปัญหาทางสังคมแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารซึ่งกันและกัน ตลอดจนกระบวนการร่วมกันค้นหาแนวทางและตัดสินใจร่วมกันโดยอาศัยพื้นฐานของข้อมูลที่สมบูรณ์ การสื่อสารแบบมีส่วนร่วมของสมาชิกในสังคมจะนำไปสู่การเกิดสำนึกเชิงสาธารณะร่วมกัน (Public Concretization) และกระบวนการเรียนรู้ร่วมกัน ระหว่างสมาชิกในสังคมเพื่อนำไปสู่การพัฒนาเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่เหมาะสมและเป็นที่ยอมรับของสมาชิกในสังคม

2.2 การสื่อสารของสภาองค์กรชุมชนตำบลละมอ ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงในด้านต่างๆดังนี้

2.2.1 ด้านการมีส่วนร่วมของกลุ่มเป้าหมายที่เดือดร้อนเรื่องที่ดินทำกิน

กลุ่มผู้เดือดร้อนได้เข้ามาเป็นแกนหลักในการแก้ปัญหาที่ดิน และผู้ใหญ่บ้านในหมู่บ้านที่มีปัญหาที่ดินเข้ามาเป็นคณะกรรมการแก้ปัญหาที่ดิน ทำหน้าที่สื่อสารการดำเนินงานของสภาองค์กรชุมชนในเวทีประชุมคณะกรรมการหมู่บ้าน จัดเวทีประชาคมรับรองข้อมูลการทำกินในชุมชนเดิม และร่วมรับรองในหนังสือรับรองข้อมูลการทำกินของชุมชนในที่ดินเดิม ทั้งนี้เพราะการดำเนินการแก้ปัญหาที่ดินของชุมชนเป็นกระบวนการพัฒนาที่ส่งเสริมการมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอน สอดคล้องกับแนวคิดของบัณฑิต อ่อนคำ (อ้างถึงในปรีชาดิ วลัยเสถียร, 2548) กล่าวถึงการมีส่วนร่วมในการพัฒนา ใน 5 ขั้นตอนของการมีส่วนร่วมในการพัฒนา โดยผู้เดือดร้อนเรื่องที่ดินและผู้ใหญ่บ้านที่เป็นกลุ่มเป้าหมายภายในได้มีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาที่ดินตาม 5 ขั้นตอน ดังนี้

1) การมีส่วนร่วมในขั้นการริเริ่มการพัฒนา โดยผู้เดือดร้อนเรื่องที่ดินทำกินในตำบลละมอ เข้ามามีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหา/สาเหตุของปัญหาภายในชุมชน ที่เริ่มจากร่วมลงทะเบียนยืนยันความเดือดร้อนเรื่องที่ดินทำกิน จากการสำรวจข้อมูลของสภาองค์กรชุมชนตำบล ในช่วงปลายปี 2555

2) การมีส่วนร่วมในขั้นการวางแผนในการพัฒนาซึ่งเป็นขั้นตอนของการกำหนดนโยบาย วัตถุประสงค์ของการแก้ปัญหาที่ดิน วิธีการตลอดจนแนวทางการดำเนินงาน

แก้ปัญหาที่ดิน โดยสภาองค์กรชุมชน ได้เชิญผู้ลงทะเบียนความเดือดร้อนเรื่องที่ดิน ร่วมวางแผน และหารือในแนวทางแก้ปัญหาที่ดิน การคัดเลือกมีผู้เดือดร้อนให้เข้าเป็นคณะทำงานแก้ปัญหาที่ดิน

3) การมีส่วนร่วมในขั้นตอนการดำเนินการพัฒนา โดยมีส่วนร่วมในการ สร้างประโยชน์สาธารณะ เพื่อการพัฒนาแผนงานและโครงการแก้ปัญหาที่ดินและการจัดการน้ำ ของชุมชน โดยได้รับการสนับสนุนด้านงบประมาณ เทคโนโลยี การทำงานวิจัยจากหน่วยงาน ภายนอก เช่นสถาบันพัฒนาองค์กรชุมชนในการจัดทำข้อมูลที่ดิน มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์ในการทำ วิจัยประวัติศาสตร์ชุมชน องค์การบริหารจังหวัด ที่สนับสนุนแผนการบริหารจัดการน้ำ เป็นต้น

4) การมีส่วนร่วมในขั้นตอนรับผลประโยชน์จากการพัฒนา เป็นทั้งการ ได้รับผลประโยชน์ทางด้านวัตถุและทางด้านจิตใจ เช่นผู้เดือดร้อนเรื่องที่ดิน ได้รับประโยชน์จาก การรับรองข้อมูลการทำกินในชุมชนเดิม

5) การมีส่วนร่วมในขั้นประเมินผลการพัฒนาที่มีการประเมินความสำเร็จ ของงานเป็นระยะๆ ในที่ประชุมร่วมประจำเดือนและประจำปี เป็นการประเมินแบบมีส่วนร่วมโดย เปรียบเทียบระหว่างแผนงานและงบประมาณกับผลที่เกิดขึ้นในแต่ละปี

2.2.2 ด้านระบบข้อมูลและสารสนเทศที่ดินของชุมชน

การสื่อสารของสภาองค์กรชุมชนตำบลละมอ ในเรื่องการจัดทำข้อมูลที่ดิน เพื่อเป็นเครื่องมือในการแก้ปัญหาที่ดิน ทำให้มีระบบข้อมูลและสารสนเทศด้านที่ดินของชุมชน ที่ เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาและการประสานงานกับราชการ หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง สรุปสาระสำคัญ ได้ดังนี้

1) เกิดการจัดทำข้อมูลความเดือดร้อนของชาวบ้านด้านที่ดินในภาพรวมทั้ง ตำบล ที่มีการจัดทำข้อมูลด้วยระบบสารสนเทศทางภูมิศาสตร์ (Geographic information System) มี การรังวัดที่ดินรายแปลง การจับพิกัด GPS (Global positioning System) ที่ระบุได้ถึงจำนวนผู้ เดือดร้อน ประวัติการทำกิน จำนวนแปลง ขนาดของที่ดิน การลงพิกัด GPS ที่สามารถเปรียบเทียบ ได้กับของหน่วยงานเพราะใช้เครื่องมือเหมือนกัน โดยทั้งตำบลมีพื้นที่ 41,185 ไร่ เป็นที่ดินที่ ประชาชนประสบปัญหา 3,586 ราย 3,609 แปลง จำนวน 33,853 ไร่ สภาพปัญหาส่วนใหญ่ถูก ประกาศเป็นป่าสงวนแห่งชาติและอุทยานแห่งชาติ โดยเฉพาะในหมู่ 1, 3, 4, 8, 9 ที่สาธารณะใน หมู่ 2, 6, 7 ในหมู่ 5 มีป่าสงวนเล็กน้อย

2) มีการออกหนังสือรับรองข้อมูลทำกินในชุมชนเดิม กรณีที่ดินในที่ สาธารณะ ออกหนังสือรับรองข้อมูลการทำกินในชุมชนเดิมในพื้นที่หมู่ 2, 6, 7 ในที่สาธารณะ จำนวน 30 แปลง 167 ไร่ ซึ่งในสภาองค์กรการบริหารส่วนตำบลละมอได้มีมติยกเลิกแล้ว เหลือ กระบวนของหน่วยงานในระดับอำเภอและจังหวัดดำเนินการให้สมบูรณ์ต่อไป การออกหนังสือ

รับรองข้อมูลที่ดินทำกินในชุมชนเดิมในกรณีพื้นที่ประกาศป่าสงวนแห่งชาติ จำนวน 522 แปลง 489 ราย รวมทั้งสิ้น 6,475 ไร่

3) มีการทำหนังสือขอทราบข้อเท็จจริงของพื้นที่ หมู่ 3, 4, 8, 9 ของตำบลละมอว่าอยู่ในพื้นที่ประกาศเป็นอุทยานแห่งชาติจริงหรือไม่ เพราะในท้ายพระราชกฤษฎีกาประกาศอุทยานแห่งชาติเขาปู่เขาย่าไม่มีชื่อตำบลละมอ ถึงหน่วยงานที่เกี่ยวข้องผ่านองค์การบริหารส่วนตำบลละมอ

2.2.3 ด้านการยอมรับและสนับสนุน จากหน่วยงานและราชการ

ได้รับการยอมรับจากผู้ว่าราชการจังหวัด นายอำเภอ ในเรื่องระบบข้อมูลสารสนเทศภูมิศาสตร์และการรับรองข้อมูลการทำกินของชุมชนเดิม โดยผู้ว่าราชการจังหวัดตรังได้แต่งตั้งคณะทำงานแก้ไขปัญหาที่ดินจังหวัดตรัง ที่มีผู้ว่าราชการจังหวัดเป็นประธาน และมีผู้แทนของสภาองค์กรชุมชนตำบลละมอและสภาองค์กรชุมชนในจังหวัดร่วมเป็นคณะทำงานด้วย พร้อมด้วยการแต่งตั้งคณะทำงานแก้ไขปัญหาที่ดินระดับอำเภอ ที่มีนายอำเภอเป็นประธานฯ และมีผู้แทนของสภาองค์กรชุมชนฯ ร่วมเป็นคณะทำงานด้วย เพื่อทำหน้าที่ลงไปดูข้อเท็จจริงในพื้นที่ๆ ถูกประกาศทวงคืนผืนป่า ที่ตำบลละมอมีพื้นที่ๆ ถูกประกาศทวงคืนผืนป่าจำนวน 22 แปลง แต่ยังไม่ถึงขั้นตัดโค่นจากทหาร เพราะมีระบบข้อมูลและต้องให้คณะทำงานระดับอำเภอและจังหวัดที่ผู้ว่าราชการจังหวัดแต่งตั้งได้ลงไปดูข้อเท็จจริงก่อน

นอกจากนี้ ในปี 2558 ได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากองค์การบริหารส่วนจังหวัดตรัง ในการทำประปาภูเขาร่วมกับกับงบประมาณของชุมชนและสภาองค์กรชุมชน

2.2.4 ด้านการดูแลรักษาป่า

มีชุดราษฎรอาสาสมัครพิทักษ์ป่า ทำหน้าที่เฝ้าระวังดูแลรักษาป่าในพื้นที่ หมู่ 4, 3, 8, 9 ร่วมเจ้าหน้าที่ของราชการที่หน้าดูแลป่าสมบูรณ์ โดยชาวบ้านจัดตั้ง “กลุ่มรักษาระดับตำบล” มีสมาชิกมากกว่า 50 คน ดำเนินกิจกรรมกระตุ้นจิตสำนึกให้เกิดการหวงแหนธรรมชาติ เห็นประโยชน์และโทษที่เกิดขึ้นถ้าไม่มีป่า จัดให้มีการฝึกอบรมอาสาสมัครพิทักษ์ป่า ภายใต้ชื่อ “กลุ่มราษฎรอาสาสมัครพิทักษ์ป่า” ได้ดำเนินกิจกรรมอย่างต่อเนื่องทั้งการปล่อยปลาปลูกป่า จัดทำฝาย

2.2.5 การรณรงค์และบันทึกความร่วมมือแก้ปัญหาที่ดินแก้ปัญหาที่ดินโดยใช้ระบบข้อมูลและสารสนเทศกับเครือข่ายชุมชนรักษ์เทือกเขาบรรทัด

มีการบันทึกความร่วมมือแก้ไขปัญหาความเดือดร้อนเรื่องที่ดิน กับเครือข่ายชุมชนรักษ์เทือกเขาบรรทัดในพื้นที่ 5 จังหวัด คือ พัทลุง ตรัง สงขลา นครศรีธรรมราช และสตูล โดยได้มีการนำเสนอข้อมูลปัญหาความเดือดร้อนเรื่องที่ดินและผลกระทบจากนโยบายทวงคืนผืน

ป่าต่อตัวแทนกองทัพภาค 4 เพื่อการขับเคลื่อนนโยบายการแก้ปัญหาที่ดินของเครือข่ายองค์กรชุมชน เมื่อเดือนสิงหาคม 2558 และเมื่อวันที่ 6-7 ตุลาคม 2558 ได้จัดเวทีสานพลังความร่วมมือยึดถือแนวทางพระราชดำริ ตามที่รัฐบาลแถลงนโยบาย ไปสู่กรอบแนวคิดคนปักษ์ใต้ “ป่าต้องอยู่ได้ คนต้องอยู่ดี” ที่โรงแรมตรัง อ.เมือง จ.ตรัง โดยมีผู้ว่าราชการจังหวัดตรัง ผู้แทนแม่ทัพภาค 4 ร่วมเสวนาด้วย พร้อมผู้นำที่ดินเข้าร่วมบันทึกความเข้าใจจาก 12 จังหวัดภาคใต้

2.2.6 มีกองทุนที่ดินและศูนย์เรียนรู้เพื่อการสื่อสารและศึกษาดูงาน การจัดการทรัพยากรดิน น้ำ ป่า ของตำบลละมอ

2.2.7 ส่งผลต่อการพัฒนาความเข้มแข็งขององค์กรชุมชน

การสื่อสารของสภาองค์กรชุมชนตำบลละมอ อำเภอนาโยง จังหวัดตรัง ไม่ได้มีเป้าหมายเพื่อการแก้ไขปัญหาดินเท่านั้น แต่เป็นการวางรากฐานเพื่อการแก้ปัญหาสาธารณะของชุมชนในด้านอื่นๆ ไปพร้อมๆ กันด้วย โดยใช้ช่องทางของ พ.ร.บ. สภาองค์กรชุมชนตำบล เช่น การส่งเสริมการทำงานของกลุ่ม เครือข่าย ให้มีคณะทำงานของชุมชน เช่นกลุ่มอาสาสมัครรักษาดิน น้ำ ป่า คณะทำงานแก้ปัญหาที่ดิน คณะทำงานด้านวัฒนธรรมชุมชน ทำให้กลุ่มองค์กรที่เป็นสมาชิกของสภาองค์กรชุมชนตำบล ได้มีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาสาธารณะในตำบล เช่น การจัดการทรัพยากร ดิน น้ำ ป่า การวางแผนพัฒนาเศรษฐกิจและทุนชุมชน เป็นต้น โดยสามารถทำงานพัฒนาท่ามกลางการเผชิญกับปัญหาทางเศรษฐกิจตกต่ำ เช่นยางพาราราคาตกต่ำ เพราะชาวบ้านในพื้นที่ตำบลละมอ ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำสวนยางพารา การทำงานของสภาองค์กรชุมชนตำบลละมอในการเสริมสร้างความเข้มแข็งขององค์กรชุมชน จึงสอดคล้องกับแนวคิดของ ประเวศ วะสี (2557) ที่ระบุถึงองค์ประกอบที่สำคัญขององค์กรประชาชน คือเป็นองค์กรที่สามารถปกป้องผลประโยชน์ แก้ไขปัญหาความต้องการของสมาชิกได้ สามารถกระจายผลได้อย่างเสมอภาค ประชาชนมีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ ขององค์กร มีความรู้สึกเป็นเจ้าของ และมีจิตสำนึกร่วมกัน องค์กรมีผู้นำที่ดีสามารถแสดงบทบาทได้อย่างเหมาะสม องค์กรสามารถทำงานอย่างเป็นระบบด้วยตนเอง องค์กรสามารถควบคุมปัจจัยต่างๆ ในชุมชนและสามารถปรับตัวเพื่อจะทำงานให้บรรลุเป้าหมายได้

3. ข้อเสนอแนะ

3.1 ข้อเสนอต่อการสื่อสารของสภาองค์กรชุมชนตำบลละมอ

จากการศึกษากระบวนการสื่อสารของสภาองค์กรชุมชนตำบลละมอพบว่า กรรมการและผู้ทรงคุณวุฒิของสภาองค์กรชุมชนตำบล ที่มีบทบาทหน้าที่ในการสื่อสาร เป็นผู้ที่มี ข้อมูล ความรู้ ทักษะการสื่อสารในการพูด เป็นอย่างดี ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมของกลุ่มเป้าหมายที่เป็นผู้เดือดร้อน การยอมรับและสนับสนุนจากหน่วยราชการ และฝ่ายนโยบายที่เกี่ยวข้อง โดยใช้ ข้อมูลที่เป็นระบบสารสนเทศทางภูมิศาสตร์ เป็นการดำเนินงานพัฒนาแก้ปัญหาสาธารณะของ ชุมชน ที่มีความโดดเด่นในเรื่องในเรื่องต้นทุนที่เป็นระบบสารสนเทศของชุมชน เพื่อให้การ สื่อสารของสภาองค์กรชุมชนตำบลละมอเพื่อการแก้ปัญหาที่ดินทำกิน ประสบความสำเร็จ มี ประสิทธิภาพ ประสิทธิผล มากกว่านี้ จึงมีข้อเสนอ ดังนี้

3.1.1 การพัฒนาคุณภาพและเพิ่มเติมขีดความสามารถในกระบวนการสื่อสารของ สภาองค์กรชุมชนตำบลละมอ โดยการเพิ่มข้อมูลความรู้ในแนวคิดการสื่อสารเพื่อการพัฒนา และ การสื่อสารที่เปลี่ยนแปลงไปในโลกปัจจุบันของสื่อเก่าและสื่อใหม่ การรู้เท่าทันสื่อ จากนักวิชาการ หรือนักสื่อสารมวลชนกับกลุ่มเป้าหมายที่เป็นผู้ส่งสารและผู้รับสารในตำบลละมอ

3.1.2 ต้องสื่อสารให้ผู้เดือดร้อนเรื่องที่ดินเข้าใจต่อปัญหาที่เขาเผชิญอยู่ ผู้ เดือดร้อนต้องเท่าทันนโยบายของรัฐบาล และรู้ว่าที่ดินประเภทไหนต้องใช้กฎหมายอะไร การ พัฒนาแผนที่สารสนเทศทางภูมิศาสตร์ที่มีอยู่ ใช้การจับพิกัด GPS ไปสู่การวางแผนตำบล เห็นแผน ที่ที่ดินและอื่นๆทั้งตำบล ไม่แยกการแก้ปัญหาที่ดินจากการพัฒนาตำบลโดยรวม

3.1.3 การสื่อสารกับผ่านมวลชน โดยใช้ระบบสารสนเทศทางภูมิศาสตร์ด้านที่ดิน ที่ชุมชนมีอยู่ในการสื่อสารปัญหาที่ดินของชุมชนในชนบทพร้อมแนวทางแก้ไข โดยยกระดับให้ เป็นประเด็นสาธารณะ ด้วยความร่วมมือกับเครือข่ายแก้ปัญหาที่ดินในภาคใต้และภูมิภาคอื่นๆ

3.1.4 การสื่อสารกับกลุ่มเป้าหมายภายใน ที่เป็นประชาชนทั่วไปในตำบล ซึ่ง ไม่ใช่ผู้เดือดร้อนเรื่องที่ดิน

3.1.5 ยกระดับและพัฒนาการสื่อสาร ทั้งผู้ส่งสาร เนื้อหา สื่อ และช่องทางการ สื่อสาร โดยมีการวางแผนการสื่อสารกับแต่ละกลุ่มเป้าหมาย ที่ใช้เนื้อหา สื่อ และช่องทางการ สื่อสาร ตามประเภทของกลุ่มเป้าหมายที่รับสาร

3.2 ข้อเสนอแนะในการวิจัย

3.2.1 การวิจัยการสื่อสารของสภาองค์กรชุมชนตำบลละมอ และผลที่เกิดขึ้นใน ครั้งนี้ เป็นเพียงพื้นที่หนึ่งของการแก้ปัญหาคความเดือดร้อนเรื่องที่ดินทำกินในชนบท ที่ใช้

พระราชบัญญัติสภาองค์กรชุมชนตำบล พ.ศ. 2551 เป็นเครื่องมือ และขับเคลื่อนการแก้ปัญหาด้วยระบบข้อมูลและสารสนเทศทางภูมิศาสตร์ด้านที่ดิน ในความเป็นจริงมีขบวนการองค์กรชุมชน ที่ทำงานแก้ปัญหาที่ดินในชุมชนชนบทในลักษณะเดียวกันนี้ในทุกภูมิภาคของประเทศ การวิจัยการสื่อสารเพื่อแก้ปัญหาที่ดินของชุมชนครั้งต่อไป ควรยกระดับการศึกษาวิจัยการสื่อสารเพื่อแก้ปัญหาที่ดินระดับเครือข่าย เช่นเครือข่ายแก้ปัญหาที่ดินรักษ์เพื่อเกษตรกรรม ซึ่งครอบคลุมพื้นที่กว่า 20 ตำบล ใน 5 จังหวัด หรือการวิจัยการสื่อสารการแก้ปัญหาที่ดินของชุมชนที่ใช้แนวทางอื่นๆเป็นเครื่องมือในการแก้ปัญหาที่ดินทำกิน

3.2.2 เพื่อให้ผลการศึกษาวิจัย มีความตรงและความเที่ยงมากขึ้น ควรมีการศึกษาวิจัยทั้งในเชิงคุณภาพและปริมาณควบคู่กัน

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

- กมลรัฐ อินทรทัศน์. (2547). *รูปแบบและกลยุทธ์และการสื่อสารเพื่อการพัฒนาแบบมีส่วนร่วมระหว่างชุมชนกับศูนย์บริการและถ่ายทอดเทคโนโลยี ศูนย์เรียนรู้ชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง*. กรุงเทพฯ: สำนักกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- กาญจนา แก้วเทพ. (2542). *กระบวนการทัศน์เรื่องการสื่อสารเพื่อการพัฒนา*. วารสารนิเทศศาสตร์. 17 (มกราคม-มีนาคม).
- _____. (2548). *ก้าวต่อไปของการสื่อสารเพื่อการพัฒนาชุมชน*. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- _____. (2543). *สื่อชุมชน: การประมวลองค์ความรู้*. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- กาญจนา แก้วเทพ และคณะ. (2551). *การจัดการความรู้เบื้องต้นเรื่อง “การสื่อสารชุมชน”*. กรุงเทพฯ: ม.ป.ท.
- เขมวัฒน์ มีโม (2548). *บทบาทเครือข่ายการสื่อสารกับการสร้างความเข้มแข็งของชุมชน*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์). มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, นนทบุรี.
- จันทนา ทองประยูร. (2553). *ทฤษฎีการสื่อสารกลุ่มเล็กและการสื่อสารสาธารณะ. ใน ประมวลสาระชุดวิชาปรัชญานิเทศศาสตร์และทฤษฎีการสื่อสาร. หน่วยที่ 8. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช สาขาวิชานิเทศศาสตร์*.
- จิตติมา คำฉายทอง. (2553). *กระบวนการสื่อสารและการมีส่วนร่วมของสมาชิกชุมชนในการทำแผนชุมชน เทศบาลเมืองคูคต อ.ลำลูกกา จ.ปทุมธานี*. (วิทยานิพนธ์นิเทศศาสตร์มหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์). มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, นนทบุรี.
- ณัฐรนนท์ ชนเมธเดชสิทธิ์. (2552). *กลยุทธ์การสื่อสารเพื่อการพัฒนาชุมชนขององค์การบริหารส่วนตำบลพรหมณี อ.เมือง จ.นครนายก*. (วิทยานิพนธ์นิเทศศาสตร์มหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์). มหาวิทยาลัยกรุงเทพ, กรุงเทพมหานคร.
- ณุกัทร จันทวิช. (2548). *กระบวนการสื่อสารเพื่ออนุรักษ์ป่าไม้ของเจ้าหน้าที่ป่าไม้กับชุมชนกะเหรี่ยง หมู่บ้านแม่กระบุง อ.ศรีสวัสดิ์ จ.กาญจนบุรี*. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์). จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพมหานคร.

- ทิวาพร สุขสว่าง. (2555). การสื่อสารเพื่อการมีส่วนร่วมของประชาชน โรงไฟฟ้าพระนครเหนือ
การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทศาสตรมหาบัณฑิต
ไม่ได้ตีพิมพ์). มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, นนทบุรี.
- รัชชัย ดวงไทย. (2556). กระบวนการสื่อสารเพื่อการเผยแพร่ธรรมะของพระมหาจุฬาลงกรณ วชิระเมธี
(ว.วชิระเมธี). (วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์).
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, เชียงใหม่.
- บุญเลิศ ศุกดิลก. (2554). ทฤษฎีการสื่อสาร. ใน *ประมวลสาระชุดวิชาปรัชญาวิทยาศาสตร์และ
ทฤษฎีการสื่อสาร*. หน่วยที่ 2. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- แบบจำลองการสื่อสารตามแนวคิดของ เดวิด เบอร์โล. สืบค้นเมื่อ 29 พฤศจิกายน 2558 จาก
http://e-book.ram.edu/e-book/m/mc111/mc111_03_04.html
- ประยงค์ ดอกคำไย. (2558, สิงหาคม 2558). เอกสารสถานการณ์ปัญหาที่ดินในประเทศไทยในเวที
“ติดตามหนุนเสริมเครือข่ายที่ดินแนวใหม่เพื่อขับเคลื่อนไปสู่นโยบายการจัดการที่ดิน
ภาคใต้”. โรงแรมแกรนด์ปาร์ค อ.เมือง จ. นครศรีธรรมราช.
- ปาริชาติ วลัยเสถียร และคณะ. (2549). กระบวนการและเทคนิคการทำงานของนักพัฒนาโครงการ
เสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข (สรส.). ม.ป.ท.
- ปาริชาติ สถาปิตานนท์ และคณะ. (2549). การสื่อสารแบบมีส่วนร่วมและการพัฒนาชุมชน: จาก
แนวคิดสู่การปฏิบัติการวิจัยในสังคมไทย. สำนักงานสนับสนุนกองทุนการวิจัย (สกว.).
- ประยุทธ์ จันทร์โอชา, นายกรัฐมนตรี. (2557, 12 กันยายน). คำแถลงนโยบายของคณะรัฐมนตรีต่อ
สภานิติบัญญัติแห่งชาติ.
- พงศ์ศักดิ์ น้อยผา. (2552). กระบวนการสื่อสารเพื่อการพัฒนาชุมชนของผู้นำองค์กรปกครองส่วน
ท้องถิ่น. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทศาสตรมหาบัณฑิต ไม่ได้ตีพิมพ์).
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, นนทบุรี.
- มนินธ์ สุทธิวัฒนินดิ. (2554). บทวิเคราะห์ปัญหาที่เกี่ยวข้องกับความเหลื่อมล้ำหรือความไม่เป็น
ธรรมในระบบเศรษฐกิจไทยและแนวทางการปฏิรูปเพื่อแก้ปัญหา: ปัญหาการถือครอง
ที่ดินโดยไม่ใช้ประโยชน์และข้อเสนอในการแก้ไขปัญหาดังกล่าวของประเทศไทย. สืบค้น
เมื่อวันที่ 3 พฤศจิกายน 2558 จาก <http://thailawwatch.org/land-tax-bill>
- มูลนิธิสถาบันพัฒนาที่ดิน. (2545). การถือครองและใช้ประโยชน์จากที่ดิน. กรุงเทพฯ: สำนักงาน
กองทุนและสนับสนุนการวิจัย.

- วิภาวี ธีรสุวรรณ. (2546). การสื่อสารแบบมีส่วนร่วมในชุมชนเพื่อรณรงค์แก้ปัญหาเอดส์ใน
อ.เมือง จ.เชียงราย. (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทศาสตรมหาบัณฑิตกิตติมศักดิ์พิมพ์).
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, กรุงเทพมหานคร.
- ศยามล ไกยูรวงศ์. (2548). โครงการศึกษาและสำรวจข้อพิพาทและความขัดแย้งปัญหาที่ดินใน
ประเทศไทย ระยะที่ 1. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน). (2551). พระราชบัญญัติสภาองค์กรชุมชน พ.ศ.
2551. ม.ป.ท.
- _____. (2555). หนังสือรายงานประจำปี 2555. สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การ
มหาชน).
- สำนักสื่อสารสาธารณะ. (2554). คู่มือการพัฒนา: การประชาสัมพันธ์และการสื่อสารชุมชนเพื่อ
ชุมชนท้องถิ่นจัดการตนเอง. สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน).
- สภาองค์กรชุมชนตำบลละมอ อ.นาโยง จ.ตรัง. (2555). กติกาในการบริหารจัดการทรัพยากรดิน น้ำ
ป่า และกองทุนที่ดิน. ม.ป.ท.

ภาคผนวก

แบบสัมภาษณ์

การวิจัยเรื่อง “การสื่อสารของสภาองค์กรชุมชนตำบลละมอ อำเภอนาโยง จังหวัดตรัง เพื่อแก้ปัญหาที่ดินทำกิน”

แบ่งเป็น 2 ส่วน

ส่วนที่ 1 กระบวนการสื่อสารของสภาองค์กรชุมชนตำบลละมอ อ.นาโยง จ.ตรัง

ส่วนที่ 2 ผลจากกระบวนการสื่อสารของสภาองค์กรชุมชนตำบลละมอ อ.นาโยง จ.ตรัง

ส่วนที่ 1 กระบวนการสื่อสารของสภาองค์กรชุมชนตำบลละมอ อ.นาโยง จ.ตรัง เพื่อแก้ปัญหาที่ดินทำกิน คำถามเพื่อสัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิและกรรมการสภาองค์กรชุมชนตำบลละมอรวม 3 คน ที่มีบทบาทในการสื่อสารเพื่อแก้ปัญหาที่ดินทำกิน

1.1 ผู้ส่งสาร

- ท่านได้ทำหน้าที่เป็นกรรมการสภาองค์กรชุมชนตำบลละมอ ด้วยวิธีการอะไร (การสรรหา การเลือกตั้ง การทาบทามในฐานะเป็นผู้ทรงคุณวุฒิ)
- ท่านเป็นกรรมการสภาองค์กรชุมชนมาตั้งแต่เมื่อใด
- ปัญหาหลักเรื่องที่ดินทำกินของประชาชนในตำบลละมอมาจากสาเหตุใด ผลกระทบจากปัญหาหลักคือเรื่องอะไร
- สภาองค์กรชุมชนตำบลละมอ มีบทบาทอย่างไรในการแก้ปัญหาที่ดินทำกินของประชาชนในพื้นที่ที่มีปัญหาที่ดินทำกิน
- โครงสร้างการทำงานของสภาองค์กรชุมชนตำบลละมอเป็นอย่างไร การทำงานของสภาฯ มีภารกิจด้านการสื่อสารหรือไม่
- สภาองค์กรชุมชนฯ มีกลไกในการสร้างการมีส่วนร่วมกับผู้มีส่วนได้เสียในชุมชนหรือไม่ อย่างไร (เช่น ประชาชนที่มีปัญหาเรื่องที่ดินทำกิน ประชาชนทั่วไปในตำบล กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน องค์การบริหารส่วนตำบล หน่วยงานในพื้นที่)
- ในฐานะที่ท่านเป็นกรรมการสภาองค์กรชุมชนฯ ท่านได้ใช้การสื่อสารเป็นเครื่องมือในการแก้ปัญหาที่ดินทำกินของประชาชนในตำบลละมอหรือไม่อย่างไร
- ในฐานะที่ท่านเป็นกรรมการของสภาองค์กรชุมชนตำบลละมอ ท่านคิดว่าสภาองค์กรชุมชนฯ ควรมีกระบวนการสื่อสารอย่างไร จึงทำให้การแก้ปัญหาที่ดินเกิดการมีส่วนร่วมจากผู้เดือดร้อน และประสบความสำเร็จในการแก้ปัญหา

1.2 สาร

- ใครเป็นผู้กำหนดประเด็น/เนื้อหาการสื่อสารเพื่อแก้ปัญหาที่ดินทำกิน
- ประเด็นเนื้อหาในการสื่อสารเพื่อแก้ปัญหาที่ดินกับกลุ่มเป้าหมายมีอะไรบ้าง
(กลุ่มเป้าหมายที่เป็นผู้เดือดร้อนเรื่องที่ดิน ประชาชนในตำบล ท้องถิ่น ท้องที่ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง)
- ผู้เดือดร้อนเรื่องที่ดินและผู้ที่เกี่ยวข้อง มีส่วนร่วมในการกำหนดประเด็นการสื่อสารหรือไม่
เพียงใด
- ประเด็นเนื้อหาที่นำไปสู่การสร้างการมีส่วนร่วม การสร้างความร่วมมือกับผู้เดือดร้อน
ท้องถิ่น ท้องที่ ประชาชนในพื้นที่ที่มีประสิทธิภาพมากที่สุดคืออะไร
- ประเด็นเนื้อหาที่นำไปใช้ในการสื่อสารกับหน่วยงานและฝ่ายนโยบายเพื่อการแก้ปัญหา
ที่ดินคืออะไร

1.3 ช่องทางการสื่อสาร/สื่อ

- ในฐานะที่ท่านเป็นกรรมการของสภาองค์กรชุมชนตำบลฯ ท่านใช้รูปแบบการสื่อสารแบบ
ใด กับผู้เดือดร้อนเรื่องที่ดินในตำบล รวมทั้งท้องถิ่น ท้องที่ หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และประชาชน
ทั่วไปในตำบล (การสื่อสารระหว่างบุคคล การสื่อสารระดับกลุ่มเล็ก กลุ่มใหญ่ การประชุม เวที
ประชาคม หรือสื่ออื่นๆ)
- สภาองค์กรชุมชนตำบลฯ กำหนดวาระประชุมคณะกรรมการ หรือคณะทำงานชุดที่
เกี่ยวข้องเพื่อแก้ปัญหาที่ดิน บ่อยแค่ไหน การประชุมเป็นวาระปกติ หรือวาระเรื่องที่ดินโดยตรง
- สภาองค์กรชุมชนตำบลมีการสื่อสารและใช้สื่อประเภทใดบ้าง เพื่อแก้ปัญหาที่ดินทำกิน
 - สื่อบุคคล เช่นผู้ที่มีความรู้ความเข้าใจในเรื่องที่ดิน กฎหมายและนโยบายที่เกี่ยวข้องกับ
การแก้ปัญหาที่ดินของหน่วยงานและรัฐบาล
 - สื่อกิจกรรม เช่นการอบรมเพื่อทำข้อมูลประวัติชุมชน ประวัติการถือครองที่ดิน อบรม
เรื่องการทำแผนที่ทำมือ การรังวัดที่ดินรายแปลง การศึกษาดูงาน การแลกเปลี่ยน
ความรู้ประสบการณ์กับเครือข่ายที่ดินในพื้นที่อื่นๆ
 - สื่อเฉพาะกิจ เช่นเอกสารแผ่นพับ การณรงค์เผยแพร่ ใบปลิว วิทยุทัศน์
 - สื่อพื้นบ้าน
 - สื่อมวลชน เช่นสื่อวิทยุ หนังสือพิมพ์ โทรทัศน์
 - สื่อใหม่ หมายถึงสื่ออินเทอร์เน็ต เฟสบุ๊ก ไลน์ ทวิตเตอร์ หรืออื่นๆ ที่นำมาสนับสนุน
การแก้ปัญหาที่ดิน

1.4 ผู้รับสาร

- ในการแก้ปัญหาที่ดินทำกิน ท่านต้องสื่อสารกับกลุ่มเป้าหมายใดบ้าง (ผู้เดือดร้อนเรื่องที่ดิน ท้องถิ่น ท้องที่ ประชาชนในตำบล เครือข่ายแก้ปัญหาที่ดินในพื้นที่อื่นๆ หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ผู้ว่าราชการจังหวัด รัฐบาล สื่อมวลชนและอื่นๆ)
- ผู้เดือดร้อนเรื่องที่ดินทำกินมีการแลกเปลี่ยนรู้กับผู้เดือดร้อนภายในตำบลหรือไม่มากนัก เพียงใด และมีโอกาสแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับกลุ่มเป้าหมายอื่นหรือไม่
- ข้อมูลความรู้ที่กลุ่มเป้าหมายซึ่งเดือดร้อนเรื่องที่ดิน ได้รับ และสามารถนำไปช่วยแก้ปัญหา หรือดำเนินกิจกรรม หรือประยุกต์ใช้ได้

ส่วนที่ 2 ผลจากระบวนการสื่อสารของสภาองค์กรชุมชนตำบลละมอ อ.นาโยง จ.ตรัง

คำถามเพื่อสัมภาษณ์ผู้ที่ได้รับประโยชน์จากการแก้ปัญหาที่ดิน 9 คน ผู้นำท้องถิ่นท้องที่ 3 คน

1. ท่านมีส่วนร่วมในการขั้นตอนต่อไปนี้หรือไม่อย่างไร

- 1) การมีส่วนร่วมในขั้นการริเริ่มการพัฒนา เป็นขั้นตอนที่ประชาชน เข้ามามีส่วนร่วมในการค้นหาปัญหา/สาเหตุของปัญหาภายในชุมชน ตลอดจนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจกำหนดความต้องการของชุมชน และจัดลำดับความสำคัญของความต้องการของชุมชน
- 2) การมีส่วนร่วมในขั้นการวางแผนในการพัฒนาซึ่งเป็นขั้นตอนของการกำหนดนโยบาย วัตถุประสงค์ของโครงการ วิธีการตลอดจนแนวทางการดำเนินงานและทรัพยากรที่จะใช้
- 3) การมีส่วนร่วมในขั้นตอนการดำเนินการพัฒนา เป็นส่วนที่ประชาชนมีส่วนร่วมในการสร้างประโยชน์ให้กับชุมชน โดยได้รับการสนับสนุนด้านงบประมาณเทคโนโลยี ฯลฯ จากองค์กรภาคีพัฒนา
- 4) การมีส่วนร่วมในขั้นตอนรับผลประโยชน์จากการพัฒนา ซึ่งเป็นทั้งการได้รับผลประโยชน์ทางด้านวัตถุและทางด้านจิตใจ
- 5) การมีส่วนร่วมในขั้นประเมินผลการพัฒนา เป็นการประเมินว่าการที่ประชาชนเข้าร่วมพัฒนา ได้ดำเนินการสำเร็จตามวัตถุประสงค์เพียงใด

2. ท่านได้รับประโยชน์จากสื่อ/และสารของสภาองค์กรชุมชนตำบลละมออย่างไรบ้าง

3. ท่านมีความคิดเห็นอย่างไรต่อการสื่อสารของสภาองค์กรชุมชนตำบลละมอ

4. การดำเนินงานและการสื่อสารของสภาองค์กรชุมชนตำบลละมอที่ผ่านมา ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในประเด็นในบ้าง

- 1) ด้านการมีส่วนร่วมของกลุ่มเป้าหมาย ทั้งผู้เดือดร้อน ท้องถิ่น ท้องที่ ประชาชนในตำบล

- 2) ด้านการดำเนินการมีข้อมูลและระบบสารสนเทศด้านที่ดินของชุมชน เพื่อเป็นเครื่องมือในการแก้ปัญหา การเจรจากับราชการ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องรวมทั้งการสื่อสารนโยบาย
- 3) ด้านการยอมรับและสนับสนุนจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง
- 4) การคลี่คลายด้านกฎหมายและการทำกินในที่ที่ดิน

ประวัติผู้ศึกษา

ชื่อ	นางอุดมศรี ศิริลักษณ์พร
วัน เดือน ปีเกิด	14 ตุลาคม 2503
สถานที่เกิด	อำเภอควนขนุน จังหวัดพัทลุง
ประวัติการศึกษา	ปริญญาตรี นิติศาสตร์บัณฑิต มหาวิทยาลัยรามคำแหง
สถานที่ทำงาน	สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน) สำนักงานภาคใต้ตอนล่าง 29 หมู่ 10 ถนนคอนรุณ-ชายคลอง ตำบลตำนาน อำเภอเมือง จังหวัดพัทลุง
ตำแหน่ง	เจ้าหน้าที่ชำนาญการพิเศษ สำนักงานภาคใต้ตอนล่าง สถาบันพัฒนาองค์กรชุมชน (องค์การมหาชน)

